

Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Facultatea Drept
Catedra Discipline Socioumanistice

Anuarul
Catedrei Discipline Socioumanistice
2006 / 2007

Bălți
Presa Universitară Bălțeană

2007

**Discutat în cadrul ședinței Catedrei Discipline Socioumanistice
din 19 mai 2006
Proces – verbal Nr. 6**

**Aprobat în ședința Consiliului Științific al Facultății Drept
din 12 ianuarie 2007
Proces – verbal Nr. 4**

**Recomandat pentru tipar în ședința Senatului
Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți**

Recenzenți:

**Prof.univ., dr.hab. Demir Dragnev, membru – corespondent
al Academiei de Științe a Moldovei
Prof.univ., dr.hab. Anatol Petrencu**

Colegiul de redacție:

**Conf.univ.dr. Gheorghe Neagu, decanul Facultății Drept
(redactor responsabil);
Conf.univ., dr.hab. Nicolae Enciu, șeful Catedrei Discipline Socioumanistice;
Conf.univ.dr. Petru Loghin.**

Anuarul Catedrei Discipline Socioumanistice / Univ. de Stat „Alec Russo” din Bălți.
Fac. Drept. Catedra Discipline Socioumanistice; col. red.: Gheorghe Neagu, Nicolae Enciu,
Petru Loghin. – Bălți: Presa univ. bălțeană, 2007.
2006/2007. – 2007. -83 p. – Bibliogr. În note la sfârșitul art.

ISBN 978-9975-931-01-4
CYU [009+378.4(478)](082)
A64

Argument

Prezenta culegere de studii, articole și comunicări constituie o primă încercare de înmănunchere într-un singur volum a preocupărilor didactice și științifice ale titularilor Catedrei Discipline Socioumanistice.

Precum lesne se poate constata din chiar titlurile articolelor, interesele autorilor sunt extrem de variate, pornind de la tratarea unor aspecte de istorie locală și națională, continuând cu probleme de diplomație, filosofie, pedagogie, științe politice și culturologie, pentru a se ajunge la probleme privind societatea, mediul și sănătatea. De altfel, specializarea și hibridizarea constituie una din manifestările obiective ale științelor umanistice contemporane, din care motiv s-a renunțat la structurarea articolelor pe compartimentele consacrate ale respectivelor discipline, inserându-le în ordinea alfabetică a autorilor.

În mod evident și indiscutabil, studiile și articolele din Anuar reflectă o experiență neuniformă în domeniul cercetării științifice, alături de conferențieri consacrați producându-se și autori aflați la început de cale. La fel însă de evident este, credem, și avantajul rezultat dintr-o atare componență a colectivului de autori, reușindu-se îmbinarea temerității tinereții cu imparțialitatea experienței.

În speranța transformării Anuarului într-o tradiție, titularii Catedrei Discipline Socioumanistice își exprimă totala deschidere și disponibilitate de a lua în considerare orice recomandări și sugestii de natură să amelioreze calitatea materialelor și tematica acestora.

Colegiul de redacție

Cuprins

Cazacu Nicolae	Publicațiile Liceului „Ion Creangă” din Bălți	5
	Rec.: dr.hab. conf. univ. Nicolae Enciu	
Ciobanu Ion	Pluralism politic – valoare intrinsecă a democrației reprezentative	20
	Rec.: dr.conf.univ. Boris Coroliuc	
Cojocaru Igor	Criterii politico – juridice pentru politica socială în procesul integrării europene a Republicii Moldova	24
	Rec.: dr. lect. univ. Igor Bucătaru	
Enciu Nicolae	Contribuții documentare la istoria deportărilor din 6 iulie 1949 în raionul Bălți	28
	Rec.: dr.conf.univ. Lidia Pădureac	
Loghin Petru	John Dewey – ilustru filosof și pedagog american al secolului al XX-lea	40
	Rec.: dr.conf.univ. Valeriu Capcelea	
Marșalcovschi Teo-Teodor	Răzeșii în context istoric și juridic	45
	Rec.: dr.conf.univ. Lidia Pădureac	
Neagu Gheorghe	Unele modalități de promovare a grupurilor de interes în procesul de legiferare	58
	Rec.: dr.conf.univ. Elena Botnari	
Parnavel Valeriu	Premisele apariției concepției structurii conștiinței sociale	65
	Rec.: dr.conf.univ. Boris Coroliuc	
Pădureac Lidia	Efectele relațiilor sovieto-engleze asupra României în 1924	68
	Rec.: dr.hab., conf.univ. Nicolae Enciu	
Țurcanu Viorica	Paradigmă a cunoașterii și studierii etnografiei	74
	Rec.: dr.conf.univ. Teo-Teodor Marșalcovschi	
Țurcanu Viorica	Multidimensionalitatea culturală: valoare și management.	76
	Rec.: dr.conf.univ. Elena Zolotariov	
Arapu Valentin	Om, societate, mediu și sănătate	80
	Rec.: dr.conf.univ. Viorica Țurcanu	

PUBLICAȚIILE LICEULUI „ION CREANGĂ” DIN BĂLȚI

dr., conf. univ. Nicolae Cazacu

Rec.: dr. hab. conf. univ. Nicolae Enciu

Primele publicații ale elevilor crengiști au apărut ca rezultat al înființării Societăților literare “*Unirea*” și “*George Coșbuc*”. În anul școlar 1931-1932 s-a înființat Cercul de lectură a elevilor, în cadrul căruia aveau loc șezători săptămânale, la care se țineau conferințe literare cu subiecte variate, însoțite de discuții interesante.

La 21 martie 1933 la propunerea lui Constantin Holban, publicist, Inspector general al Ministerului Instrucțiunii, s-a înființat Societatea de lectură “*Unirea*”, inițiativă primită cu deosebit entuziasm de către elevi. A fost ales un Comitet de conducere compus din elevii clasei a VII-a. Președinte de onoare a fost propus profesorul de limba română Paul Cojocaru, iar membri de onoare directorul Marc Valuță, profesorii Petre Stati, Nicolae Palamaru și Mihail Horn[1].

În anul școlar 1933-1934 Societatea de lectură “*Unirea*” și-a reluat activitatea “cu multă ardoare și avânt”. La 20 octombrie 1933 s-a convocat o adunare extraordinară, la care a fost ales Comitetul de conducere a Societății în următoarea componență: Macaraski Ion, președinte, Orendovici Mircea, vice-președinte, Ababi Vasile, secretar, Talpă Alexandru, casier – toți elevi din clasa a VII-a[2]. Profesorii Petre Stati și Paul Cojocaru, invitați la adunare, le-au dat elevilor anumite îndrumări.

Toți elevii din clasele superioare (a VII-a și a VI-a) au fost declarați membri ai Societății de lectură. O participare mai activă la ședințele Societății au avut: Merjanov Igor, Țăbuleac Vitalie, Vintilă Vasile, Beldiman Gheorghe, Ciubară Metodii, Maleavin Vsevolod, Coteață Pantelimon[3].

Spre lumină

La șezătorile literare, la care participau și membrii corpului didactic, a luat naștere ideea editării revistei lunare “*Spre lumină*”. Primul număr a apărut în decembrie 1933. În “*Cuvântul de inaugurare*” semnat cu inițialele M.V. (presupunem că e vorba de directorul Liceului Marc Valuță – N.C.) se menționa: “Să sperăm că și revista “*Spre Lumină*” inaugurată cu acest număr va fi condusă de către Direcția Cercului[4] de lectură cu aceeași silință și pricepere ca și conferințele de până astăzi, ca să poată folosi tineretului școlar pentru însușirea temeinică a graiului și scrisului românesc, de lipsa căruia suferă încă mult provincia noastră și pentru dezvoltarea gustului pentru literatura, știința și arta românească la tinerii școlari. Le urez spor la muncă și viață lungă revistei nou născută” [5].

În primul număr al revistei “*Spre lumină*” apărut în condiții grafice modeste s-a publicat o relatare despre constituirea Societății literare “*Unirea*” semnată de președintele ei Macaraski Ion și câteva încercări literare: poeziile „Urare” de Șilcru S. și “Între vis și realitate” de Șor M. (ultima sub orice nivel artistic – N.C.), dedicația

“Mamei” de Dimitriev A., schițele “Două vieți” și “Clipe de liniște” corespunzător de Beldiman Gh. și Țâbuleac V., eseul “Ajutorul reciproc la animale” de Merjanov I. și folclor basarabean cules de Bodrug A. [6].

În nr. 2 din mai-iunie 1934, revista l-a avut ca redactor pe Macarsky I. și administrator pe Maleavin V. Sumarul revistei cuprindea două schițe originale „Un moment de evocare” și „Poezie” semnate respectiv de Coteață P. și Macarski I. (ambii din cl. VII), povestirile „Pe malul lacului” de Carvatzki B. (cl. IV) și „Sfârșitul” de Bica S., poeziile compuse de Țibuleac V. “Pe malul mării”, “Zădărnicie”, “Durere”. Elevii Prisăcaru V., Carabulea I., Răileanu L. și Grinberg G. prezentau originale genuri de folclor local: cântece, descântece, curiozități, etc., culese de ei însăși[7].

Impresionează plăcut valoarea artistică și științifică a problematicii temelor discutate de către elevii crengiști în ianuarie-martie 1934 la ședințele Societății de lectură “*Unirea*”, despre care semnala același număr al revistei: “Valoarea operelor lui Vasile Alecsandri în literatura română”, „M. Eminescu ca om și literat”, “Poezia filosofică a lui [M.] Eminescu”, “Proza lui [B.P.] Hașdeu și importanța operei lui în literatura română”, “Evoluția nuvelei în literatura noastră”, „Tipuri feminine realizate în literatura română” [8].

Acestea au fost, probabil, singurele numere apărute. Deși reprezenta o timidă încercare publicistică, revista “Spre lumină” s-a bucurat de succes în rândul elevilor și profesorilor, în mare parte și datorită faptului că a fost prima publicație a Liceului bălțean.

Ambele numere se încheiau cu adresarea, imprimată pe ultima copertă: „Citiți și răspândiți revista „*Spre Lumină*”, icoană fidelă a sentimentelor și impresiilor elevilor claselor a VII și a VI a liceului sus numit. E singura revistă care ilustrează mințile tinere ale cercului nostru literar”.

Aurora

În decembrie 1934 prin concursul Societății literare “*Unirea*” și a patronajului directorului liceului Marc Valuță a fost scoasă la lumina tiparului o nouă revistă lunară “*Aurora*”. Coperta a fost împodobită de figurile cunoscute ale clasicilor literaturii române Ion Creangă și Mihai Eminescu. O contribuție meritorie în apariția celei de-a doua reviste literare a Liceului și-a adus-o profesorul de română Gheorghe Popovici.

Toate acestea le aflăm din *Cuvântul introductiv* al primului număr al revistei, semnat de noul președinte al Societății literare „*Unirea*”. Același sursă mai informa că Societatea literară își convoca săptămânal ședințele, la care se țineau conferințe cu subiecte din literatura română despre viața și activitatea scriitorilor români, la care de rând cu elevii participau și profesorii liceului. Pe lângă aceasta Societatea avea și rolul “de a feri sufletul tinerilor elevi de idei primejdioase neamului românesc” [9].

Cu prilejul apariției revistei “*Aurora*” profesorul Gheorghe Popovici a adresat elevilor următorul mesaj: “Iubiți elevi. Apariția numărului de față în rândul tineretului

școlar este o puternică mărturie că limba română își are rădăcini adânci în vlăstarele provinciei de peste Prut și o frumoasă cheazășie pentru viitor.

V-am citit bucățile și dacă adeseori am repetat – putea fi și mai bună – le-am lăsat știind că mai bune vor fi în viitor. Fiecare început chiar dacă n-ar avea alt merit, îl are pe acel de început și tot e ceva față de nimic, iar dacă acest început i-a ființat într-un pământ ce a fost înțelenit timp de peste o sută de ani, atunci cred că-mi este iertat c-am fost slab când v-am spus – publicați-le.

... Astăzi când prețul moșiei strămoșești a crescut prin jertfa de sânge a părinților voștri, când molimea Răsăritului continuă să tulbure sufletele celor naivi, ... faceți ca cuvântul românesc să răsune cu toată puterea până-n ultima colibă.

Întorși în satele voastre, duceți cu voi gândul cel bun, nu lăsați ca învățătura voastră să rămână fără roadă, spuneți celor care vă privesc cu încredere, că sabia care taie întunericul este cartea românească. Trei patru cărți puse la îndemâna țăranului basarabean printr-un cămin cultural, îi va deschide sufletul și-l va face să înțeleagă ce e rău și ce e bine.

Nu lăsați ca doina izvorâtă din sufletul ars de soare a iobagului de ieri să se piardă, culegeți-o, căci multe știe să ne spună. ... Mergeți cu pas cumpătat, fiți demni și înțelepți, căci izbânda va fi a voastră.

Încrezător în voi vă urez spor la muncă. G(heorghe) P[opovici]" [10].

S-au păstrat două numere ale acestei reviste: primul a apărut în decembrie 1934, iar al doilea în ianuarie-februarie 1935, ambele având o ținută grafică destul de înaltă, fiind lucrate la tipografiile municipiului S. Grigoriev (nr. 1) și Iacov Pinketon (nr. 2).

Revista „Aurora” insera diverse încercări literare în proză și versuri: eseuri, povestiri, schițe, studii, poezii, multe din ele fiind cu adevărat captivante.

Din autorii revistei anterioare „Spre lumină”, întâlnim în „Aurora” doar pe Răileanu Leon (clasa VII), deja menționat, cu „Cuvântul introductiv” și schița „Neagu” în primul număr al revistei

Cei mai activi colaboratori ai revistei au fost Horn Orest (cl. VI) cu melodrama „Adieri” și „Lorelei” (traducerea unui fragment din balada lui H. Heine) în primul număr; un eseu „Poveste”, o schiță „Ion” și o poezie „Ecou” în al doilea număr și Grosu Sergiu (cl. IV) cu tulburătorul eseu patriotic „Priveliști basarabene”, însoțit de fotografia *Cetății Soroca*, „Stricățica de vărsat”, poezie populară culeasă de însuși autorul (inclusă în rubrica „Folclor din Basarabia”) și o sinceră evocare a anilor din copilărie „Din amintiri” – toate publicate în al doilea număr. Acesta, credem, a fost *debutul literar* al viitorului scriitor, teolog, remarcabil publicist Sergiu Grossu.

Din Cuprinsul ambelor numere ale revistei literare „Aurora” se evidențiază și cele două studii: „Puțină astronomie” (nr. 1) semnat de liceanul Botnariuc Nicolae (cl. VII) – actualul academician al Academiei Române și „Poveștile lui Creangă” (nr. 2) de Djentemirov Mihail (cl. V).

Interesante sunt și alte publicații: „Revedere” (nr. 1) – evocare originală închinată prietenului drag, semnată de Ursu Antoniu (cl. VII), „Eu cel din Școala primară și eu cel de acum” – o meditație strict personală asupra anilor din școala primară și celor de liceu, scrisă de Ștefan Mircea (cl. III), „Personalități tipice” – schiță de Pâslaru Boris (cl. VII), elogiul „Mama” semnat de elevul Gherțman I. (cl. IV) și „O plimbare cu Iahtul” – eseu de Perju Alexandru (cl. III), toate inserate în nr. 2.

Un loc aparte ocupă poezia elevilor crengiști: „*Pleacă păsările*” (nr. 1) și „*În umbra crucii*” (nr. 2) – poezii semnate de Savca Th. (cl. V), prima e una din cele mai reușite poezii publicate în revista „*Aurora*”, prin care autorul își exprima dragostea față de Țară, a doua fiind închinată atotmântuitorului *Isus Hristos*. S-au bucurat de apreciere și poeziile lui Horn Orest „*Ecou*” (nr. 2), Cateli Gr. (cl. VII) „*Aș vrea un basm*” (nr. 1) și „*Singurătate*” (nr. 2); Ciubotaru Th. „*Patria*” și „*Un cântec vechiu*” (nr. 2).

Fiecare număr se încheia cu „*Dări de seamă*” semnate de Pâslaru Boris, secretarul Societății de lectură „*Unirea*”, din care cititorul afla tematica ședințelor Societății.

Primul număr al revistei prezenta, de exemplu, temele conferințelor din octombrie-noiembrie 1993: *Natura în poezia lui [G.] Coșbuc* (27 octombrie), *Satirele lui [M.] Eminescu* (10 noiembrie), *Personalitatea lui V. Alecsandri* (17 noiembrie), *Al. Odobescu ca nuvelist* (8 decembrie) 1934[11].

Din nr. 2 aflăm despre ședințele din 19 și 25 februarie 1935 închinată creației literare a lui C. Negruzzi.

Crenguța

La începutul anului școlar 1935-1936 Societatea literară “Unirea” a elevilor de pe lângă Liceul “Ion Creangă” și-a preluat numele “George Coșbuc”, mentorul ei fiind profesorul de română Miron C. Holban. Societatea literară și-a completat rândurile cu o nouă generație de elevi. La 19 octombrie 1935 a fost ales un nou Comitet de conducere din care făceau parte Cateli Grigore (cl. VIII) – președinte, Palamaru Marcel (cl. VIII) și Horn Orest (cl. VII) – vicepreședinți, Severin Petru (cl. VIII) – secretar, Culnev Nicolae (cl. VIII) – ajutor de secretar, Cateli Mihail (cl. VIII) și Homițchi Nicolae (cl. VII) – casieri, Răileanu Leonte și Saranciu Dumitru (ambii cl. VIII) – cenzori, Neamțu Eugen, Chermes Mihail și Repetur Samuil (toți din cl. VII), Teodorescu Leonid (cl. VI) și Grosu Sergiu (cl. V) – membri.

Președinte de onoare a fost ales în unanimitate profesorul Miron Holban, prin concursul căruia a fost elaborat programul de activitate a Societății, adoptat la 24 octombrie, în care s-a preconizat și editarea unei noi reviste literare. Probabil, la propunerea lui revistei i s-a dat cea mai potrivită și mai încântătoare denumire “*Crenguța*”, preluată de la numele renumitului clasic al literaturii române Ion Creangă, patronul spiritual al Liceului.

“*Crenguța*” ca revistă literară a Societății de lectură “George Coșbuc” a elevilor Liceului “Ion Creangă” se impunea prin bogăția și varietatea materialului însumând

proză, poezii, articole de critică literară, repere folclorice etc. Apreciind publicațiile școlare Mircea Eliade menționa: “revistele școlare au mare valoare. Ele sunt un stimulent și pentru citit și pentru scris”.

Revista “*Crenguța*” a parcurs trei etape: prima – 1935-1936 (s-au păstrat patru numere), a doua – 1937-1938, 1939-1940 (patru numere), a treia – 1942 (un număr).

Primul număr al revistei, apărut în octombrie 1935, cu portretul celebrului povestitor Ion Creangă, s-a inaugurat cu articolul profesorului Miron Holban “*Poate literatura să formeze caractere?*” Răspunsul dat a fost, bineînțeles, afirmativ: “Pentru lumea școlară, sublinia profesorul, voi încerca în acest articol, să arăt în ce măsură lectura particulară ajută la formarea caracterului și la dezvoltarea simțului de demnitate”.

Prima generație de colaboratori (permiteți-mi să-i numesc anume așa – N.C.), elevi deosebit de entuziaști și inspirați, majoritatea fiind din clasele VIII-VII, au imprimat revistei o notă relevantă.

Din publicațiile primului număr se profilează ceva mai deosebit articolul “*Cuvânt despre limba română în Basarabia*” semnat de către experimentatul Răileanu Leonte (cl. VIII), care tot aici mai revine cu tulburătoarea povestioară “Cum rabzi, Doamne?”, în care combate răul și nepăsarea.

În memorabilul nr.1 și-au mai dat concursul Pâslaru Boris (cl. VIII) cu un modest, dar emoțional “Cuvânt de inaugurare” și schița “De la țară”, urmat de cei care s-au încumetat să-și prezinte versurile: Horn Oreste (cl. VII) “Clipa de toamnă”, Cateli Grigore (cl. VIII) “Sbucium”, Savca Theodor (cl. VI) „Dormiți vitegi ai țării”, Rubrica “Folclor basarabean” cu cântecul “În grădina lui Ion” și diverse jocuri distractive a fost realizat de Grosu Sergiu (cl. V) [12].

Ultimele pagini cuprind o informație prețioasă despre activitatea Societății literare “George Coșbuc”, semnată de Severin Petru (cl. VIII) [13].

Din anul școlar 1935-1936 s-au mai păstrat trei numere ale revistei “*Crenguța*” [14], fiecare din ele începea cu un articol al unuia din profesorii de elită ai Liceului: “*Înrâurirea literaturii în cursul inferior de liceu*”, semnat de Simion Vărzaru, profesor de limbă română (nr. 2-3); “*În ce măsură poate să contribuie studiul limbii și literaturii franceze la educația morală și estetică a elevului*” de Dumitru Socoliuc, profesor de limbă franceză (nr. 4-5); “Rostul limbilor clasice în școalele noastre secundare” de Nicolae Palamaru, profesor de limba latină (nr. 6-7). Fiecare din aceste articole, rămânând a fi actuale și în zilele noastre, impresionează în felul său deosebit de tare prin competența profesorilor vizavi de materia predată.

Sumarul fiecărui număr cuprinde originale creații literare ale elevilor crengiști. Poezia, fiind preferată de cei mai mulți autori, atribuia o notă deosebit de pregnantă “*Crenguței*” ca revistă literară. Unul din cei mai avansați în arta versului s-a dovedit a fi Orest Horn[15], fiul profesorului de geografie Mihail Horn, elev în clasa VII. După debutul în primul număr cu poezia “Clipă de toamnă”, va publica în următoarele trei numere încă 6 poezii: “Efigii”, “Nostalgie” (nr. 2-3, noiembrie-decembrie, 1935),

“Toamnă”, “Iarnă” (nr. 4-5, ianuarie-februarie, 1936), “Priveliști”, “Primăvara” (nr. 6-7, martie-aprilie, 1936). Paralel cu poezia Orest Horn a îmbrățișat și scrieri în proză: “Nostalgie” – tulburătoare schiță, apărută în primul număr[16], alte două “Fragment” (nr. 4-5, 1936) și “Revedere” (nr. 6-7, 1935) – schițe la fel de originale și traduceri ale unor fragmente din opera lui Catul (Calus Valerius Catullus): Înfiorare (V), Zbucium (L XX), Destăinuire (L XXX VIII), Înduioșare (L XXXX II) – (nr. 6-7, 1936).

Au mai revenit cu poezii elevii Savca Th. “Moștenirea de bătrâni”, Homițchi Nicolae “Amurg” (nr. 2-3), “Plânset”, “Vraje” (nr. 4-5), “Borangic” (nr. 6-7) și Cateli Grigore “Zădărnicie” (nr. 2-3), “Liniște” (nr. 6-7). Exemplul lor artistic a fost urmat de Costovici Matei (cl. VIII) “Frunze-n toamnă”, Ursu Antonie (cl. VIII), “Ți-aduci aminte”, Stăniceanu Mircea (cl. IV) “Balada greierașului”, Lâsenco D. (cl. VII) “Inima mamei” (nr. 2-3), B.B. (cl. VII) (probabil, e vorba de Babcinschi Boris – N.C.) “Peisaj” și “Șoapte” (nr. 6-7).

În acest divers context al poeziei, punctul forte al revistei, s-au remarcat versurile lui Grosu Sergiu “*Liuliu-Liuliu*”, poezie de excepție pentru copii a unui elev atât de talentat de numai 15 ani și “Pastel de iarnă”, la fel de tulburătoare poezie, dar pentru toate vârstele[17].

În raport cu vârsta lor, unii din cei mai versați elevi din clasele VII-VIII au scris interesante studii “*Cuvânt despre limba română în Basarabia*” (nr. 1, 1935), semnat de Răileanu Leonte, deja menționat, “*Sentimentul naturii la Rousseau*” (nr. 4-5, 1936) de Repetur Samuil (cl. VII), “Comemorarea “Junimii” de Voevodski P. (cl. VII), “*La comemorarea lui Gh. Asachi*” de B.C. (cl. VII) (nr. 6-7, 1936), “*Armonie imitativă*” de Costovici Matei (cl. VI).

Impresionează nuvela “*Pe valurile vieții*” a lui Pâslaru Boris (cl. VIII), unul din cei mai harnici condeieri ai revistei, înserată în trei numere consecutiv[18]. Au dat prioritate eseului, ca specie literară, Costovici M. “Pe cer lucea singuratic o stea”, Homițchi N. “Duminică” (nr. 2-3) și mulți alții. Elevul cl. IV Perjul Alexandru la rubrica *Pagina cursului inferior*, evocând ideea Unirii, a publicat un important eseu „Mihai Viteazul și Ferdinand I” [19].

Rubrica “*Folclor basarabean*” prezentă în fiecare număr din anii 1935-1936, a mai fost solicitată de Șenderiu Tihon, un pasionat culegător de poezii populare și strigături din județul Lăpușna, Madan T., Medvețchi P. (toți din cl. V).

Același Răileanu Leonte la rubrica “*Recenzii*”, încerca să aprecieze romanul lui Eugen Lovinescu “*Mite*”, închinat marelui poet Mihai Eminescu și impresionanta lucrare a profesorului său Petre Stati “*Interpretări din lirica latină*” [20].

Deosebit de atractivă a fost rubrica “*Crenguța distractivă*” cu *Cuvinte încrucișate* și *Jocuri* de Țalel I. (cl. VIII), Chirnicinâi T. (cl. VIII), Grosu Sergiu (cl. V), *anecdote* de Solcan Nicolae (cl. VII), *Glume* etc. [21]

Din vara anului 1936 în editarea revistei “*Crenguța*” a intervenit o întrerupere nedorită. Drept urmare în anul școlar 1936-1937 revista n-a apărut. Una din cauze a fost

că elevii clasei a VIII, care în mare parte făceau revista, absolviseră liceul, iar un schimb corespunzător n-a fost pregătit din timp. Pe lângă aceasta și profesorul M. Holban, mentorul revistei, a plecat din Bălți. Astfel, lua sfârșit *prima etapă* a revistei.

De abia la începutul anului școlar 1937-1938 "*Crenguța*" spre bucuria elevilor a reapărut ca revistă literară a Societății de lectură "B.P. Hașdeu" de pe lângă Liceul "Ion Creangă" la Editura "Cuget moldovenesc", culeasă la Tipografia "Presă" din Bălți. Rămâne necunoscut doar motivul schimbării numelui Societății de lectură.

În *Cuvântul înainte* semnat de profesorul Gh. Cârțu se menționa importanța reeditării "*Crenguței*" – adevărată revenire la tradiția școlară de odinioară a Liceului bălțean de a avea o publicație școlară pe potriva elevilor. Revista era mereu așteptată să apară pentru a le oferi elevilor liceeni "posibilitatea de a-și vedea scoase la lumina tiparului manifestările lor sufletești". Profesorul Gh. Cârțu își îndemna colegii săi de breaslă să le acorde discipolilor lor tot sprijinul posibil: "Sufletul plăpândului școlar ne cheamă să-l modelăm și să-l ajutăm. Să nu-l îndepărtăm, ci să-i dăm toată lamura sufletului nostru" [22].

Începea *a doua etapă* a revistei "*Crenguța*", care a derulat din septembrie 1937 până în aprilie-mai 1938. În timpul respectiv revista s-a deosebit radical de cea din anii 1935-1936, atât prin varietatea publicațiilor, cât și prin volumul ei. Materialele au fost structurate după o serie de rubrici caracteristice unei reviste literare școlare: *Pagina credinței străbune, Educației naționale, Istoriei naționale, Străgeriei, Satului, Încercărilor literare, Istoriei literare*, după care mai urmau: *Pagina traducerilor, filosofică, comemorării, colțul cărții* etc. Fiecare număr se încheia cu adnotările: *Însemnări și Poșta redacției*.

Dacă în ianuarie-februarie 1936 revista ajungea la 33 pagini, în 1937 primul număr al ei însuma 41 pagini, iar numărul al doilea avea 81 pagini. A crescut și numărul elevilor-colaboratori. În cele patru numere din 1935-1936 au colaborat 34 de elevi, iar în cele trei numere din 1937-1938 – 55 elevi.

Spre deosebire de anii anteriori "*Crenguța*" apărea prin concursul elevilor din clasele I-VII, tonul fiind dat de cei din cl. a VII-a, deși numărul lor de abia ajungea la 15. Elevii din cl. VIII n-au participat. Probabil precedentul din 1936, când în locul celor din a VIII-a plecați nu s-a găsit un schimb eficient pentru a face în continuare revista, mai lăsa de dorit și totuși. decizia de a-i limita pe cei mai mari, bineînțeles, a fost nu cea mai reușită.

Generația care va duce mai departe revista se străduia să păstreze prestigiul ei de odinioară. Cei mai activi și mai dotați elevi colaboratori ai "*Crenguței*" din 1937-1938 au fost Coșeriu Eugen, Vodislav Valeriu, Antoniu Alexandru, Gabor Ștefan, Antonovici Anton (toți din cl. VII), Bejan Vlad, Cazacu Boris (ambii din cl. V), Gafencu Valeriu (cl. VI), Stavschi V. (cl. V) și a. Majoritatea din ei făceau parte din Comitetul de conducere a Societății literare "B.P. Hașdeu". Mentorul revistei în acești ani a fost cunoscutul

profesor de română Gheorghe Cârțu. Au fost și cazuri când unii elevi, din considerente puțin cunoscute, își semnau lucrările cu cele mai năstrușnice pseudonime.

Locul de frunte a celor, care au contribuit la apariția „*Crenguței*” în anul școlar 1937-1938 aparține lui Coșeriu Eugen, președinte al Comitetului de conducere a Societății literare „B.P. Hașdeu”, spirit deschis și instruit, viitorul savant lingvist de talie mondială. În cele trei numere cunoscute din acești ani a avut 9 publicații, câte trei în fiecare și o prezentare bibliografică a revistelor primite din Țară în primăvara anului 1938.

A debutat concomitent cu o emoționantă evocare a plaiului natal în raport cu vremurile tulburătoare ale trecutului istoric intitulată „*Suflet de vultur*” în rubrica *Pagina educației naționale*, cu o schiță impresionantă „*Sinceritate*” în *Pagina încercărilor literare* și un impunător studiu „*Cronicarii*” în *Pagina istoriei literare*[23].

În următoarele două numere din 1938 remarcabilul elev Coșeriu Eugen a fost prezent în rubricile *Încercări literare* cu poezia „*Vers de noapte*” (nr. 2, ianuarie-martie) și eseul filosofic „*Drum*” (nr. 3, aprilie-mai), în *Pagina credinței străbune* cu articolul „*Necesitatea credinței pentru viața sufletească*” (nr. 2, ianuarie-martie) și o alegorie excepțională religioasă „*Iată Eu stau la ușă și bat*” (nr. 3), în *Pagina traducerilor* cu „*Epistole I, VI Către Numiciu*” de Horațiu (Quintus Horatius Flacus) (nr. 2) și un fragment din „*Eneida*” lui Virgiliu (Publius Vergilius Maro) (nr. 3).

Laitmotivul revistei „*Crenguța*” din 1937-1938 a fost rubrica *Pagina încercărilor literare*, cea mai solicitată de crenguști, la care și-au dat concursul cel mai mare număr de elevi. În cele trei numere în această rubrică au fost publicate circa 70 poezii, schițe, povestiri, eseuri ale elevilor din cl. I-VII. Mulți din ei preferau poezia, deși la acest capitol persistau cele mai mari rezerve.

Ceva mai reușite au fost versurile lui Cazacu Boris (cl. V) „*Vis*” (nr. 2), „*Strein*”, „*Uitare*”, „*Ruină*” (nr. 3); Stavschi V. (cl. V) „*Apus de soare*” (nr. 2); Părăianu Mircea (cl. III) „*Taină*” (nr. 1); Mintuș P. (cl. II) „*Primăvara*” (nr. 1); Stegărescu B. (cl. VI) „*Înserare*” (nr. 2).

Mai inspirate au fost încercările literare în proză, din care se evidențiază schița lui Stavschi V. „*Pe drumul amintirilor*” (nr. 2), povestioarele semnate de Nesterovici Leon „*Fericire*”, Iacutovici R. „*Un firicel de iarbă (ambii din cl. II)*”, Mihai T. (cl. V) „*Sbucium*” (toate din nr. 3), eseurile lui Antonovici Anton (cl. VII) „*Înserare*”, Borcescu M. (cl. I) „*În luna Mai*” (nr. 2).

Chiar dacă majoritatea creațiilor elevilor erau modeste și nu aveau mari pretenții artistice, concursul lor la această rubrică le provoca bucurii firești.

O caracteristică reprezentativă a revistei „*Crenguța*” este seria de lucrări ale elevilor, care fără prea mare exagerare pot fi considerate drept studii liceale. Unele din ele sânt deosebit de originale, scrise la un nivel destul de avansat. Din numărul acestora menționăm în special studiul deja nominalizat „*Cronicarii*” semnat de Coșeriu Eugen, „*Mărturii streine despre vrednicia Românilor*”[24] și a lui Ion Vodă cel Cumplit (după

B.P. Hașdeu” de Maroș D. (cl. VII), „*Realismul vieții la Cezar Petrescu*” de Vodislav V. (nr. 1, 1937), „*Opera istorică înfăptuită de Școala Ardeleană și curentul latinist*” de Lopușanschi N. (cl. VI), „*Ionel Teodoreanu*” de Burlaș Aurel (cl. VI), „*Lupta pentru înfăptuirea Unirii Basarabiei*” de Ursanu Naie (cl. VII) [25], toate în nr. 2 din 1938.

În Pagina traducerilor și-au mai dat concursul Antonovici Anton cu un fragment din „*Eneida*”. Cartea VII-a, de Virgiliu și Antoniu Al. (ambii din cl. VII) cu tălmăcirea unui alt fragment din lucrarea scriitorului francez Chateaubriand François-René „*Solul natal*”.

Prezintă interes și lucrările din rubricile *Comemorări*: „*Nicolae Grigorescu*” de Vodislav V. (nr. 1, 1937), „B.P. Hașdeu” și „*N. Gane*” de Medvețchi P. (nr. 2, 1938) și *Pagina filosofică*: „*Fericirea*” de Horia Amărăscu-Prundu (cl. VII), „*Psihologia adolescentului*” de Antoniu Alexandru (nr. 2, 1938), „*Cuvinte despre frumos*” de Antonovici Anton și „*Maxime*” (aforisme pline de înțelepciune – N.C.) de Ștefan Șt. Ștefan (cl. VII) (în nr. 3, 1938). Prin *Pagina comemorărilor*, după cum menționa profesorul Gh. Cârțu, revista ținea „mereu trează dragostea de trecutul nostru literar și eroic” [26].

În *Pagina satului* au preferat să scrie interesante schițe și eseuri Bejan Vlad (cl. V) „*Dintr-un capăt de țară*”; Gabor Ștefan (cl. VII) „*Satul românesc, temelia Țării*” (nr. 1, 1937), Gafencu Valeriu (cl. VI) „*Colț țărănesc*” (nr. 2, 1938) și „*De Paști în sat*” (nr. 3, 1938).

Un loc aparte s-a oferit creațiilor populare publicate în rubrica *Folclor basarabean*: cântecele „*Nistrule, pe malul tău*”, „*Frunză verde trei alune*” culese de Varzaru I. (cl. VI) și Antonovici A. (cl. VII), „*Cântec glumeț*” de Dreab N., „*De la deal de Slobozia*”, „*Bate vântul dintr-o parte*”, „*La casa cu neamuri multe*” de Grumeza I., „*Cântec de jale*” și zicători de Baciș O. (toți din cl. V) și a.

Fiecare număr se încheia cu rubricile „*Colțul cărții noi*”, „*Însemnări*” și „*Poșta redacției*”. La prima din acestea s-a remarcat Antoniu Alexandru cu modesta sa prezentare, ca să nu zicem recenzie, asupra romanului „*Secretul Anei Florentin*” (nr. 1, 1937) și „*În casa bunicilor*”, un volum de schițe, de Ionel Teodoreanu (nr. 3, 1938), Medvețchi Petru cu adnotarea romanului „*Tigrii*” de Dragoș Protopopescu (nr. 2, 1938). Au fost evocate și alte opere ale scriitorilor vremii.

Poșta redacției sub semnătura CHARON răspundea autorilor lucrărilor publicate. Deși persista o mare exigență față de materialele primite, Redacția încuraja elevii liceeni să scrie în continuare, sugerându-le și anumite sfaturi, de regulă, foarte laconice din lipsă de spațiu. Reproducem doar câteva secvențe din corespondența cu elevii colaboratori, fără a indica numele lor:

- „Ai talent, dar alege alte subiecte”.
- „Am trecut de vremea lui Conachi. Încearcă ceva mai serios”.
- „Poezie slabă și imitată după „Pe-al nostru steag”.
- „Poezie confuză. Multe repetări”.

- „Ferește-te de pedantism. Încearcă să te transpui în sufletul personajelor”.
- „Altă dată nu uita să notezi revista din care scoți poezia”.
- „Epitetele banale. Citește criticile lui T. Maiorescu, poate iese ceva”.
- „Poezii erotice nu primim”.
- „Mai scurt, mai clar, mai românește”.
- „Bravo! Urmează pe-aceeași cale”.

Și, în sfârșit, în nr.2 din 1938 Redacția revistei făcea următorul apel: „Rugăm pe toți cei care ne trimit articole să le scrie cu cerneală, curat, citeț, corect românește și mai ales să nu... se inspire de nicăieri. Mai bine ceva mai naiv decât ceva neoriginal”. Sau „Scrieți băieți, numai scrieți... voi înșivă” nr. 3.

În rubrica *Însemnări* revista „*Crenguța*” a prezentat importante *Dări de seamă* ale Societății de lectură „G. Coșbuc” (în 1937-1940 – „B.P. Hașdeu”). În 1935-1936 în cadrul Societății s-au ținut și discutat o serie de importante conferințe. Enumerăm unele din ele: „Viața și opera lui George Coșbuc”, prezentată de Saranciuc D. (cl. VIII) la 12.X.1935; „Naționalismul în opera lui Mihai Eminescu” de Cateli M. (cl. VIII), 19.X.1935; „Naționalismul scriitorilor care au contribuit la Unire”, Severin P. (cl. VIII), 25.X.1935; „Lirica lui V. Alecsandri”, Culnev N. (cl. VII), 2.XI.1935; „Teatrul lui V. Alecsandri”, Bejan L. (cl. VII), 9.XI.1935; „[A] Odobescu, viața și opera lui”, Repetur S. (cl. VII), 23.XI.1935; „B.[P.] Hașdeu, viața și opera”, Grosu P. (cl. VII), 14.XII.1935; „Curente critice și curentul „Junimii”, Voevodski P. (cl. VII), 18.I.1936; „Viața și poezia socială a lui M. Eminescu”, Balțan Șt. (cl. VII), 27.I.1936.

După tradiție subiectele conferințelor se discutau deosebit de aprins, făcându-se observații critice, se apreciau în mod corespunzător. La ședințele Societății asistau și profesorii Liceului.

La începutul anului școlar 1937-1938 a fost ales Comitetul de conducere a Societății de lectură „B.P. Hașdeu” în următoarea componență: Președinte de onoare profesorul Gh. N. Cârțu, Președinte activ Coșeriu Eugen, cl. VII, Vice-președinte Mihailov Sergiu, cl. VI, Secretar Vodislav Valeriu, cl. VII, Ajutor de secretar Stavschi V., cl. V, Casier Lopusanschi Nicolae, cl. VI, Bibliotecari: Medvețchi Petru, cl. VII, Varzaru Teodor, cl. VI, Cenzori: Gabor Ștefan, cl. VII, Antonovici Anton, cl. VII, Badrajan G., cl. VI; Membri: Cazacu Boris, cl. V, Bejan Vlad, și alții.

Pe parcursul anului școlar 1937-1938 au avut loc următoarele conferințe: *Stil și compoziție*, prezentată la începutul anului școlar de profesorul de română Gh. Cârțu, în care a tratat admirabil calitățile ce trebuie să le îndeplinească o compoziție fie în versuri, fie în proză; *Pastelul, în poezia română*, de Cazacu B., cl. V; *Sentimentul național în literatura religioasă*, Antonovici A., cl. VII; *Cronicarii și influența lor asupra literaturii române*, Coșeriu E., cl. VII; *Estetica literară la T. Maiorescu*, Gabor Șt., cl. VII; *Mărturii străine despre vitejia Moldovenilor și a lui Ioan Vodă cel Cumplit*, Maroș D., cl. VII; *Romantismul în opera lui [A.] Odobescu*, Medvețchi P., cl. VII; *Poeziile lui O. Goga*, Cucuș B., cl. VII (vezi nr. 1, 1937, p. 60); *Elementul religios la scriitorii români*

din sec. XIX și XX, profesorul Gh. Cârțu; *Opera Școlii Ardelene*, Lopușanschi N., cl. VI; *Lirica poporană*, Bejan V., cl. V; *Aspectele filosofiei eminesciene*, Medveschi P., cl. VII; *Satira la Eminescu*, Solcan N., cl. VII; *Ideea națională la Eminescu*, Talpă V., cl. VII; *Personalitatea literară a lui I. Teodoreanu*, Burlaș A., cl. VI (vezi nr. 2, 1938, p. 79).

Conferințele elevilor crengiști ținute în cadrul ședințelor Societății numite șezători se desfășurau deosebit de interesant. Elevii conferențieri se pregăteau serios, având și oponenți. Subiectele conferințelor se transformau în adevărate dispute literare. Iată doar câteva scurte reflecții din Dărilor de seamă ale Societății:

„În ziua înființării Societății literare „George Coșbuc”, 12.X.1935, elevul Saranciuc D., tratând tema „*Viața și opera lui G. Coșbuc*”, menționa că și-a luat acest subiect prin faptul că Comitetul de conducere al Societății, a hotărât să-și aleagă ca patron pe George Coșbuc, de unde și necesitatea, de-a trata în prima conferință pe acest remarcabil poet și scriitor. Redă viața poetului până în cele mai mici amănunte, tratează opera propriu zisă; citează versuri, dă scurte rezumate... Conferința ia sfârșit în aplauzele elevilor și în deplina mulțumire a d-lor profesori” [27].

„În ziua de 19 octombrie a.c. elevul Cateli M. din cl. VII-a a ținut o conferință despre „*Naționalismul în opera lui M. Eminescu*”. Conferențiarul încheie conferința printr-o interesantă apreciere asupra întregii activități naționale a lui Eminescu. Felul în care conferențiarul a știut să-și alcătuiască lucrarea, a trezit o vie admirație printre auditori. La critică au luat parte elevii: Panov Al., Benjal L., Costovici M., iar Răileanu L. a scos în evidență... părțile mai interesante din conferință” [28].

Peste doi ani profesorul Gh. Cârțu, un mare animator al revistei și Societății, va aprecia de la nivelul său rolul disputelor literare și publicațiilor revistei în educația elevilor: „Analizate în paginile revistei, ori în Ședințele Societății literare, operele literaturii noastre clasice, vor picura în inimile tinere strop cu strop din nobleța de odinioară a clasicismului, a echilibrului sufletesc și rațiunii, creând tăria morală, cea mai puternică armă și podoabă a adolescentului, care știe să zică „Nu” la momentul oportun în viață” [29].

La finele anului școlar 1937-1938 Redacția revistei „*Crenguța*” își contura perspectivele ei pentru viitorul apropiat. Societatea literară a Liceului preconizează înființarea în anul școlar 1938-1939 a unei cooperative școlare, solicitând sprijinul tuturor în realizarea acesteia, având scopul apariției mai regulate a revistei [30]. Concomitent se mai prevedea ca în numărul următor Redacția va „primi și colaborării streine, fie ale elevilor de la alte școli, fie ale particularilor, numai să cadreze cu scopul și spiritul revistei noastre” [31].

Acestea și alte inițiative au fost lansate în contextul articolului de fond „*La o răspântie*” a revistei „*Crenguța*” nr. 3, aprilie-mai 1938, semnat de profesorul Gh. N. Cârțu. Analizând activitatea Societății literare autorul menționa importante rezultate:

– Societatea cuprindea „aproape toată școlăria liceului”. Revista „*Crenguța*” tindea să „formeze gustul scrisului și lecturii”, reușind „să trezească interesul generației

de ucenici ai slovelor pentru cultivarea scrisului... Pot mărturisi fără exagerare că se simte în scrisul lor, chiar numai după un an de muncă ordonată, un progres uimitor în compoziție, fond, formă și stilizare”.

– Din rândurile elevilor liceeni „au ieșit la iveală și unele talente promițătoare în arta creațiilor literare și dizertațiilor. Obișnuit cu relevarea eticului și esteticului în lectură de scris, tinerii au dovedit un puternic spirit inventativ și de observație, precum și o tendință către redarea originalului în formarea personalității”.

– „Șezătorile literare, prin tratarea subiectelor luate din domeniul literaturii clasice române și mai ales prin așa numita „dispută literară”, au dat posibilitatea tinerilor talente să-și ordoneze ideile și să încerce a le da o formă estetică în exprimare”.

Cele menționate constituiau un suport real pentru noi realizări. Însă în următorul an școlar 1938-1939 revista nu s-a editat. Motivele rămân necunoscute și până astăzi, unul fiind, probabil, lipsa mijloacelor financiare.

„*Crenguța*” a apărut din nou în anul de studii 1939-1940, ca revistă a Societății științifico-literare „B.P. Hașdeu”, având drept motto cuvintele: „*Prin muncă spre ideal*”.

A fost ales noul Comitet de conducere a Societății. Președinte: Creangă Ovidiu (cl. VII), vice-președinte: Caras Nicolae (cl. VIII), șeful secției literare: Gafencu Valeriu (cl. VIII), a secției științifice Stegărescu Boris, a celei muzicale Burlaș Andrei, secretar Mihailov Sergiu [32].

Există doar nr. 2-3 din ianuarie-februarie 1940. Aceasta ne face să credem că primul număr, care nu s-a păstrat (poate urmează să fie undeva descoperit – N.C.), a fost editat în toamna-iarna anului 1939. articolul inaugural „*24 ianuarie 1940*” poartă semnătura preotului profesor de religie C.I. Mălăescu.

Numărul respectiv a fost pregătit pentru editare în primul rând de către elevii claselor a VIII-a și a VII-ea, fiind atrași și câțiva crengiști din clasele IV-VI. Din colaboratorii vechi au fost prezenți doar Gafencu Valeriu (cl. VIII), Bejan Vlad și Vârlan A. (ambii din cl. VII).

Din lucrările publicate reținem „*Doctrina literară și estetică a lui [Em.] Zola*”, autorul semnând doar prin abreviere numele și prenumele său B.B. (cl. VIII) și „*Ion Minulescu*” de Caras Nicolae (cl. VIII); „*Despre originea omului*” de Creangă Ovidiu (cl. VII), toate fiind destul de originale.

Deosebit de impunătoare sunt și cele două schițe ale lui Gafencu Valeriu „*Doru*” și „*Nunta*”. Reține atenția cititorului și eseu „*Elogiul Ardealului*” semnat de Negură Dan (cl. VIII), melodrama „*Sbucium*” de Ursu Antoniu, „*Destin*” (elogiu celor dragi dispăruți – N.C.) de Cicherschi Victor (ambii din cl. IV).

În diversitatea genurilor literare poezia acestui număr cedase pozițiile ei prioritare de odinioară. Mai inspirați în arta versului au fost Vasilache Valeriu (cl. V) „*Cântă un ciobănaș*”, Constantinescu Sergiu (cl. V) „*Visare*”; Titus S. (cl. VII) „*S-a stins o stea*”, Bejan Vlad (cl. VII) „*Iar la noi în sat*”; „*Iarna*”, „*În odaia mea*”.

Prin acest număr „*Crenguța*” prima dată oferea spațiu și elevilor de la alte licee din oraș. Astfel, întâmplarea făcea să se producă debutul literar al lui Donos Arcadie (elev în cl. VI la Liceul comercial) cu povestioara sentimentală „Refugiu”, cunoscut peste vremuri scriitor și actor cu domiciliul la București.

De la același liceu s-a mai remarcat Harabagiu O. cu poezia „Pribeag”, Silvia S. de la Liceul de fete „Domnița Ileana” cu tulburătorul elogiu „Vise” închinat frumoasei Margot (eroina din romanul „Regina Margot” de Alexandru Dumas – N-C-) și o elevă de la Liceul industrial de fete, care din modestie și-a semnat poezia „Așteptare” doar cu inițialele M.E., fiind totuși așezată în fruntea *Cuprinsului* revistei.

În *Pagina folclorului* și-au dat concursul elevii Vârlan A. cu cântecele „Frunzuliță ș-o lală” și „Cântec de jale”, culese din comuna Șapte Bani județul Bălți, Preduchin Iulian (cl. VI) cu cântecul „*Pantelimon*” cules din părțile Vasluiului și Doagă Maria de la Liceul industrial de fete cu „Cântec răzășesc” și „Strigături”, din comuna Zgârdești județul Bălți.

Pagina distractivă cuprindea epigrame ale elevilor de la liceele Creangă și Comercial, caleidoscopuri sofisticate și foarte atractive întocmite de surorile N. și A. Branto de la Liceul industrial de fete.

Rubrica „*Cărți noi*” prezenta o interesantă recenzie a cărții distinsului inginer inventator și publicist Mihail Konteschweller, *Radio-electricitate*, lucrare valoroasă apărută la Editura „Fundatia pentru literatură și artă Regele Carol II”, București, 1940, 350 pag. [33].

Revista se încheia cu rubrica „*Poșta Crenguței*”, semnată de Creangă Ovidiu (cu pseudonimul Ovidius Frutex), președintele Comitetului de conducere a Societății literare, în care se demasca tentativa de plagiat, la vreme descoperită, a unui licean, încurajând elevii aflați în așteptarea publicării materialelor lor. Din rubrica respectivă aflăm că numărul viitor al revistei urma să fie unul festiv (cu prilejul împlinirii a cinci ani de la apariția primului număr al revistei „*Crenguța*” – N.C.). din păcate însă, un astfel de număr nu s-a editat.

Alte numere ale revistei din prima jumătate a anului 1940 nu există: fie că nu s-au păstrat, fie că nu s-au editat. Cu certitudine că în a doua jumătate a anului 1940, în condițiile când Basarabia a căzut sub ocupația sovietică, revista „*Crenguța*” și-a încetat apariția. Astfel lua sfârșit cea de *a doua etapă* de funcționare a revistei.

Ultima încercare de reeditare a „*Crenguței*” s-a făcut la finele anului școlar 1941-1942 prin strădania directorului Liceului „Ion Creangă” Simion Vărzaru. S-a păstrat doar nr. 1-2 din mai-iunie 1942 [34]. De data aceasta „*Crenguța*” apărea din nou ca revistă școlară a Societății literare „George Coșbuc”, având ca Președinte de onoare pe profesorul S. Vărzaru, Președinte activ Olimpia Vijoli, profesoară de limba română. Din Comitetul de lectură al Societății făceau parte și elevii Georgescu Dumitru, Constantinescu Sergiu (ambii din cl. VII), Vasilache Valeriu (cl. VI). Astfel s-a revenit la numele inițial al Societății literare „G. Coșbuc”, înființată în 1935.

Începea a *treia etapă* a revistei „Crenguța”. Mult îndrăgita revistă din 1942 se deschidea cu un *Cuvânt înainte* semnat de profesoara Olimpia Vijoli, în care se făcea o incursiune în istoricul Societății și revistei. Însă profesoara, fiind nou venită la Liceul din Bălți, din păcate, a comis unele incorectitudini regretabile. În primul rând, Societatea literară „G. Coșbuc” a fost înființată în 1935 și nu în 1937. În acest an a fost doar schimbat numele Societății, aceasta devenind „B.P. Hașdeu”. În al doilea rând, primul număr al revistei „*Crenguța*” a apărut în anul 1935 și nu în 1937. În încheiere cu deosebită însuflețire se menționa: „*Crenguța* a reînverzit timid și cu multă trudă dat fiind împrejurările momentan grele prin care trecem. Astăzi *Crenguța* oglindește sufletul tineretului școlar al liceului; în paginile sale include sfioase încercări de poezii, schițe și nuvele. Îi urăm tot succesul! Înverzire deplină și pe cât mai lungă durată” [35].

Editarea nr. 2 din 1942 al revistei s-a realizat prin concursul a 11 elevi din clasele VIII – 1, VII – 5, VI – 2, III – 1, II – 1, I – 1) cel mai activ fiind Georgescu Dumitru (cl. VII) cu patru publicații. Cuprinsul ei prezenta cititorului variate încercări literare, din care în mod vădit predomină poezia. Din cele 16 publicații, 10 au fost poezii. Mai reușite, în viziunea noastră, sunt „Fantezie albă” semnată de Silgrein Larin (cl. VII), „Sonet” de Vasilache Valeriu (cl. VI), „Tăgăduirea lui Petru” de Georgescu Dumitru și „Dac’ăș fi” de Schițco Nicolae (cl. II). Printre versurile publicate găsim și cele din poezioara de încurajare „Cearta” a elevului clasei I, Zarea Ștefan, viitorul profesor universitar la Politehnica din București și apoi la Universitatea din Caracas (Venezuela).

Din lucrările în proză mai impunătoare sunt nuvela „*Micki*” de Georgescu D. și schița „*Note de drum*” de Grigoriu Corneliu (cl. VII). Merită atenție și traducerea lui Alexandrescu Anghel (cl. VI) din Cartea I, Elegia III de Ovidiu.

Rubrica *Folclor* cuprindea cântecele „Măi Marine de la Greci” și „Iancu Jianu” culese de Preduchin Iulian (cl. VIII) din satul Lunca județul Vaslui.

„*Crenguța*”, publicație a elevilor Liceului „Ion Creangă”, în vatra căruia se născuse și Societatea literară „George Coșbuc”, s-a dovedit a fi una din cele mai valoroase reviste școlare din Basarabia. Revistă de angajare patriotică și culturală a elevilor crengiști, a fost una din vocile care au exprimat dezideratul acelor vremuri de mare efervescență națională.

Cosmos

Renumitul elev Coșeriu Eugen[36], având prilejul să prezinte pe paginile „*Crenguței*” (nr. 3, 1938) revistele noi primite la redacție (printr-un scurt, dar consistent comentariu) finaliza lista respectivă cu următoarea relatare pe care o reproducem integral: „*Cosmos*” – revistă științifică a Liceului „Ion Creangă” din Bălți, arată că tineretul de azi e pornit pe drumuri temeinice și înarmat cu cele mai bune arme: religia și știința. Tineretul își pregătește astfel singur ridicarea. Are șapte articole cu conținut științific”[37].

Rămâne a fi o surprinzătoare informație, care ne-a provocat la drum, în căutări.
Dar cu părere de rău astfel de publicație nu figurează în biblioteci și arhive.

Note:

1. “Spre lumină”, nr. 1, decembrie 1933.
2. “Spre lumină”, nr. 1, decembrie 1933.
3. Ibidem, nr. 2, mai-iunie 1934
4. Către vremea aceasta funcționa deja Societatea de lectură “Unirea” (- N.C.).
5. “Spre lumină”, Nr. 1, decembrie 1933.
6. Ibidem
7. “Spre lumină”, Nr. 2, mai-iunie 1934.
8. Ibidem
9. “Aurora”, nr. 1, decembrie 1934.,
10. Ibidem
11. “Aurora”, nr. 1, decembrie 1934.
12. “Crenguța”, nr. 1, octombrie, 1935.
13. Ibidem
14. Revista apărea la Tipografia S. Grigoriev din Bălți din str. Regele Carol, nr. 245.
15. Prefera să semneze Orestes Horn – N.C.
16. “Crenguța”, nr. 1, octombrie, 1935, pag. 12-13. (Această publicație a fost omisă din *Sumarul* revistei – N.C.)
17. “Crenguța”, nr. 4-5, ianuarie-februarie, 1935, p. 11, 18.
18. “Crenguța”, nr. 2-3, nr. 4-5, 1935 și nr. 6-7, 1936.
19. “Crenguța”, nr. 2-3, 1935.
20. “Crenguța”, nr. 1, nr. 2-3, 1935, nr. 4-5, 1936.
21. „Crenguța”, nr. 2-3, 1935.
22. Gh. Cârțu, Cuvânt înainte, “Crenguța”, nr. 1-2, septembrie-decembrie, 1937, p. 2.
23. “Crenguța”, nr. 1 Septembrie-decembrie 1937, pag. 8-10, 29-33, 38-49.
24. În Cuprinsul revistei „Crenguța” nr. 1, Septembrie-Decembrie, 1937 citim Moldovenilor (- N.C.).
25. În Cuprinsul revistei nr. 2, Ianuarie-Martie, 1938 figurează greșit Medvețchi P. (- N.C.).
26. Gh.N. Cârțu. *La o răspântie*, „Crenguța”, nr. 3, aprilie-mai, 1938, p. 2.
27. „Crenguța”, nr. 1, octombrie, 1935, p. 21.
28. „Crenguța”, nr. 2-3, noiembrie-decembrie, 1935, p. 33.
29. „Crenguța”, nr. 1, septembrie-decembrie, 1937, p. 2.
30. „Crenguța”, nr. 3, aprilie-mai, 1938, p. 43.
31. Ibidem.
32. „Crenguța”, nr. 2-3, ianuarie-februarie, 1940.
33. Lucrarea cuprindea 218 figuri tipărite în condiții optime – N.C.
34. Revista a fost scoasă la Tipografia „Credința Ortodoxă” din Bălți de pe strada G. Coșbuc, nr. 33.
35. „Crenguța”, nr. 1-2, mai-iunie 1942, p. 2.
36. Comentariul asupra revistelor primite pe adresa liceului e semnat doar - E.C. Considerăm cu certitudine că e vorba de Eugen Coșeriu – N.C.
37. „Crenguța”, nr. 3, aprilie-mai 1938, p. 42.

PLURALISM POLITIC – VALOARE INTRINSECĂ A DEMOCRAȚIEI REPREZENTATIVE

drd. lect. asist. Ion Ciobanu

Rec.: dr. conf. univ. Boris Coroliuc

Pluralismul politic reprezintă o multitudine de factori ce stabilesc ideile, mecanismele și regulile jocului politic în societate. Evoluția acestui concept inconfundabil datează antichitatea și parcurge toate etapele până în prezent, impactul său asupra societate fiind interpretat de literatura juridică și de specialitate.

Orice regim democratic nu poate funcționa în absența acestui principiu fundamental. În acest sens, Constituția Republicii Moldova declară pluralismul politic valoare supremă garantată .

De asemenea, prin pluralism politic percepem posibilitatea cetățenilor de a se asocia în diferite organizații social-politice, a-și exprima voința politică prin reprezentanții săi, dreptul de a alege și de a fi ales etc.

Pluralismul ca fenomen social nu a apărut într-un mod spontan, ci a constituit un produs al evoluției societăților antice. Inițial, Conceptul de pluralism a apărut la greci, în antichitate. Filosofii eleni se concentrau asupra dezbaterii asupra Unului și Multiplului în cadrul *polis*-ului. Explicația dezbaterii în cauză este evidentă. Însuși alegerea formei de guvernământ (fie ea monarhică sau democratică) a oscilat în favoarea uneia sau în defavoarea alteia.

În acest sens, sunt relevante ideile politico-juridice ale lui Aristotel. În opera sa, *Politica*, el concludă că statul este constituit din multitudinea de elemente care îl alcătuiesc. În viziunea sa, orice stat este compus din familii, iar acestea diferă după statutul social (săraci și bogați, funcționari sau țărani etc.) [1] De asemenea, el a fost primul care a clasificat formele de guvernământ (monarhia, aristocrația și democrația precum și formele lor deviate) și multitudinea constituțiilor grecești. Tot în acest context, trebuie să menționăm că libertatea de exprimare a filosofilor în cadrul orașelor-state a garantat, în perioada incipientă, funcționarea pluralismului sub toate aspectele, inclusiv politic, economic și cultural.

Un impact deosebit în evoluția fenomenului pluralist l-a avut renumitul filosof John Locke. În celebra sa lucrare "Concerning Civil Government. Second Essay" , el definește oamenii ca fiind indivizi liberi în acțiunea de alege ce le convine sau nu în toate domeniile. Deci, omul în starea de libertate deplină este dotat cu puterea de a alege ce-i convine....dar oamenii au șanse egale să promoveze valorile proprii fără a intra în relații de subordonare și cu oportunități egale în declararea voinței personale cu excepția cazului când domnul și stăpânul lor, al tuturor, i-ar plasa pe unul deasupra celuilalt printr-o declarație manifestă a voinței sale și i-ar conferi celui dintâi, printr-o nominalizare evidentă și clară, un drept indubitabil la dominație și suveranitate. [2]

Societatea modernă a oferit largi posibilități de manifestare a diversității formelor pluralismului: pluralismul politic, sindical, ideologic, cultural, ș.a. Fiecare dintre aceste categorii de pluralism are un conținut aparte și, în mod evident, există separație netă, dar în diferite cazuri ele se întrăpătrund.

În viziunea lui McLennan, pluralismul comportă un idealism *de facto*: multiplicitatea nu poate fi concepută fără Unul. [3] În secolul XX, pluralismul politic deja constituie un principiu al democrației. După Primul Război Mondial, o parte a catolicilor acceptă democrația liberală și pluralismul.

Prin pluralism se subînțelegea: pluralismul orizontal, adică multiplicitatea grupurilor sociale, apărarea celulei familiale, puterii locale etc; pluralismul vertical însemnând diversitatea doctrinelor politice, multiplicitatea partidelor, toleranța etc. [4]

În opinia lui I. Luca, funcționarea democrației, garantarea drepturilor „sunt condiționate de existența mai multor forțe politico-sociale(...) care să se interpună între indivizi și stat.” [5] Apariția conceptului de pluralism și crearea unei adevărate structuri de exprimare și garantare a acestuia s-au produs în condițiile social-politice ale sfârșitului primului război mondial.... curentul pluralismului, care are la baza sa multiplicitatea centrelor de interese generate de afirmarea societății civile și descentralizarea puterii. În concepția susținătorilor pluralismului, statul nu poate fi unicul agent al deciziei politice, un rol esențial, cel puțin în influențarea procesului de adoptare a acesteia, avându-1 partidele, asociațiile, ligile, biserica, ș.a. De aceea, susținătorii pluralismului au opus statului diversitatea grupurilor de interese autonome ale organizațiilor sociale neguvernamentale și asociațiilor și existența lor separată de voința statului.

Trăsăturile specifice

Pluralismul nu se opune diversității, ci dimpotrivă o presupune și se bazează, pe aceasta, lipsa diversității de interese, valori, programe politice, de concepții și valori filozofice, etice, religioase ș.a.m.d., însemnând și lipsa pluralismului. Pluralismul face din diversitate un concept și practică a existenței sociale organizate și echilibrate, orientate spre realizarea a ceea ce se numește Binele comun.

Nici una dintre formele de pluralism enunțate - care pot fi instituționalizate și structurate pe modele de valori - nu este ostilă celeilalte, chiar se compensează. Fiecare are un câmp propriu de exprimare și manifestare. Pluralismul exclude în societatea contemporană antagonismele, confruntarea, ceea ce nu înseamnă nicidecum că forțele și instituțiile pluraliste nu se află în competiție. Competiția se desfășoară în cadrul intern al fiecărei specii de pluralism, după reguli bine stabilite. De pildă, în cadrul pluralismului politic competiția structurează forțele politice reprezentate la nivel parlamentar între majoritate și opoziție. Competiția între acestea presupune compromisul, negocierea, regula majorității, forme instituționalizate de exprimare a opoziției.

Pluralitatea forțelor politice nu înseamnă separarea lor absolută, lipsa de dialog și intoleranța, sau dimpotrivă, competiția violentă, acerbă, lupta pentru cucerirea puterii prin orice mijloace, pentru lichidarea adversarilor. O asemenea schemă a jocului politic pentru întâietate la guvernare ar fi aberantă și ar echivala printr-un analogism, cu revenirea la

"starea naturală" a conflictului fizic între forțe competitive, care ar urmări ca unic țel înlăturarea adversarului mai slab și împiedicarea sa pentru totdeauna de a participa la exercitarea puterii.

O condiție esențială și, totodată, un suport al instituțiilor pluraliste îl constituie legitimitatea acestora, sprijinul de care se bucură din partea susținătorilor (în speță a electoratului). Valoarea socială a pluralismului constă în faptul că „datorită lui sunt garantate abilitățile de a manifesta opiniile individului, egalitatea de posibilități, toleranța față de diverse grupe”[6] Pluralismul, în special pluralismul politic, presupune o comunitate umană având o organizare socială bazată pe interese stratificate, bine conturate și, totodată, o anumită organizare statală. Aceste două cerințe sunt esențiale îndeosebi pentru existența pluralismului politic. Lipsa intereselor sociale distincte și eventual concurente face inutilă, pe de o parte, apariția instrumentelor prin care acestea urmează a fi exprimate și susținute, iar, pe de altă parte, a metodelor și formelor de mediere între ele. Existența statului oferă posibilitatea de instituționalizare, de structurare funcțională a factorilor politici autonomi care promovează pluralitatea de interese, precum și a formelor de stabilire a unui consens între acestea.

Formele de pluralism politic devin operabile doar în mediul statal care, totodată, stimulează reprezentarea populației sau a anumitor segmente ale acesteia în structurile de guvernare. Libertatea individuală cât și cea colectivă a întregii comunități nu este opusă autorității și ordinii instituite de stat. Ideea de libertate individuală nu poate fi asimilată cu formula "cetățeanul împotriva puterii" . În orice colectivitate umană organizată politic este nevoie de ordine (inclusiv de constrângere ca modalitate extremă de impunere a acesteia) pentru a se înlătura liberul arbitru al fiecăruia și a se garanta libertatea politică a întregii colectivități. Societatea umană însumează și sintetizează interese și valori distincte autonomizate la diferite niveluri ale acesteia.

Pluralismul politic este susținut în epoca contemporană ca o cerință obiectiv necesară de către întreaga paletă de programe și doctrine ideologice. Partide de orientare creștină, socialiste, social-democrate, conservatoare văd în pluralismul politic motorul jocului politic democratic, sursa și mijlocul de promovare a intereselor lor specifice. Cerința garantării pluralismului în toate speciile sale și, în special, a pluralismului politic este, de asemenea, subliniată într-o formă sau alta în documente și instrumente internaționale cu vocație universală sau regională.

În viziunea juristului român Cristian Ionescu, în prezent, sistemele constituționale occidentale sunt indisolubil legate de democrație și pluralism, bazate valori primordiale precum:

- soluționarea pe cale pașnică, prin dialog, a disputelor de ordin politic, economic, ideologic ș.a. între forțele politice și sociale, între stat și cetățeni și realizarea pe această cale a consensului și echilibrului social;
- asigurarea pe o cale neviolentă, într-o societate aflată într-o continuă și dinamică transformare (ca proces istoric obiectiv), a unor schimbări de natură social-politică, economică, ș.a., impuse de progresul

general al societății respective. Este esențial ca aceste schimbări să fie în beneficiul întregii colectivități;

- succesiunea guvernanților la conducerea societății foi funcție devoința majorității electoratului, exprimată prin alegeri libere și periodice la care au posibilitatea de a propune candidați, în condițiile de egalitate, toate partidele politice legal constituite;
- minimum de represiune socială și reglementarea prin lege în mod strict a condițiilor în care forța represivă a statului poate fi folosită de organismele competente; armata și poliția să se afle în slujba națiunii și nu a guvernanților de moment;
- dreptul cetățenilor de a controla activitatea parlamentului și a executivului și de a cere prin mecanismele constituționale schimbarea guvernanților sau de a impune prin forță înlăturarea acestora dacă s-ar face vinovați de conducere tiranică;
- diversitatea, indiferent că este vorba de o diversitate politică, economică, culturală, etnică, ideologică ori religioasă;

Legea este privită în acest caz ca instrument de exprimare a intereselor fundamentale ale colectivității și a Binelui comun al societății respective.[7] E necesar de subliniat că doctrina pluralismului politic presupune faptul că societățile civile în statele avansate, precum și într-o măsură mai limitată în cele posttotalitare, cunosc procese relevante de diversificarea structurală și mobilitate socială puternică. Individul este cuprins de o vastă rețea de raporturi sociale, la care trebuie să participe. Aici, se creează diferite grupuri de interese, asociații, grupuri de presiune etc. ceea ce este caracteristic pentru o societate civilă.

Reieșind din cele menționate mai sus, putem afirma că o societate pluralistă își constituie asemenea structuri democratice – în toate sferele vieții sociale – , încât aici este firesc și un pluralism politic, echivalent cu democrația.

În concluzie, am putea afirma că pluralismul politic este un fenomen complex ce oferă posibilitatea fiecărui cetățean de participa la afacerile publice prin reprezentanții săi ce împărtășesc aceleași viziuni; pluralismul garantează libertatea concurenței și stabilirea unor vectori politici prin consens dintre actorii politici. De exemplu, în adoptarea unei legi, orice reprezentant(deputat) are dreptul la exprimare a viziunilor sale sau ale fracțiunii sale, indiferent dacă face parte din partidul majoritar sau de opoziție. În opinia noastră, pluralismul politic constituie un fenomen indisolubil al societății democratice, unanim acceptat ca fiind valoare supremă în stat de drept și garantat de prevederile constituționale. S-ar putea afirma că relația stat-pluralism este una conflictuală, însă realitatea este cu totul alta. Pe de o parte, pluralismul atrage după sine un grad de autonomie, dar pe de altă parte diversitate ideilor presupune convețuirea consociațională în societate. Concurența dintre indivizi antrenează consensul care eschivează societatea de conflicte radicale, și invers, unanimitatea sau omogenitatea constituie o societate rigidă, închisă de alte tipuri de societăți ce nu convin normelor sale. O societate pluralistă est una dinamică, flexibilă și eficientă tocmai datorită existenței pluarlismului în diferite domenii: politic, economic, social, cultural etc.

Note:

1. Aristotel, *Politica*, Cultura Națională, București, 1924,p.213-214
2. John Locke, *Concerning Civil Government. Second Essay*, Encyclopaedia Britanica Inc., Chicago, 1993, p.25-26
3. McLennan, *Pluralismul*, Ed. Du Style, Buc, 1998
4. Pisier E, *Istoria doctrinelor politice*, Ed. Amarcord, Timișoara, 2000
5. Luca I, *Politologie*, Ed. Helicon, Timișoara, p. 97-103
6. Maliko A. V., *Теория государства и права*, Ed. Iurist, M, 2000, p.97
7. Ionescu Cristian, *Drept constituțional și instituții politice*,Buc, Ed.

CRITERII POLITICO-JURIDICI PENTRU POLITICA SOCIALĂ ÎN PROCESUL INTEGRĂRII EUROPENE A REPUBLICII MOLDOVA

drd. , lect. univ. Igor Cojocaru
Rec.: dr. lect. univ. Igor Bucătaru

Dorința de integrare a Republicii Moldova în Uniunea Europeană (UE) este atât de mare încât transformările ce au loc, în mare parte cele de ordin politic, eclipsează întreaga capacitate de implementare a valorilor comune, precum și toate aspectele pozitive și negative legate de acest proces. Înțelegem prin pozitive - acel set de măsuri prin care au fost atinse o serie de reușite în vederea expunerii acquis-ului comunitar pentru Republică și negative - acele care necesită prelucrare sau încă vor fi implementate.

Semnarea documentului bilateral între forul european și oficialii de la Chișinău, a pus capăt mai multor dispute în privința vectorului extern al politicii statului, totodată determină societatea în preluarea mai multor valori sociale, spirituale, economice europene precum și sporește credința în creșterea bunăstării populației, majorarea numărului locurilor de muncă și calitatea acestora și multe alte masuri de asistare a vieții sociale.

Planul de Acțiuni Moldova - UE este un document politic care stabilește obiectivele strategice ale cooperării între parteneri[1], care de altfel poartă și caracter „normativ – simbolic”, dat fiind faptul ca va influența asupra legislației interne în vederea ajustării acestea la rigorile și standardele europene, sau de tragere la răspundere socială și politică a guvernaților în caz de neîndeplinire a prevederilor. Totodată creează noi perspective de parteneriat, iar pentru sfera socială posibilități pentru deschiderea treptată sau participarea consolidată în anumite programe Comunitare, promovînd legăturile culturale, educaționale și științifice. De altfel, ”Planul de Acțiune presupune anume un angajament dublu, din partea UE de a ne oferi susținere și experiență europeană, și din partea Chișinăului oficial, de a prelua cu succes lecțiile comunitare.”[2]

Politica socială, ca un criteriu distinct, găsește reflectare în capitolul 2.3. a Planului: **Reforma și dezvoltarea social-economică, articolul 23** unde se stipulează „*Consolidarea dialogului și a cooperării în sectorul social. Asigurarea unei armonizări a standardelor și a practicilor în domeniul social și a politicii de ocupare a forței de muncă din țară cu standardele și practicile UE*”[3], care presupune implicarea în dialog pe marginea politicii de ocupare a forței de muncă și a celei din sectorul social în vederea elaborării unei analize

și evaluări a situației curente și pentru identificarea problemelor cheie și a soluțiilor posibile în cadrul acestor politici, prin enunțarea următoarelor subcriterii:

- 1. dialogul social și civil;*
- 2. sănătatea și securitatea la locul de muncă;*
- 3. dreptul muncii;*
- 4. echitatea genurilor;*
- 5. politica de ocupare a forței de muncă;*
- 6. protecția socială și includerea.*

În aceste domenii, nu există obligații legale de a implementa anumite măsuri de politică, ci o obligație generală foarte importantă de coordonare a politicilor în vederea dezvoltării unui cadru social omogen, conform principiilor și regulilor Uniunii Europene. Este semnificativ și faptul că toate reformele în acest domeniu, ca de altfel și în celelalte, necesită a fi promovate în următorii ani, după care trebuie să ne așteptăm la un raport de țară, înregistrat similar și pentru vecinii noștri la rîndul său.

Un subiect nu mai puțin interesant este deschis în capitolul 2.4.4., articolele 34 și 35, care continuă și completează cel menționat anterior și stipulează următoarele “Circulația persoanelor, inclusiv circulația muncitorilor și coordonarea politicilor de securitate socială”. Dacă în primul caz (art. 23) observăm anumite cerințe legate doar de particular ce trebuie să atingă Republica Moldova, atunci următorul articol se axează pe angajamente duble ale ambelor părți. Art. 34 “asigurarea aplicării complete a clauzei celui mai bun comportament prin eliminarea tuturor măsurilor discriminatorii în bază de apartenență națională ce afectează lucrătorii migranți, cu referire la condițiile de muncă, remunerare și concediere” și art. 35 „continuarea procesului de semnare a Acordurilor cu Statele Membre privind aplicarea integrală a prevederilor privind coordonarea politicilor de securitate socială astfel cum este prevăzut în art.24 al APC.

Precum și baza normativă elaborată anterior, care la moment este compusă din 9 documente la diferite nivele, printre care: Codul Muncii, Legea sindicatelor, Legea patronatelor, Decretul Președintelui cu privire la constituirea Comisiei republicane pentru negocieri colective, altele. Acest set de documente crează la nivel legal, promovarea dialogului social la următoarele nivele: național, ramural, teritorial, de unitate. Considerăm necesară o analiză succintă a fiecărui element ale criteriilor date.

1. Tratatul asupra Comunității Europene prevede promovarea dialogului social și conferă puteri suplimentare partenerilor sociali. Republica Moldova este invitată să confirme că acordă dialogului social importanța necesară și că partenerii sociali sunt suficient de bine organizați pentru a-și asuma responsabilități la nivel comunitar și național, și să indice dacă aceștia sunt consultați asupra propunerilor legislative referitoare la preluarea acquis-ului în domeniul politicii sociale și al ocupării forței de muncă. Un pas premergător în acest sens este actul constituirii confederației a sindicatelor “Solidaritatea”, care contribuie la dialogul tripartit între partenerii sociali, prin majorarea numărului de participanți și respectiv a opțiunilor social-politice în domeniul muncii.

2. Planul de Acțiune atrage atenție politicii sociale în ceea ce privește sănătatea și securitatea în muncă. Acquis-ul în domeniu – în volum considerabil – are ca scop

armonizarea condițiilor de muncă între UE și Moldova, prin acordul dat care stabilește standarde minime de sănătate și securitate. Conformitatea cu *acquis-ul* referitor la sănătate și securitate este esențială pentru a obține maximum de beneficii, de exemplu prin mai puține accidente de muncă și boli profesionale. Principiul dat poate fi îndeplinit cu o pondere mai mare doar prin funcționarea adecvată a Inspecției Muncii, care doar în anul 2002 a depistat la organizațiile supuse controlului 480 încălcări la acest capitol, iar în anul 2004 la 7086 de contrale efectuate, privind respectarea legislației și altor acte normative în domeniul muncii în întreprinderi, instituții, organizații au fost înregistrate 71139 cazuri de încălcare a prevederilor legale[4]. În anul 2005 și 2006 au fost realizate 10906 controale privind respectarea legislației și altor acte normative în domeniul muncii la întreprinderi, instituții, organizații. Controalele întreprinse s-au finalizat cu întocmirea proceselor-verbale de control, în care inspectorii de muncă au înregistrat 106923 cazuri de încălcare a prevederilor legale și au dispus măsuri necesare pentru asigurarea respectării normelor de drept din domeniul muncii[5].

3. Următorul element este legislația muncii, care pentru Republica Moldova este unul de succes dat fiind faptul adoptării Codului Muncii, încă în anul 2003 ce a servit un pas mare pentru legislația națională, care deși reflectă prevederi racordate la normele statelor europene, întrunind astfel de clauze ca: concedierile colective, asigurarea drepturilor angajaților în cazul transferului proprietății asupra firmei, obligația angajatorului de a informa angajații asupra condițiilor aplicabile contractului de angajare, transferul temporar al lucrătorilor și organizarea timpului de lucru ș. a. deja are nevoie de anumite modificări datorită influenței minime a principiului *libertății actelor juridice*[6], în cazul voinței părților la încetarea contractului individual de muncă sau prin „înstituirea unor instituții de garanții în vederea protecției creanțelor salariaților (în cazul insolvenței angajatorului)... protecția în cauză este consfințită în Convenția OIM nr. 173/1992 „Privind protecția creanțelor lucrătorilor în caz de insolvență a celui care angajează” și utilizată, pe larg, în Comunitatea Europeană în corespundere cu Directiva Consiliului 80/987/CEE din 20 octombrie 1980”.[7]

4. Actul în cauză „Planul de acțiuni Republica Moldova – Uniunea Europeană”, a adăugat egalitatea dintre bărbați și femei pe lista obiectivelor Comunității, stipulând în mod explicit faptul că, în toate activitățile sale, Moldova trebuie să urmărească eliminarea inegalităților și să promoveze egalitatea între bărbați și femei. În mod corespunzător, legislația este folosită și pentru a realiza egalitatea, îndeosebi pentru a preveni discriminarea pe motive de sex. Cea mai mare parte a legislației actuale se referă la ocuparea forței de muncă în ceea ce privește: tratamentul egal la angajare, protecția socială, schemele de protecție socială ocupațională, concediile parentale, protecția femeii însărcinate, lăuzele și femeile care alăptează.

5. În limitele planului de acțiuni, Republica Moldova cooperează cu UE la implementarea concluziilor Analizei politicii ocupării forței de muncă. Ca și vecinii noștri ce au făcut pasul dat, Moldova în perspectivă abordează următoarele aspecte: (i) funcționarea pieței muncii va trebui să suporte modificări, astfel încât să se asigure corespondența dintre oferta de forță de muncă și cererea de pe piața internă, enunțând

măsurile ce se iau pentru a încuraja acest proces; (ii) reforma politicii și transformările de pe piața muncii, care necesită progres suficient de rapid și profund pentru a permite deplina participare și încadrare la Piața Unică pe viitor; (iii) aplicarea suficientă a politicilor și măsurilor stabilite, astfel încât să pregătească populația activă care nu are aptitudinile necesare pentru economia de piață; (iv) implementarea Strategiei de ocupare a forței de muncă în aplicarea politicilor prin structurile și sistemele suficient de bine pregătite pentru acest rol. În acest context deosebită atenție merită Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 611 din 15 mai 2002 privind aprobarea Strategiei ocupării forței de muncă pentru o perioadă de pînă în anul 2008, precum și Legea nr. 102-XV din 13.03.04, care reglementează măsurile privind realizarea strategiilor și politicilor de menținere a unui nivel înalt al ocupării și adaptării forței de muncă în cerințele pieței muncii, privind protecția socială a persoanelor aflate în căutarea unui loc de muncă, prevenirea șomajului și combaterea efectelor sociale ale acestuia.

6. În Uniunea Europeană, cooperarea tot mai bună în sensul promovării unui sistem eficient de protecție socială constituie o componentă importantă a politicii sociale și de ocupare a forței de muncă. Tradițional, finanțarea și organizarea sistemelor de protecție socială va rămâne în responsabilitatea Republicii, dar UE solicită ca acestea să aibă capacitatea de a dezvolta și opera sisteme de protecție socială durabile și universal aplicabile, servind obiectivelor comunității. Sistemul protecției sociale al țării noastre trebuie, de asemenea, să se poată coordona cu sistemele operaționale în prezent în UE, care se află într-o continuă dezvoltare și reformă profundă.

La finele analizei putem conchide că însăși criteriile și conținutul acestora corespunde cu vectorul transformărilor social-politice național, dar totodată evidențiază și setul de puncte vulnerabile pentru societatea noastră.

Note:

1. Planul de Acțiuni UE – Moldova (recomandat pentru implementare la Bruxelles, în cadrul celei de-a VII-ea reuniuni a Consiliului de cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană). // Moldova Suverană, 25 februarie 2005 Nr. 33-34 (20670-20671).
2. Lungu Diana. Oportunitățile europene ale societății moldovenești. // Moldova Suverană, 2 martie 2005 Nr. 36 (20673).
3. Planul de Acțiuni UE – Moldova (recomandat pentru implementare la Bruxelles, în cadrul celei de-a VII-ea reuniuni a Consiliului de cooperare Republica Moldova – Uniunea Europeană). // Moldova Suverană, 25 februarie 2005 Nr. 33-34 (20670-20671).
4. Raport de activitate al Inspecției Muncii pe anul 2004. Monitorul Oficial nr. 089 din: 01.07.2005 nr. 305 adoptat: 01.07.2005
5. Ciloci Igor. Protecția muncii – un obiectiv mereu actual. // In: FinConsultant: Revistă lunară de consultanță în management, 2006, nr. 11, p. 43-51
6. Eduard Boișteanu. Aspectele teoretico-practice privind încetarea contractului individual de muncă. Autoreferat la teza de doctor în drept. Centrul Editorial-poligrafic al USM. - Chișinău. 2005. – 15 p.
7. Ibidem

CONTRIBUȚII DOCUMENTARE LA ISTORIA DEPORTĂRILOR DIN 6 IULIE 1949 ÎN RAIONUL BĂLȚI

dr. hab., conf. univ. Nicolae Enciu
Rec.: dr.conf.univ. Lidia Pădureac

La scurgerea a circa șase decenii de la drama deportărilor din noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, putem afirma cu justificat temei că istoricii din Republica Moldova au restituit o parte considerabilă a datoriilor acumulate până la începutul anilor '90 față de publicul cititor, punându-i la dispoziție o serie de monografii și sinteze de certă valoare documentară și teoretică, în care mecanismul deportărilor este reconstituit în aspectele sale esențiale[1]. Astfel, de la primele constatări din anii 1990-1991 privind „caracterul forțat al procesului colectivizării”, însoțit de „denaturări serioase și aplicarea violenței față de țărani, ceea ce s-a soldat cu multe victime umane” [2], s-a ajuns în prezent la concluzia, întemeiată pe cele mai diverse probe documentare, potrivit căreia colectivizarea în Basarabia „a fost însoțită nu numai de genocidul de clasă după cum avusese loc în U.R.S.S., ci și de genocidul național al populației românești rurale”, iar operațiunea „Sud” de deportare a basarabenilor în noaptea de 5 spre 6 iulie 1949 a constituit o acțiune criminală[3].

Chiar acei istorici care mai continuă și astăzi să afirme cum că asocierea țăranilor în colhozuri ar fi constituit „varianta optimă” de soluționare a soartei gospodăriilor țărănești individuale (evident, în cadrul „programului socialist de transformare a satului”), se văd în definitiv constrânși să remarce că deportările din 6 iulie 1949 au constituit „o samavolnicie brutală, o acțiune nelegitimă și antiumană” [4].

Considerând, așadar, cercetate suficient aspectele esențiale ale deportărilor din 6 iulie 1949, o nouă perspectivă a elucidării acestui tragic eveniment din istoria postbelică a Moldovei sovietice ar putea oferi tratarea acestuia la nivel local, în vederea reconstituirii tabloului deportărilor în fiecare raion al fostei R.S.S.M. Documentele păstrate în arhivele raionale și municipale, în mare parte necercetate până în prezent, oferă această posibilitate.

Investigațiile efectuate de autor în Arhiva municipală de Stat din Bălți (în special fondul 94, cu „*Materiale referitoare la gospodăriile chiaburești*”, cuprinzând perioada anilor 1948-1954) confirmă, credem, posibilitatea și necesitatea cercetării deportărilor din 1949 din punctul de vedere menționat, oferind perspectiva unor constatări și generalizări edificatoare.

Am apelat la modalitatea prezentării mărturiilor documentare din convingerea că istoricului nu-i este permis să pornească de la „adevăr” la documente, ci viceversa; se știe, de asemenea, că documentele constituie singurele mărturii ale trecutului. Considerând că prezentele documente sunt suficient de edificatoare, oferind o imagine de ansamblu a deportărilor din 6 iulie 1949 în raionul Bălți, unele constatări și precizări sunt, totuși, necesare.

În primul rând, materialele cercetate în Arhiva municipală din Bălți denotă că la 6 iulie 1949, din orașul Bălți au fost deportate 207 familii de așa-ziși „chiaburi”, iar din raionul Bălți, dintr-un total de 26 de sate – alte 154 de familii, deci în total – 361 de

familii[5]. Se constată, în așa mod, o anumită discrepanță între datele cuprinse în Hotărârea Nr. 509 (s.s.) a Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. „*Cu privire la deportarea din R.S.S.M. a familiilor de chiaburi, a foștilor moșieri și a marilor comercianți*” din 28 iunie 1949 (în care sunt indicate 185 de familii în orașul Bălți și 161 de familii în raionul Bălți) [6] și cele din „*Nota informativă cu privire la deportarea gospodăriilor de chiaburi din raionul Bălți*”, prezentată Președintelui Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. G.Ia.Rudi de către președintele Comitetului Executiv al Consiliului raional Bălți A.Budza (Doc.1). Explicația acestor diferențe de cifre nu poate fi decât una singură: conform Hotărârii Consiliului de Miniștri din 28 iunie 1949, din orașul și raionul Bălți urmau a fi deportate 346 de familii; în realitate însă, grație „râvnei” activiștilor locali, planul inițial de deportări a fost depășit cu 15 familii.

În rândul al doilea, documentele păstrate în fondul menționat oferă posibilitatea caracterizării gospodăriilor țărănești deportate din punct de vedere economic și social. Din multitudinea documentelor ce caracterizează gospodăriile „chiaburești” din raionul Bălți, am selectat-o pe cea a locuitorului Ștefan Grădinaru din satul Moara de Piatră (Doc.2), ca fiind tipică gospodăriilor de acest fel. Se constată, în așa mod că, în majoritatea lor, gospodăriile țărănești deportate constituiau familii numeroase, compuse din câte 6-8 membri apti de muncă, care practicau aproape în exclusivitate muncile agricole. Dispuneau de câte 10-12 ha pământ arabil, câte 1 ha de fânețe și grădini de zarzavat. Surplusul produselor agricole obținut în astfel de gospodării era realizat pe piață, producând un venit anual de circa sau puțin peste 100.000 de ruble. În unele cazuri, când brațele de muncă din gospodăria țărănească erau insuficiente, se recurgea la angajarea a 3-5 muncitori agricoli sezonieri, remunerați conform cuantumului muncii depuse. Este, așadar, de domeniul evidenței faptul că cele 154 de familii din raionul Bălți au fost condamnate conform unor dogme politice străine („*exploatarea omului de către om*”), ce nu aveau nimic în comun cu tradițiile și obiceiurile populației rurale din Basarabia.

Un alt set de documente (Doc. 3-5) ilustrează amploarea jafului la care au fost supuse cele 154 de gospodării țărănești din raionul Bălți, acestora fiindu-le confiscate nu numai imobilele și inventarul agricol, grație cărui fapt a și fost posibilă crearea gospodăriilor colective în localitățile respective, ci chiar și cuierile, oglinzile, pernele, preșurile etc. – jefuite, așadar, până la ultimul capăt de ață. În stadiul actual al cercetării, dispunem doar de datele referitoare la bunurile confiscate în 26 de sate ale raionului Bălți și anume: Alexandreni, Elizaveta, Țiplețești, Țiplești, Hecii-Vechi, Hecii-Noi, Cubolta, Stepanovca, Moara-de-Piatră, Hăsnășenii-Mari, Cotova, Dobruja-Veche, Sofia, Voroșilovca, Hăsnășenii-Noi, Pelinia, Grinăuți, Strâmba, Singureni, Pârlița, Reuțel, Mărăndeni, Popovca, Natalievca, Țambula și Beleuți[7].

În numitele localități, au fost confiscate 180 de case în valoare de circa 600.000 de ruble, 76 din case au fost transmise colhozurilor, 9 au fost transformate în cluburi, 3 au fost transmise S.M.T.-urilor, iar 92 de case au fost transmise sovietelor sătești care, la rândul lor, le-au transformat în școli, spitale sau puncte medicale. La fel s-a procedat și cu cele 162 de șoproane pentru vite și alte construcții de acest fel, toate aceste bunuri fiind estimate la suma de peste 660.000 de ruble. Este de menționat că suma indicată nu cuprinde valoarea

suprafețelor arabile confiscate, a șeptelului, inventarului agricol etc., de aceea evaluările în direcția dată vor necesita cercetări suplimentare.

O categorie aparte de documente păstrate în fondul 94 al Arhivei municipale Bălți o constituie mărturiile ce denotă pregnant caracterul regimului instaurat în Basarabia la finele celei de-a doua conflagrații mondiale, cu referire specială la operațiunea de deportare din 6 iulie 1949. Vom invoca doar un singur caz.

În noaptea de 5 spre 6 iulie 1949, conform numitei deja Hotărâri a Consiliului de Miniștri din 28 iunie 1949, urma a fi deportată și întreaga familie Balan din localitatea Hecii-Vechi raionul Bălți, compusă din 5 persoane (soțul, soția și trei fiice). Însă, așa cum în acea noapte soțul, soția și fiica cea mai mare nu se aflau acasă, au fost deportate cele două fiice rămase, Natalia și Eftimia Balan, respectiv de 16 și 18 ani neîmpliniți[8]. În consecință, o parte a familiei a rămas pe drumuri, fiindu-i confiscată casa și întreaga avere, iar cealaltă parte – deportată fără nici o vină. În așa mod, pe de o parte, I.V.Stalin declara omul drept „valoare supremă” a noii orânduiri, în realitate, însă, pe altarul „construcției societății comuniste” au fost sacrificate fără milă nu numai milioane de persoane adulte, ci și tot atâtea suflete de copii nevinovați.

În recenta Rezoluție 1481 a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei din 25 ianuarie 2006 privind **Necesitatea unei condamnări internaționale a crimelor regimurilor comuniste totalitare**, se menționează, între altele, că *„marele public este foarte puțin conștient de crimele comise de regimurile comuniste din Europa Centrală și de Est și care mai există în multe țări ale lumii”*, că acestea *„au fost marcate fără excepție de violări masive ale drepturilor omului. Aceste violări, care variază în funcție de cultură, țară și perioadă istorică, includeau asasinat și executări, fie individuale sau colective, decese în lagărele de concentrare, moarte prin foamete, deportări, tortură, muncă forțată și alte forme de teroare psihică și colectivă, persecutări pe motive etnice sau religioase, atingeri la libertatea de conștiință, gândire și exprimare și la libertatea presei și lipsa pluralismului politic”*[9].

Pentru a deveni, așadar, membru cu drepturi depline al Marii familii europene, Republica Moldova va trebui, întâi de toate, să se debaraseze hotărât și definitiv de sechelele trecutului său comunist, să restituie în întregime proprietățile confiscate de la populație și afirmând, la nivel oficial, adevărul cunoscut și recunoscut de întreaga comunitate științifică internațională, potrivit căruia *„comunismul conține orizontul genocidului”*, pretutindeni și de la început, astfel încât *„comunismul poate fi taxat de tentativă de genocid”* (André Glucksmann) [10].

Note:

1. Vezi: Ion Șișcanu, *Deșărănirea bolșevică în Basarabia*, Editura Adrian, Chișinău, 1994; Mihai
2. Gribincea, *Basarabia în primii ani de ocupație sovietică (1944-1950)*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1995; Elena Șișcanu, *Basarabia sub regimul bolșevic (1940-1952)*, Editura Semne, București, 1998; *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*. Coordonator: Ioan Scurtu, Editura Institutului Cultural Român, București, 2003, etc.
3. *Anii grei ai colectivizării*, Editura Cartea moldovenească, Chișinău, 1990, p.7.
4. Ion Șișcanu, *Op.cit.*, p.105; *Istoria Basarabiei de la începuturi până în 2003*, p.414.

5. История Республики Молдова. С древнейших времен до наших дней. Кишинэу: Типография Академии Наук, 1998. С.256.
6. Arhiva municipală de Stat Bălți, Republica Moldova, fond 94, inv.1, dosar 37, fila 102.
7. „Cugetul”, nr.5-6, 1991, p.59.
8. Denumirea localităților este reprodusă așa cum acestea figurează în documentele cercetate. Arhiva municipală de Stat Bălți, Republica Moldova, fond 94, inv.1, dosar 19, fila 166.
9. „Literatura și Arta”, nr. 10 (3158), 9 martie 2006.
10. Cf. Vladimir Trebici, Genocid și demografie, Editura Humanitas, București, 1991, p.10.

Documente

1

Președintelui Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. tov. Rudi G.Ia.

Informație privind expulzarea gospodăriilor chiaburești din raionul Bălți

În dimineața zilei de 5 iulie a.c. (1949.- N.n.), activul de partid și sovietic al raionului a fost expedit prin toate satele, în care urma a fi efectuată munca în vederea realizării Hotărârii Consiliului de Miniștri al R.S.S.M. Măsurile efectuate au fost următoarele:

Au fost convocate consfătuiri cu activul sătesc în 4 sate – Alexandreni, Sofia, Pelinia și Reușel, la care a fost adunat și activul din satele învecinate. Consfăturile s-au desfășurat sub conducerea Președintelui Comitetului Executiv raional, al secretarului Comitetului raional de partid și al membrilor Biroului raional de partid al P.C.(b)M.

Activul sătesc în întreaga sa componență a fost supus unui control personal repetat, după care a fost pusă în discuție Hotărârea C.C. al P.C.(b)M. „Cu privire la pregătirea și sărbătorirea aniversării a 25-a de la crearea Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești”.

Conform prevederilor Hotărârii C.C. al P.C.(b)M., activului sătesc i-au fost formulate sarcinile curente ale raionului și ale fiecărui sat în parte în vederea ridicării tuturor țăranilor la o mai bună îngrijire a semănăturilor, la lupta pentru obținerea unei recolte înalte în anul 1949, la repararea cât mai urgentă a inventarului agricol pentru recoltarea păioaselor timpurii, precum și la predarea către Stat înainte de termen a pâinii.

Conform estimărilor prealabile, din raion au fost expulzate 154 de familii, de la care au rămas bunuri, transmise deja pentru păstrare sovietelor sătești, iar la fiecare gospodărie a fost numită paza respectivă până la transferarea acestor averi respectivelor instituții și organizații. Informația referitoare la principalele bunuri rămase – șeptel productiv și de tracțiune, păsări, inventar agricol, construcții etc. – se anexează.

Conform deciziei Consiliului raional din 7 iulie 1949, în raion au fost create 7 comisii pentru evaluarea și transmiterea bunurilor rămase, care de la 7 iulie a.c. și-au început activitatea. Decizia Consiliului raional din 7 iulie 1949 se anexează. Conform aceleiași decizii, șeptelul productiv și de tracțiune, inventarul agricol sunt repartizate colhozurilor potrivit actelor comisiilor de evaluare. Comitetul executiv al Consiliului raional a procedat, de asemenea, la repartizarea caselor, suprafețelor însămânțate etc. Acest lucru va fi încheiat în două zile.

În legătură cu expulzarea gospodăriilor chiaburești și a elementelor dușmănoase, verificarea stării de spirit a populației raionului a evidențiat următoarele:

1) Activul sătesc a acordat împuterniciților noștri și grupului operativ un ajutor esențial la expulzarea gospodăriilor menționate; mai mult chiar, activul și populația manifestă o satisfacție și susținere totală măsurii efectuate, argumentând aceasta prin faptul că în prezent va fi mult mai ușor de organizat colhozurile, precum și a le consolida din punct de vedere organizatoric.

2) Atât până la expulzare, precum și după aceasta, activitatea punctelor comerciale decurge în mod obișnuit și variația sumelor încasate este nesemnificativă. Populația procură țesături de bumbac, săpun, chibrituri, sare etc.

3) La secțiile sătești ale Casei de Economii din localitățile Sofia și Pelinia, în perioada 1-6 iulie a.c. nu au fost atestate nici un fel de operații bancare.

La Casa de Economii din or. Bălți, depunătorii căreia sunt în majoritate locuitori ai orașului, în perioada 1-6 iulie 1949 s-a înregistrat următoarele: depunerile au constituit 4.035 ruble, iar emiterile – 33.750 ruble, ceea ce constituie un fenomen anormal.

Președintele Comitetului Executiv al Consiliului raional Bălți, A.Budza
Arhiva municipală de Stat Bălți, fond 94, inv.1, dosar 37, fila 102-104.

2

Caracteristica gospodăriei chiaburului Grădinaru Ștefan I. din satul Moara-de-Piatră, raionul Bălți

I. Componența familiei:

1. Grădinaru Ștefan I. (capul familiei, n.1888)
2. Grădinaru Profira Gh. (soția, n.1890)
3. Grădinaru Aneta Șt. (fiica, n.1918)
4. Grădinaru Ion Șt. (fiul, n.1920)
5. Grădinaru Alexei Șt. (fiul, n.1922)
6. Grădinaru Vasile Șt. (fiul, n.1924)
7. Grădinaru Andrei Șt. (fiul, n.1926)
8. Grădinaru Sofia Șt. (fiica, n.1928).

II. Suprafața de pământ aflată în posesie:

Situația în anul 1949:	Situația în perioada 1941-1944:
Pământ arabil – 11 ha	12 ha
Fânețe – 1 ha	1 ha
Grădină de zarzavat – 1 ha	5 ha

III. Numărul vitelor:

Cai de tracțiune – 2	2
Vite cornute:	
Vaci – 1 și 1 juncă	1
Oi și capre – 12	12
Porci - 13	13

VII. *Folosirea lucrătorilor angajați* (în agricultură sau meșteșugărit) – angaja câte 3-5 argați sezonieri și 1 argat permanent. A folosit munca năimită în agricultură în anii 1929-1944. Argații năimiți erau remunerați cu câte 1500 lei anual.

X. *Luarea în arendă a pământului* – în anul 1926 a luat în arendă pământ de la Maria Samardac din s. Moara-de-Piatră, restul suprafețelor erau luate în arendă din s. Elenovca, raionul Drochia.

XIV. *Alte trăsături caracteristice ale gospodăriei în cauză* – gospodărie înstărită. Ceilalți membri ai familiei apti de muncă practicau, de asemenea, muncile agricole. În perioada 1945-1948, gospodăria cuprindea 12 ha pământ arabil, 1 vacă, 2 cai, 12 oi, 13 porci, producând un venit de circa 100.000 – 110.000 ruble.

Caracteristica a fost examinată și confirmată în ședința sovietului sătesc Moara-de-Piatră din 18 octombrie 1954, protocolul Nr.6. Au fost prezenți 5 membri ai sovietului sătesc și 10 membri ai activului sovietului sătesc.

Președinte s/s – Țurcanu

Secretarul s/s – Rusu

Arhiva municipală de Stat Bălți, fond 94, inv.1, dosar 19, fila 137-139.

3

Informație privind averea confiscată în raionul Bălți, R.S.S.Moldovenească

Numărul gospodăriilor - 154

A fost confiscat:

Cai	63
Armăsari	14
Vaci	91
Viței	84
Boi	4
Oi și capre	464
Miei	21
Porci	48
Purcei	59
Păsări	662
Stupi (familii de albine)	221
Căruțe	74
Săni	20
Hamuri	52
Pluguri și prășitoare	103
Boroane	67
Vânturătoare	9
Semănătoare	8
Tocitoare	9
Cântare zecimale	48
Cântare de masă	16
Treierătoare (de jumătate de stânjen)	9
Motoare	10
Moară de vânt	1
Case de locuit	140
Șoproane	124

Președintele Comitetului Executiv al Consiliului raional, A.Budza

Arhiva municipală de Stat Bălți, fond 94, inv.1, dosar 37, fila 115-117.

Case de locuit și alte construcții confiscate în raionul Bălți, R.S.S.M.

A. Case de locuit:

Denumirea consiliilor satești	Total		Transmise colhozurilor		Transformate în cluburi		Transmise SMT-urilor		Transmise consiliilor locale (școli, spitale, puncte medicale)	
	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)
Alexandreni	5	15.230	3	9.000	1	4.000			1	2.230
Elizaveta	5	7.500	4	5.500					1	2.000
Țiplețești	7	13.000	4	4.000					3	4.000
Țiplești	4	24.520							4	24.520
Hecii-Vechi	2	5.500	2	5.500						
Hecii-Noi	5	13.100	2	4.100					3	9.000
Cubolta	7	22.890	3	12.100	1	1.700			3	9.090
Stepanovca	10	22.850	3	5.200	1	4.000			6	13.650
Moara-de-Piatră	9	27.920	3	13.300	1	2.609			5	12.020
Hăsnășenii-Mari	1	4.000	1	4.000						
Cotova	1	2.500							1	2.500
Dobruja-Veche	11	39.430	5	18.130					6	21.300
Sofia	1	1.500							1	1.500
Voroșilovca	1	3.000			1	3.000				
Hăsnășenii-Noi	2	3.000	1	1.700					1	1.300
Pelinia	1	4.300	1	4.300						
Grinăuți	27	142.290	8	31.700			3	20.500	16	9.030
Strâmba	5	17.220	2	3.500					3	13.720
Singureni	20	47.620	9	17.850					11	29.770
Pârlița	5	19.020	1	2.890	1	3.000			3	13.130
Reuțel	9	44.550	3	17.450	2	4.775			4	22.325
Mărăndeni	6	26.570	3	10.200	1	3.400			2	12.970
Popovca	10	28.000	3	12.000					7	16.000
Natalievca	8	23.920	4	12.920					4	11.000
Țambula	2	4.540	1	700					1	3.840
Beleuți	16	30.090	10	14.420					6	15.670
Total	180	594.000	76	215.460	9	26.475	3	20.500	92	331.565

B. Șoproane pentru vite și alte construcții:

Denumirea consiliilor satești	Total		Transmise colhozurilor		Transformate în cluburi		Transmise SMT-urilor		Transmise consiliilor locale (școli, spitale, puncte medicale)	
	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)	Nr.	Suma (ruble)
Alexandreni	7	2.540	4	1.330	3	1.210				
Elizaveta	3	815	2	685					1	130
Țiplețești	10	3.490	7	2.480					3	1.010
Țiplești	4	1.715							4	1.715
Hecii-Vechi	3	920	3	920						
Hecii-Noi	4	1.210	2	550					2	660
Cubolta	5	1.310	4	810					1	500
Stepanovca	12	4.710	2	720	1	860			9	3.130
Moara-de-Piatră	7	3.960	4	3.210	1	290			2	460
Hăsnășenii-Mari	2	800	2	800						
Cotova	1	350							1	350
Dobruja-Veche	8	3.060	5	1.550					3	1.510
Sofia	2	500	2	500						
Voroșilovca	1	390	1	390						
Hăsnășenii-Noi	3	370	2	270					1	100
Pelinia	2	2.070	2	2.070						
Grinăuți	23	11.730	7	3.580			3	1.690	13	6.460
Strâmba	3	1.530	1	250					2	1.280
Singureni	16	7.090	8	3.440					8	3.650
Pârlița	3	1.940			1	750			2	1.190
Reuțel	10	3.755	6	2.465	2	500			4	790
Mărăndeni	7	2.520	3	1.120	1	380			3	1.020
Popovca	13	4.470	4	1.600					9	2.810
Natalievca	5	3.330	2	1.250					3	2.080
Țambula	2	300	2	300						
Beleuți	6	2.430	4	1.180					2	1.250
Total	162	67.305	79	31.530	9	3.990	3	1.690	71	30.095

Arhiva municipală de Stat Bălți, fond 94, inv.1, dosar 37, fila 58.

**Informații referitoare la realizarea prin intermediul Cooperației de consum a averii confiscate
de la cetățenii repreșați**

Denumirea bunurilor	Cantitatea	Valoarea (în ruble)
Mese	277 buc.	6141,50
Dulapuri	39	2816,00
Garderobe	11	1730,00
Comode	81	2652,00
Bufete	11	965,00
Canapele	87	3175,00
Scaune	286	3076,00
Taburete	81	392,00
Bănci	170	1270,00
Noptiere	25	348,50
Paturi	117	4268,50
Canapele necapitonate	34	712,50
Cuiere	16	117,50
Oglinzi	51	801,00
Obiecte de casă	-	13786,70
Articole de croitorie	-	13526,00
Mașini de cusut	15	5226,00
Preșuri	150 metri	8371,50
Perne	304 buc.	2574,50
Lustre	2	165,00
Butoaie	69 buc.	3282,50
Putini	14 buc.	89,50
Covoare	78 buc.	12134,00
Sofale	3	72,00
Ceasuri	19	720,00
Patefoane	4	245,00
Viori	1	50,00
Mandoline	1	5,00
Încălțăminte		1527,00
Biciclete	4	650,00
Cântare	13	649,00
Scaune împletite	3	30,00
Fructe uscate	40 kg	40,00
Manufactură	229 metri	1206,00
Arme de vânătoare	1	120,00
Paltoane	2	275,00
Aparate de fotografiat	1	30,00
Inventar capitonat	2	150,00
Vin	1087 litri	6148,00
Suma totală		99533,70

Directorul secției financiare raionale, consilierul serviciului financiar, S.Pușkarev
 Inspectorul superior al veniturilor de stat, consilierul serviciului financiar de gradul II,
 Cerepanova
 4 august 1949

Arhiva municipală de Stat Bălți, fond 94, inv.1, dosar 37, fila 11-11 verso.

30 septembrie 1955

Şeful Secretariatului Consiliului de Miniştri al R.S.S.M. tov. Pecerski

La 27 septembrie 1955, în adresa Comitetului Executiv al Consiliului raional Bălţi a parvenit o cerere din partea cetăţenelor Balan Natalia Ion şi Balan Eftimia Ion din localitatea Hecii-Vechi, prin care solicită restituirea casei părinteşti.

În anul 1949, capul familiei Balan Ion Gheorghe (n. 1895), împreună cu întreaga sa familie şi anume: soţia Balan Natalia Tudor (n.1894), precum şi fiicele Balan Ana I. (n.1928), Balan Eftimia I. (n.1931) şi Balan Natalia I. (n.1933), urmau a fi deportaţi în conformitate cu Hotărârea Consiliului de Miniştri al R.S.S.Moldoveneşti; însă, aşa cum în acea zi cetăţeanul Balan Ion Gheorghe şi soţia sa nu se aflau acasă, din motive necunoscute nouă, au rămas să locuiască în continuare în s. Grigoreşti (sovietul sătesc Alexandreni, raionul Bălţi), iar copiii lor au fost deportaţi în regiunea Irkutsk raionul Badaibo. Casa şi întreaga lor avere au fost confiscate.

În luna iulie 1955, copiii lui Balan Ion Gh. – Natalia I. şi Eftimia I. au revenit din localitatea specială („speţposelenie”) şi au cerut restituirea casei părinteşti confiscate.

Rog să-mi explicaţi cum să procedez în privinţa restituirii casei şi a averii, deoarece nu cunoaştem pe ce căi solicitantele au revenit în localitatea de baştină.

Notă: Până în anul 1949, familia Balan a locuit în s. Grigoreşti (sovietul sătesc Alexandreni, raionul Bălţi). În prezent, copiii lucrează hamali la staţia Alexandreni, iar tatăl – paznic şi locuiesc în s. Hecii-Vechi (sovietul sătesc Alexandreni, raionul Bălţi).

Preşedintele Comitetului Executiv al Consiliului raional Bălţi, Antoniuk

Arhiva municipală de Stat Bălţi, fond 94, inv.1, dosar 19, fila 166.

Tabel general al bunurilor confiscate în raionul Bălți, R.S.S.Moldovenească

	Hamuri	Stupi	Pluguri	Boroane	Semănătoare	Tocitoare	Cântare zecimale	Mașini de cusut	Case de locuit	Șoproane	Treierătoare	Motoare	Cântare de masă	Nr. de acte perfectate
Alexandreni	2	2	2	2					5	4		1		6
Elizaveta	1		2	1	1		1		3	2				3
Țiplețești			7	4	1				3	3				3
Țiplești			1	1			2		2	3				2
Hecii-Vechi	3	5	4	5		2	3		5	4			1	4
Hecii-Noi	2		4	2			1		6	8				7
Cubolta	3		8	7	1	1	2	2	7	6	1	1	2	8
Stepanovca	1		1	1	1	1	1	1	1	2	2	2		2
Moara-de-Piatră	7	49	10	5	1		4	1	9	11			3	10
Hăsnășenii-Mari	4		4	3	1		2		6	7			1	7
Cotova		2							1	1				1
Dobruja-Veche	2	12	8	5	1	2	3	1	4	4		1	2	9
Sofia	5	13	9	8	4		11		19	13	2	3	3	16
Voroșilovca		3	3	3			1		5	3			1	5
Hăsnășenii-Noi			2	1					3	2				3
Pelinia	9	50	17	3	2		5		9	9			1	22
Grinăuți	1	6	2	2		1		1	7	7			1	7
Strâmba	4	65	6	5	1	1	3		8	12				8
Singureni	2		1				1		6	5	3	1		6
Pârlița	3		10	7			2		21	8				12
Reuțel	1	4	1	1			1		3	1				2
Mărăndeni			1		2		2		5	4	1	1	1	6
Popovca							1		2	2				2
Natalievca	1		1	1	1	1	1		1	2				1
Țambula	1		1	1			1		1	2				1
Beleuți									1	1				1
Total	52	209	105	68	17	9	48	6	143	126	9	10	16	154

Continuarea tabelului:

	Cai	Armăsari	Vaci	Viței	Boi	Oi și capre	Miei	Porci	Purcei	Păsări	Căruțe	Sânii
Alexandreni	1		4	5		17		3	12		3	
Elizaveta			1	1	2	7		1	9	13	2	
Țiplețești	1	1	1	2		26	7	2	1	42	2	
Țiplești			1	1		10	2			18		1
Hecii-Vechi	3		1	2		11		2	6	39	2	
Hecii-Noi	4	2	6	3		76		5	1		4	5
Cubolta	7	4	5	7		57	1	1	3	65	5	
Stepanovca			2	2		19		2		10	1	
Moara-de-Piatră	8	2	5	5		23	1	8	1	106	6	1
Hăsnășenii-Mari	4		3	2		13		2		13	3	
Cotova			2	1					3			4
Dobruja-Veche	6		7	7				1	3	57	8	
Sofia	4		12	6		7		1	4	26	6	1
Voroșilovca	1	1	4	7		20	5	4		12	1	2
Hăsnășenii-Noi			2	2				2				
Pelinia	10	1	11	14		21	3	6	7	154	11	
Grinăuți	1		2	3		15		2	3	15	3	3
Strâmba	4	2	4	6	2	52		1		10	4	
Singureni	2		2	1		5					3	1
Pârlița	3		10	4		55		1	3	62	5	
Reușel	1		1	2		3		1	2	10	2	1
Mărăndeni	1	1	3	2		18	1	3	1	10	1	
Popovca												
Natalievca	1		1	1		4	1	1			1	1
Țambula	1		1	1		5		1			1	
Beleuți												
Total	63	14	91	87	4	464	21	50	59	662	74	20

Arhiva municipală de Stat Bălți, fond 94, inv.1, dosar 37, fila 75.

* Documentele sunt redactate în limba rusă. Traducerea aparține autorului.

JOHN DEWEY – ILUSTRU FILOSOF ȘI PEDAGOG AMERICAN AL SEC. XX

dr., conf. Petru Loghin

Rec.: dr.conf.univ. Valeriu Capcea

Cu 54 de ani în urmă, în ziua de 1 iunie 1952, la New York în al 93-lea an de viață se stinse John Dewey – mare om de știință, filosof, pedagog, personalitate remarcabilă a secolului XX, bine cunoscută în întreaga lume. A urmat o zi de doliu în întreaga Americă, iar în ultimul drum John Dewey a fost petrecut după toate onorurile tradițiilor americane.

Dwait Eisenhower – viitorul președinte al SUA, pe atunci rectorul universității columbiene (una din cele mai prestigioase din lume), unde pînă la sfîrșitul vieții sale a lucrat John Dewey, în fața sicriului îndoliat al acestuia spunea: „America niciodată n-ar fi fost America fără oamenii săi. John Dewey e un erou al națiunii, fiindcă fără ideile lui ar fi fost imposibilă prosperitatea americanilor și, de fapt, a tuturor popoarelor lumii civilizate”. Tot la aceste funerarii pedagogul american Michael Smith sublinia în mod deosebit: „Gîndurile lui constituiau forța motrice a vieții americane, inclusiv pînă la sfîrșitul celui de-al doilea război mondial. Influența lui se răspîndea aproape în toate sferile vieții noastre. Pentru mulți cuvintele lui aveau însemnătate ca și **Evanghelia**...”

La adresa răposatului s-au spus și alte cuvinte de înaltă apreciere a muncii și atitudinii cinstitute a lui John Dewey în decursul întregii sale vieți față de știință și adevăr. Opera lui, pe bună dreptate, e recunoscută la locul cel mai de frunte atît în America, cît și în majoritatea statelor lumii.

Pînă nu demult în literatura de specialitate concepției despre lume a lui John Dewey i se da o apreciere absolut schimonosită.

Așa, într-o ediție destul de prestigioasă de la Moscova se subliniază: „Filosofia lui John Dewey e absolut lipsită de principii”, „plină de cinism”, „otrăvește sistemul de învățămînt”... [1].

Într-o altă ediție, de asemenea de prestigiu, de la București se menționează: „Caracterul antiștiințific și reacționar (subliniat de mine – P.L.) al pragmatismului s-a adîncit prin concepția lui Dewey, elaborată în cea mai mare parte în perioada crizei generale a capitalismului” [2]. Iar într-o traducere editată la Chișinău, care de fapt oficial era recunoscută ca manual de studiu pentru studenții universitari citim: „Dewey apăra „valorile” societății capitaliste, ieșind cu atacuri împotriva țării socialismului” [3]. Oare acesta să fie adevărul?

Cine a fost în realitate John Dewey?

John Dewey s-a născut la 20 octombrie 1859 în orașul Barlington, statul Vermont. În 1879 a absolvit universitatea din statul Vermont, căpătînd cunoștințe profunde în filosofie, istorie, pedagogie. A fost profesor în universitățile americane – Michigan, Chicago, Columbiană, a ținut prelegeri în cele mai prestigioase universități din lume –

Sorbona, Cambridge, Oxford, Tochio, Moscova. De-a lungul întregii sale vieți a scris și editat peste 1000 de monografii, cărți și articole recunoscute de știința mondială. Filosofia, istoria, pedagogia secolului XX sînt de neînchipuit fără așa lucrări fundamentale ale lui John Dewey cum ar fi: „Influența lui Darwin în filosofie” (1910), „Teoria experimentală a cunoașterii” (1913), „Pragmatismul lui Peirce” (1914), „Școala și societatea” (1915), „Studii de logică experimentală” (1916), „Psihologia și pedagogia gândirii” (1918), „Reconstruirea în filosofie” (1920, 1948), „Experiența și natura” (1923), „Experiența, natura și arta” (1929) și multe altele.

John Dewey este întemeietorul instrumentalismului – o variantă a pragmatismului creat de un alt mare om de știință american Charles Peirce (1839-1914), cu care de fapt începe o nouă perioadă în dezvoltarea filosofiei moderne a sec. XX. Pragmatismul, pe bună dreptate, socotea că filosofia clasică e prea teoretizată, abstractă și, prin urmare, e ruptă de la viață și realitate.

„Instrumentalismul” lui John Dewey reieșea dintr-un principiu nou: gândurile noastre, teoriile, concepțiile, ideile – acestea-s pur și simplu instrumente care ne servesc în formarea și analiza viitoarelor fapte cu care ne întîlnim în viața de toate zilele. Știința este comparată cu o ladă de unelte, adică compusă din teorii, concepții etc. În caz de nevoie noi scoatem din această ladă acea teorie, concepție – „instrument” de care avem nevoie pentru utilizarea faptului dat, situației, acțiunii noastre concrete, tot așa cum lemnarul, în dependență de ceea ce vrea să facă, își alege ciocanul, ferestrăul ori gealăul”.

În baza acestui principiu John Dewey propunea un program de „reconstrucție” a întregii filosofii. „Filosofia, – scria Dewey, – trebuie să existe nu numai ca o meditație despre primele începuturi ale existenței și cunoașterii, așa cum era ea socotită însă de pe timpurile lui Aristotel, dar și metodă generală de rezolvare a problemelor care apar în fața oamenilor în diverse situații ale vieții, în procesul activității care decurge în continuitatea schimbătoare a lumii”.

Realizarea acestui program John Dewey o vedea în:

reexaminarea noțiunii de “experiență”;
metoda instrumentalistă de cunoaștere;
legătura filosofiei, societății și educației.

Realitatea se identifică cu “experiența” omului, aceasta-i “totul ce trăiește prin experiență”. De aceea “experiența” nici odată nu se dă inițial ca ceva stabilit cu precizie dinainte. Din contra: obiectele formează intensificările noastre de cunoaștere prin “creația” noastră în baza intereselor și necesităților personale.

“Cunoaște aceea ce-ți trebuie” în mersul rezolvării problemelor vieții, fiindcă **aceasta-i principalul**, dar nu te ocupa de abstractizare, teoretizare”[4]. De altfel un principiu atît de clar și formulat încă de Socrate („Cunoaște-te pe sine însuși” – aforism plin de înțelepciune pentru toate vremurile. E un sfat de a nu-ți pune prea multe scopuri,

fiindcă a cunoaște totul e imposibil, mărginește-te la tine însuși, la “ce-ți trebuie”, astfel măcar ceva vei izbuti...) cu 2500 ani în urmă.

Funcția gândurilor nu constă în cunoaștere ca reflectare a realității obiective, dar în depășirea îndoielilor (“Gîndesc pentru mine”) “acțiunilor mele”, în “alegerea mijloacelor de atingere a scopului”, rezolvării “situației problematice”. De aceea John Dewey pe bună dreptate sublinia că ideile constituie “cheia situației”, “planurile noastre de acțiune”, unelte care “trebuie să ne aducă folos, câștig”. “Adevărul se determină ca utilitate..., ori ca capacitate de muncă a ideii..., instrument pentru situația dată”. De aceea ideile numai atunci sînt bune de ceva, dacă contribuie la succesul personal. Chiar și ideea “despre Dumnezeu de asemenea e adevărată, fiindcă servește satisfacerii omului...”[5].

Metoda instrumentalistă creată de John Dewey trebuie recunoscută ca cea mai științifică în filosofia sec. XX. Ea presupune cinci etape de bază:

- 1) perceperea greutății (dificultății);
- 2) înțelegerea problemei;
- 3) proiectarea rezolvării (înaintarea ipotezei);
- 4) dezvoltarea ideii rezolvării pînă la urmările ei empirice;
- 5) observarea și verificarea experimentală a ipotezei ori a presupunerii rezolvării.

Nu e greu de observat că fiecare din aceste etape cere o activitate susținută a intelectului. Aceasta înseamnă că acțiunile noastre din fiecare etapă trebuie să fie înțelese și bine chibzuite. Toate împrejurările și posibilitățile trebuie atent cîntărite și evidențiate, iar urmările presupusei rezolvări luate în seamă în corespundere cu condițiile concrete ale problemei. “Nici o grabă, nici un fel de emoții, nici o rezolvare la propria dorință!” – pe drept ne sfătuia John Dewey.

John Dewey a folosit cu succes metoda instrumentalistă în toate disciplinele filosofice: istoria filosofiei, etică, estetică, logică.

“Istoria filosofiei – acesta-i capitolul din istoria dezvoltării civilizației și culturii, tabloul viu care ne ilustrează gândurile oamenilor gânditori (chibzuiți) despre aceea, cum trebuie să fie viața și pentru care scopuri ei ar forța omenirea să-și dezvolte activitatea intelectuală” [6].

Desigur că acesta-i adevărul. Oare nu pentru aceasta s-au trudit marii gânditori, oamenii de știință, artă, literatură ai trecutului. Stau și mă gîndesc, în baza cărui drept, a cărei moralități aceste afirmații ale lui John Dewey, de altfel și a multor alți mari oameni de știință din lume, sînt numite “voluntariste”, “subiectiviste”, “idealiste”, “reacționare”? “Ne sînt străine” fiindcă, de, “nu-s dialect-materialiste”, “se opun învățătorii marxist-leniniste despre lume”. Absurditate completă.

Morala, conform eticii lui John Dewey, ca și știința, constituie un mijloc operativ tehnic de manevrare socială în orișice interes. De aceea noțiunea de valoare se bazează pe “judecățile empirice argumentate științific și ele singure pot fi verificate cu ajutorul observațiilor ori prin compararea rezultatului realizat sau schițat” [7].

Binele este aceea ce “contribuie, stimulează activitatea și o mișcă înainte...”[8].

“Experiența estetică” care de fapt stă la baza teoriei estetice a lui John Dewey reiese din atitudinea față de “experiență” în genere: colegătura organismului cu mediul, scopurile individului, realizate în rezultatul adaptării la condițiile înconjurătoare. Fără o intuiție “sensibilă, calitativ dezvoltată, – scria Dewey, – părțile experienței sînt externe în raport una cu alta și se împreunează în experiență exclusiv mecanic...”[9].

Concepția “logicii instrumentaliste”, creată de John Dewey este pe larg recunoscută în lumea filosofică a sec. XX. Conținutul ei este legat cu determinarea cercetărilor ca “o reorganizare verificată sau orientată a situației incerte în situație, ce determină cu siguranță deosebirile și relațiile, încît ea să transforme elementele situației într-un tot întreg și precis” [10].

Prin aceasta John Dewey înțelegea că orișice situație este “individuală, indivizibilă, unicală”, cu “specificul său” de rezolvare.

John Dewey este cunoscut în întreaga lume ca unul din cei mai mari reprezentanți ai gîndirii psihologice și pedagogice. În baza concepției lui s-a înfăptuit reforma întregului sistem școlar american care urmărea trecerea de la “**însușirea**” **mecanică** la procesul “**de facere**”, adică extragerea cunoștințelor din activitatea sinestătătoare și experiența personală a copilului. John Dewey vedea scopul educației în formarea a așa personalități, care ar fi în stare să se “acomodeze la diverse situații” ale vieții și activității cotidiene. În școlile care funcționau după sistemul lui nu existau programe permanente de studiere a disciplinelor școlare, dar se alegeau numai acele cunoștințe, care-și găseau **aplicarea practică în experiența de viață a copilului**. Rolul învățătorului era redus la îndrumarea independenței elevilor și trezirii curiozității lor.

De o mare valoare teoretică și practică se bucură lucrările lui John Dewey “Psihologia și pedagogia gîndirii” și “Școala și societatea” editate încă la începutul secolului XX.

În aceste opere sînt supuse unei analize minuțioase întregul mecanism al gîndirii noastre, genetica lui, așa cum aceasta ni se dezvăluie în fața noastră. Merită o mare atenție fiind evidențiat de însuși John Dewey gîndul, că “starea înnăscută și inocentă copilărească se deosebește prin curiozitatea sa fierbinte, bogăția imaginării și dragostei față de cercetările experimentale, se află aproape, foarte aproape de starea gîndirii științifice” [11].

În legătură cu această afirmare John Dewey insistent dovedește necesitatea organizării adevărat științifice a mentalității în procesul de acumulare a cunoștințelor la orișice stadiu al instruirii și educației. Aceste încercări nu reprezintă pur și simplu o analiză teoretică, dar sînt însoțite de argumente convingătoare în baza analizei diverselor tipuri și procedee ale educației școlare. “Noi trebuie să privim munca elevilor cu lemnul și metalul, țesăturile, cusutul, gătitul mîncării ca metode ale vieții și învățămîntului..., ca niște instrumente, cu ajutorul cărora însăși școala devine o formă activă a vieții sociale în loc de un ungher separat de viață, unde se învață lecții... (subliniat de mine –

P.L.)”[12]. Și mai departe. “Prin “lecție” eu înțeleg așa un fel de activitate a copilului, când el reproduce ori merge paralel cu o oarecare formă de muncă (subliniat de mine – P.L.), ce se săvârșește în viața socială”[13]. Însemnătatea principală a “lecțiilor” constă în aceea, că “ele stimulează echilibrul dintre faza intelectuală și cea practică a experienței (subliniat de mine – P.L.)”[14].

De un mare preț sînt ideile expuse de John Dewey în lucrarea sa “Școlile viitorului” (Школы будущего. М., 1922).

“De obicei, – menționa John Dewey, – școlile iau ca știință pe cei maturi, material, care n-are nici o atitudine față de cerințele organismului în dezvoltare și se stăruie de a-l impune copiilor, mai puțin interesîndu-se, ce le trebuie copiilor în perioada creșterii”[15]. Noi prea puțin credem, avem o mare temere că “lucrurile pe care noi, cei vîrstnici, le cunoaștem deja, copiii nu le vor însuși niciodată; nu le-or însuși dacă nu le-am vîrî în cap aceste lucruri cu mult mai înainte, decît ei ar fi în stare să folosească această informație”[16]. Cînd cei vîrstnici încearcă de “a aduce copilul în stare de repaos, de nemișcare, de încremenire, ei dăunează sănătății lui, îi strică viața, îi paralizează posibilitățile de a acumula cunoștințe”[17]. De aceea “dacă dezvoltați intelectul elevului, dezvoltați-i și forțele pe care intelectul ar trebui să le dirijeze” [18]. Cantitatea dar „nu calitatea cunoștințelor e pe primul plan; rezultatele vizibile, dar nu metoda, atitudinea față de fapte trebuie pusă în vîrfurile unghiului” [19] pedagogic. Și mai departe: “După cum arată Russo în “Emil”, ușurința cu care copiii cedează metodelor noastre greșite, constituie izvorul permanent al rătăcirilor noastre” [20]. Noi nu trebuie să uităm că “materialul ales din manualele noastre și al lecțiilor reprezintă nu altceva decît gînduri gata pregătite de alți oameni... A găsi calea de dobîndire a cunoștințelor atunci cînd ele sînt necesare – acesta-i scopul adevărat de acumulare a cunoștințelor în școală, dar nu cunoștințele ca atare” [21] gata pregătite de alți oameni.

Trebuie de pregătit din copii, – ne învață marele John Dewey, – în primul rînd muncitori, fermieri, slujitori de rînd. De aceea trebuie de dezvoltat la copii interesul față de problemele tehnico-industriale, agricultură, cunoașterea și posibilitatea de a munci cu strungul, metalul, lemnul, uneltele agricole, țesutul, croitoria. Munca în atelier “nu se mărginește numai la antrenare în mînuirea instrumentelor; fiecare copil produce ceva necesar, ce are pentru el valoare reală”[22].

Aș fi vrut în mod deosebit să atrag atenția cititorilor la niște cuvinte spuse excepțional de John Dewey. “Atunci cînd școala educă și formează din fiecare copil al societății noastre membru al unei așa mici comune, impregnînd-o cu spiritul de servire a societății și aprovizionînd-o cu mijloace pentru creația sinestătătoare, noi vom avea cea mai solidă și mai bună garanție că societatea noastră va deveni mai destoinică, mai plăcută și mai armonioasă”[23]. Americanii au urmat cu fidelitate aceste sfaturi spuse de apostolul (așa era numit de contemporani) lor John Dewey. Iar izbînzile Americii sînt cea mai mare mărturie în fața întregii lumi.

John Dewey a murit la adînci bătrînețe. Dar ne-a lăsat nemuritoarea sa operă științifică.

Note:

1. История философии (в шести томах), Т. V. М., 1961, p. 718.
2. Materialism dialectic. București, Editura politică, 1963, p. 513.
3. Философия марксист-ленинистэ. Кишинэу, Картя Молдовеняскэ, 1968, p. 264.
4. John Dewey. Problems of men. New York, 1946, p. 20.
5. Ibidem, p. 22.
6. John Dewey. Reconstruction in Philosophy. London, 1921, p. 25-26.
7. John Dewey. Theory of Valuation. Chicago, 1946, p. 24.
8. Ibidem, p. 57.
9. John Dewey. Art as Experience. New York, 1923, p. 192.
10. Logic: The Theory of Enquire. New York, 1955, p. 104-105.
11. Джон Дьюи. Психология и педагогика мышления. СП., 1918, p. 7.
12. Джон Дьюи. Школа и общество. М., 1925, p. 15-16.
13. Ibidem, p. 132.
14. Ibidem, p. 132.
15. Джон Дьюи. Школы будущего. М., 1922, p. 6.
16. Ibidem, p. 7.
17. Ibidem, p. 8.
18. Ibidem, p. 9.
19. Ibidem, p. 11.
20. Ibidem, p. 11.
21. Ibidem, p. 12.
22. Ibidem, p. 99.
23. Джон Дьюи. Школа и общество. М., 1925, p. 33.

RĂZEȘII ÎN CONTEXT ISTORIC ȘI JURIDIC

dr. conf. Teo-Teodor MARȘALCOVSCHI

Rec.: dr.conf.univ. Lidia Pădureac

Segmentul social și juridic rural răzășesc reprezintă un obiect de colocvii largi în știință. Autorii de diferite școli istoriografice au tatonat să descifreze particularitățile specifice ale dezvoltării acestui tip de obște, însă intențiile nu au finalizat cu rezultate adecvate. În consecință unele aspecte principale ale temei rămân acoperite de mister. Nu sunt clare până la sfârșit geneza, caracterul și evoluția proprietății funciare. Rămâne în umbră și etimologia cuvântului „răzeș”. În felul acesta în literatură s-a produs un haos adevărat. Cauze sunt mai multe: felul monoton al surselor, implicarea în cercetări a factorilor politici, sedușele inițiate de scriitorii diletanți etc. Între timp, studierea obiectivă a acestei structuri comunitare medievale are deschidere nu numai la cunoașterea temei ca atare, dar și la precizarea tipologiei feudalismului moldovlah în genere.

Primul savant care s-a referit la răzeși a fost D. Cantemir., „Răzeșii, stipulează ilustrul cărturar, și-au înstrăinat moșia lor strămoșească”, punându-și „grumazul în jugul șerbiei” [1]. Savantul enciclopedist elaborează în premieră conceptul fiefal al genezei obștii moldovlahe. A.D. Xenopol și N. Iorga reconfirmă concluziile marelui său

predecesor[2]. Xenopol, în calitate de fondator al istoriei naționale[3], concluzionează că dacă moșia boierească „se trage totdeauna din daruri domnești” apoi „proprietatea răzășească...era mai veche decât descălecarea” [4]. Autorul remarcă practica autorităților de a selecta din rândul moșnenilor și răzeșilor „slujitori” de stat și „călărași în oastea domnească” [5]. Astfel, deducerile istoriografice clasice fixează dimensiuni precise în statutul istoric și juridic al obștii noastre devălmașe și trasează priorități în ce privește cercetarea complexă a problemei.

O prioritate incontestabilă a acestui cuplu de savanți ține de o altă problemă mai generală al destinului românilor. Este vorba de tipologia feudalismului conjugată cu statornicia și continuitatea neamului din cele mai străvechi timpuri. În această privință evoluția obștii moșnene/răzeșești reprezintă o temelie indiscutabilă pentru că ea a rezistat dârz în fața timpului atât de sever. Apărută inițial în neolit, apoi trece prin perioadele istorice extrem de complicate, se afirmă în antichitate și apare în dreptul roman, rezistă presiunilor devastatoare din timpul migrațiilor, intră în medieval, fiind atestată de actele cancelariei domnești, supraviețuiește până la apusul epocii moderne.

Obștea, după cum se observă, funcționează neîntrerupt și păstrează forme de organizare vechi, racordându-se de fiecare dată la mediul social și juridic curent. În medieval această calitate este accentuată considerabil, mai ales cu ocazia presiunilor masive din exterior, iar odată cu geneza relațiilor burgheze și din interior. Astfel, s-au produs premise necesare pentru o eventuală dispariție, proces finalizat la începutul epocii contemporane. Acum sintagma de răzeși se mai păstrează în conștiința foștilor membri ai obștilor devălmașe numai ca tradiție, dar fără acoperire juridică și materială.

Radu Rosetti, primul autor care a investigat fundamental satul răzeșesc în studiul monografic **Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova** obține să stabilească rădăcinile îndepărtate ale proprietăților funciare răzeșești. Cu certitudine afirmă că ea provine de la „un moș comun” cu „judecie asupra întregului hotar” [6]. Autorul în mod subtil constată că în sens larg măsura principală a suprafețelor de pământ o alcătuia moșia, care era compusă din sate, stăpâniri funciare devălmașe și bătrâni de tipul unei proprietăți patrimoniale ereditare fiefale. Satul în calitate de element teritorial bazic reprezenta o organizare juridico-comunală ideală care funcționa în baza dreptului/obiceiurilor de răzeșie. Bătrânul avea conturații ereditare mai concrete. Când privește familia, ca element social principal al obștii, era supusă total regulilor vieții interne al obștii. Rosetti aduce exemple concrete. Moșia Fântânele includea douăzeci de sate, iar moșia Negoiești stăpânea o suprafață de 5000 falci [7], sau cca 10 000 ha. Referințele savantului față de bătrâni și familii poartă un conținut mai opțional. În schimb savantul ilustrează momentul desprinderii obștii sătești de la obștea teritorială.

Rosetti, unul din fondatorii teoriei continuității, pune în circuitul științific toate argumentele. La un moment erupe patriotic: „Nu înțeleg pentru ce această regulă atât de simplă, dovedită prin actele tuturor moșiilor răzeșești, la care nu este (cum nici nu poate fi) măcar o singură excepție, este tăgăduită chiar de scriitorii de o incontestabilă valoare”

[8].După dânsul, **proprietatea funciară răzeșească**, succesoarea directă a **obștii devălmașe** mai vechi,își începe existența odată cu întemeierea domniilor[9],iar în continuare a fost supusă injoncțiunilor din exterior și interior.Ca urmare a nedreptăților sociale se profilase o perspectivă sombră penrtu ca obștea să părăsească treptat scena vieții rurale. Fără îndoială,opera lui Rosetti trebuie calificată cu titlul de competență,iar autorul considerat unul din principalii fondatori al conceptului de organizare feudofiefală a obștii răzeșești.

Avocații Titu Călinescu și Sebastian Radovici cercetează obștea prin spectrul dreptului autohton,iar concluziile lor confirmă teoria continuității.Autorii constată unanim adevărul absolut că între moșneni și răzeși nu există nici o diferență pentru că rădăcinile,evoluția și formele de afirmare au la bază aceleașiforme de manifestare. Călinescu demonstrează proveniența obștii din timpul colonizării romane[10], iar Radovici - de după Evacuarea lui Aurelianus[11].Este originală specificarea lui Călinescu privind existența în acest sat a două tipuri de proprietăți funciară: *individuală* localizată în zone montane și *colectivă* d-avalma/devălmașă situată în zone de șes „rămasă, neatinsă până pe timpul primilor domni” [12]. Presiunile economico-sociale din partea elementelor compromise și neputința voievozilor de a stopa fărâmițarea proprietății, a rezultată cu destrămarea obștii și egalarea treptată a membrilor săi cu statutul juridic al țăranilor[13].Aici viziunile juristului tangențiază cu părerile lui R. Rosetti.Atrage atenție remarca lui Radovici privitor la existența elementului *prerăzeșesc* până la epoca feudală,care a fost utilizat de domnitori cu sens de hărăzuire pentru anumite servicii[14]. În felul acesta, autorul insistă că termenul „răzeși” reprezintă o apariție semantică nouă,dar care moștenește substratul esențial din trecut.Aceeași confirmare găsim și în studiile Iu. Kolosovskaya când afirmă că politica romană în domeniile fiscal,administrativ și militar includea sprigin pe obștea devălmașă dacică[15].

Începând cu sec.XIV hărăzirile domnești sporesc la număr ceea ce ține de interesul statului de a păstra obștea. Însă acutizarea crizei pământului și ridicarea valorii acestuia nu putea să dea rezultatele așteptate. Presiunile din interior și exterior asupra obștii capătă dimensiuni fatale.În asemena condiții are loc un proces de concentrare a proprietății comunale în mainile elementelor feudale și a mănăstirilor. Funcțiuonarii publici și alte elemente influiene deasemenea profitau de practica/tradiția vânzare-cumpărare, mariaj, falsificări de acte, ofrande, etc în urma cărora spoliau proprietatea și drepturile răzeșești.Pisarii (scribii),bunăoară,angajați să documenteze litigiile studiau cazul pentru ca apoi să se infiltreze în obște. L.L.Polevoy nu fără sens afirmă că în obștile sec.XIV existau proprietăți funciare „colective” și „structuri supracomunale”,în care „judii,cnejii și vatamanii devin proprietari funciari” [16]. Elementele adiacente se numeau corăzeși și profitau de drepturile răzeșești la egal cu membrii titulari.

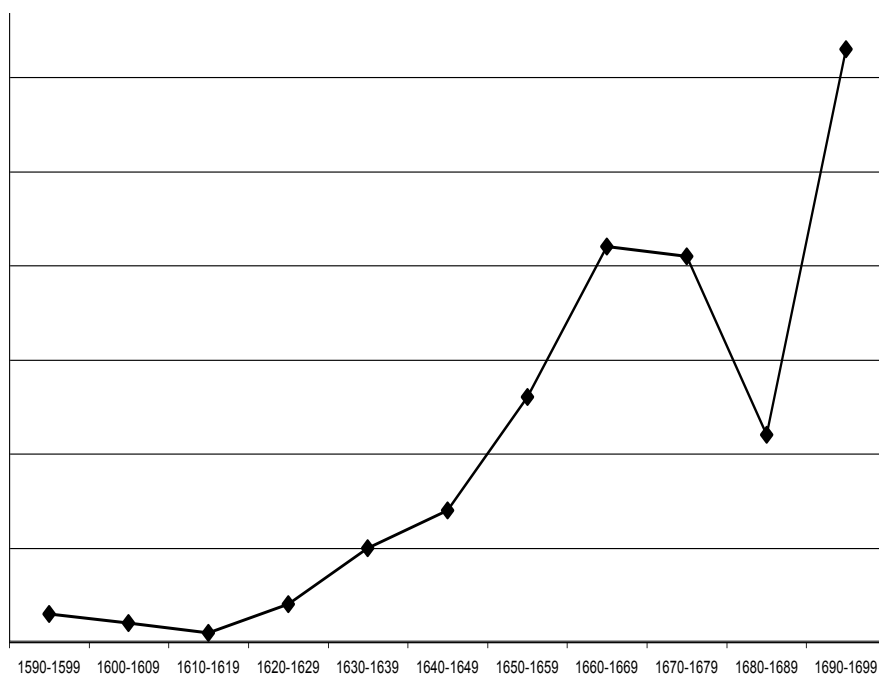
Nu avem acte sigure care ar ilustra uzurparea proprietății obștilor teritoriale și sătești din epoca prefeudală. Abea după întemeierea domniilor situația se limpezește

parțial. Principalul e că acum obștea deși aflată în proces de descompunere își păstrează formele ei de organizare din trecut. În această privință legislația domnească se exprimă destul de clar. Mai întâi de toate, nici un act domnesc nu intenționa să restructureze cumva statutul economic, social și juridic al răzeșilor, ceea ce înseamnă că esența obștii a rămas neatinsă. Din altă parte, autoritățile statale moldovenești ocroteau obștea prin acte de dănie, reglementau echitabil toate litigiile dintre răzeși și restul categoriilor sociale.

Dosarele judiciare și sentințele civice complinesc situația tensionată din această parte rurală. Răzeșii practicau mai multe forme de protest, printre care cele mai frecvente erau intentarea dosarelor în instanțele judecătorești, trambularea semnelor de hotare cu vecinii etc [17]. Organele administrației locale și centrale destul de frecvent analizau situațiile create și luau decizii de rigoare. Celor îndreptățiți li se eliberau hrisoave, zapise, ispisoace și alte acte cu titlul de proprietate. În felul acesta, epoca medievală denotă politica voievozilor de a hărăzi pământuri și de a ocroti hotarele sau părțile de hotare ale obștilor.

Pe parcursul anilor 1590-1699 din cancelaria Moldovei au ieșit 228 acte legate de litigiile răzeșești – câte 2,1 cazuri. În 1590-1599 au fost emise 3 (1,3%) documente, 1600-1609 – 2 (0,9%), 1610-1619 – 1 (0,4%), 1620-1629 – 4 (1,7%), 1630-1639 – 10 (4,4%), 1640-1649 – 14 (6,1%), 1650-1659 – 26 (11,4%), 1660-1669 – 42 (18,4%), 1670-1679 – 41 (18,0%), 1680-1689 – 22 (9,6%) și 1690-1699 [18]. Statistica și reprezentarea grafică demonstrează că statul avea interes din ce în ce mai sporit față de problema în cauză, posibil, și din considerente militaro-strategice, așa cum afirmă P. Poni și D. Dragnev [19].

REPREZENTAREA GRAFICĂ A NUMĂRULUI DE ACTE DOMNEȘTI EMISE ÎN ANII 1590-1699

Dat fiind că răzeșii completau funcții în organele administrației publice locale, județene și centrale profitau de unele privilegii sociale și chiar stimulați cu donații funciare. Însă problema înzăstrării lor cu pământuri poate fi discutabilă din mai multe cauze: până la acest moment nu avem informații documentate(1), din altă parte, în mișcarea proprietății funciare obștești domina autoritar nu fluxul de suprafețe, dar refluxul urmat de procesul incontinuu al descompunerii obștii (2).

Cert însă rămâne faptul că asistăm la faza incipientă de încetățenire a termenului social „răzeș”, a proprietății și dreptului răzeșesc (comparați: **a hărezi=a dona=(hă)răzeși= răzeșie = răzeși?!**) [20]. Termenul dat ca esență include nu numai formalitățile din actele domnești, dar, mai întâi de toate, substraturile constitutive în devernire ale obștii. Așa că satul răzeșesc emană ponderabil unitatea, statornicia și continuitatea proceselor istorice în genere.

În această privință atrag atenție investigațiile istoricului Filip Grecul, unul din puținii medievști sovietici rezonabili. Concluziile sale privind vechimea și calitatea ereditară a proprietății răzeșești din moși-strămoși[21] se pot bucura de originalitate și duritate științifică. Studiile semnate de istoricul basarabean D. Dragnev reconfirmă concluziile lui F. Grecul. Micii proprietari de ocini, afirmă savantul, provin „din perioada de până la constituirea statului”, care funcționau simultan cu ocinele condiționate de obligațiile militare, spre exemplu[22]. Astfel, D. Dragnev nu dezavantajează deloc conceptul istoriografic național. Poziție similară exprimă și în operele scrise pe timpul dictaturii ideologiei sovietice[23].

Pe plan formal există două „tipuri” de obști: situate în zone montane și silvice. În primul caz obștea se prezintă mai conservată, iar în al doilea rămâne desconservată sau aliniată mai activ la relațiile de piață. Însă organizarea internă a ambelor „tipuri” de obști nu diferă, având la bază lor majoritatea absolută a trăsăturilor moștenite din trecut sau acumulate pe parcursul evoluției timpului. Se pare, că de la neînțelegerea acestei situații încep majoritatea divergențelor dintre istorici și juriști. Atunci când specialiștii studiază rădăcinile îndepărtate ale obștilor din Moldova, comunitățile similare din Vrancea, Câmpulung, Putreda sau „roiurile” compacte ale satelor răzeșești pun la temelie aceleași criterii și surse, dar extrag diferite concluzii. Ieșirea din impas poate avea loc numai respectând principiul știrii de cauză și prin aplicarea unei metodologii unice. În rest, orice cercetare și concluzie nu poate corespunde cu adevărul obiectiv.

În satele mai desconservate componentele economice (marca satului, morile, butiquirile, hotarele bătrânilor, stăpânirile longitudinale etc) și tot ce deriva imediat au suportat modificări pre cum ar fi cedări neconținute în fața uzurpatorilor. Anume aici odată cu sec. al XVI-lea are loc constituirea proprietății devălmașe[24] în formă de alod ideal (particular) și extinsă longitudinal[25]. La aceasta trebuie alăturată suma de tradiții și obiceiuri specifice, printre care sunt dreptul răzeșesc, ereditatea pământurilor pe linie ambigenă, obișnuința de a redistribui anual prin rotație a terenurile arabile, instituirea procedurii de vânzare-cumpărare a proprietăților, alegerea

unui Sfat al bătrânilor condus de Jude, reglementarea unor funcții militare[26] etc. În această privință atrag atenție publicațiile lui Andrei Galben[27]. Savantul investighează perioada sec.XVIII-prima jum.a sec.XIX, însă limitele enunțate sunt depășite prin corelarea evoluției satului răzeșesc medieval tardiv și modern cu perioadele anterioare[28]. Și acest autor reconfirmă continuitatea proceselor istorice rurale.

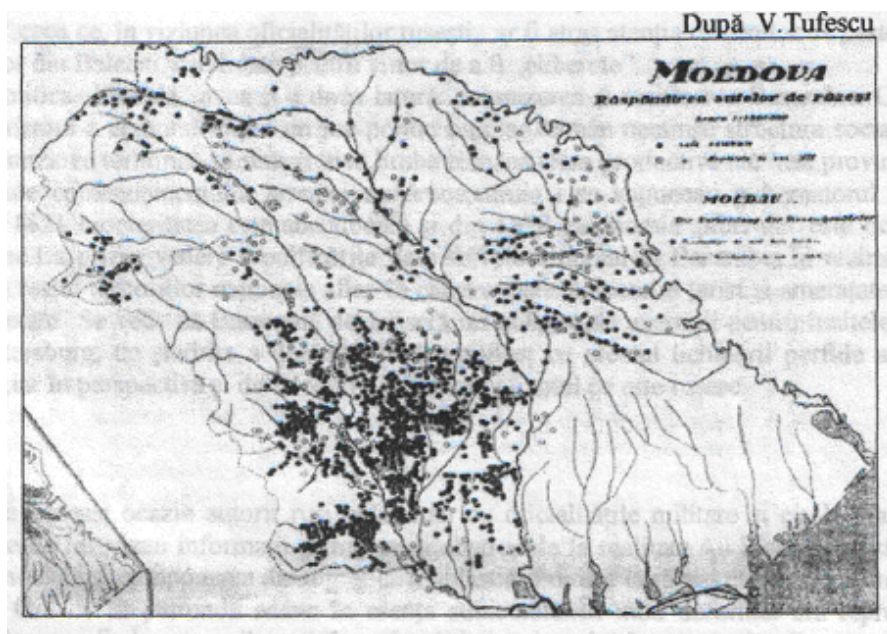
În cazul celui de-al doilea „tip” al obștii (vizual mai conservate) procesele decurg lent. Probabil de aceea o parte din autori nu țin cont de influența factorilor montano-silvici cu influența lor specifică nu numai asupra modului de viață „monoton”, dar și asupra unor caracteristici economico-sociale (felul de ocupații, psihologie mai calmă etc).

Paul Gore s-a referit la satul răzeșesc sub aspect politic. Acest autor, părtaș al conceptului istoriografic național a demonstrat consecințele

negative ale țarismului în satul răzeșesc dintre Prut și Nistru[29]. C.Giuriescu și I. Filitti susțin că răzeșii fac parte din tagma stărilor sociale medievale înzăstrate și provin din boieri.

În felul acesta istoriografia română „veche” a studiat obștea destul de atent și a elaborat cu prioritate tendințele semnificative în evoluția ei de la apariție până în pragul dezolvării. După cel de-al doilea război mondial știința istorică se dezvoltă în direcția editării actelor medievale și scrierii operelor cu mici concesii ideologiei oficiale. Pe la finele anilor cinczeci revine necesitatea de a continua cercetarea obștii răzeșești și moșnene, ținând cont de succesele din trecut. Avem în vedere mai întâi de toate studiile lui H.Ștahl, C.Cihodaru, P.Panaitescu ș.a.

H.Șthal în opera sa fundamentală *Contribuții la studierea satelor devălmașe românești*[30] reafirmă că rădăcinile comunităților trebuie căutate în epoca primitivă (obștea teritorială). Autorul aduce o mulțime de argumente în această privință printre care domină forma de organizare internă a obștii prezentă cu o serie de elemente arhaice. C. Cihodaru susține concluziile lui R.Rosetti, dar surpriza e că spre sec.al XVI fostele moșii boierești, din care provin răzeșii, s-au descompus, iar membrii acestora trec în slujba militară domnească[31]. Ideea aceasta este dezvoltată de către D.Dragnev cu referire la satele răzeșești din județele „de margine” Soroca, Orhei, Lăpușna și Tighina care, după

spusele savantului nostru, formau o centură de securitate militară răsăriteană a Moldovei [32].

Teza dată nu poate fi suspectată nici întrun fel, dar are nevoie de unele precizări. Mai întâi de toate Cihodaru nu-și dezvoltă concluzia orizontală. Din motive neclare dănsul omite realitatea că satele răzeșești sunt plasate nu numai în zonele de frontieră, dar și în cele din centrul al Moldovei. În afară de aceasta, spațiul dintre Prut și Nistru sec. XV-XVI este însoțit de stat prin donații funciare atât boierilor, mănăstirilor cât și răzeșilor. În aceeași ordine de idei așezările răzeșești și țărănești alternau pretutindeni, ceea ce nu crează destule premise ca să atestăm numai „colonii de sate răzeșești” specializate exclusiv în obligații militare. Investigațiile noastre a actelor ce se referă la Basarabia de după anexarea din 1812 nu se înscriu în formula dată și de cele mai multe ori coincid cu părerile lui V. Tufescu [33]. Din harta de mai jos (satele atestate până în sec. XVIII sunt remarcate cu puncte, iar dispărute-cu cercuri) se observă că localitățile răzeșești erau situate în zonele centrale și de sus al principalelor fluvii, sectoarele NV, NE și SE nu dispuneau de comunități devălmașe. Cu toate acestea, atașamentul răzeșilor în chestiunile militare nu poate fi contestată. Urmează doar să se stabilească cu precizie dacă această obligație reprezenta o funcție de acoperire a intereselor strategice „marginale” ale statului. În tot cazul, actele medievale nu se exprimă clar în această privință.

P. Panaitescu [34] rămâne fidelă tradiției istoriografice naționale. Însă pe alocuri face concesii ideologiei oficiale. Astfel, prestigiosul istoric exagerează relațiile sociale, existența cărora nu poate fi omisă cu desăvârșire [35]. Studiind competent tema acest autor încearcă să formuleze câteva etape în evoluția obștii răzeșești, ceea ce trebuie de apreciat.

Începând cu sec. XVIII prezența Rusiei în Principate devine o realitate algomanică. În scopuri practice (asigurarea armatelor cu alimente, cazare, furaj etc) autoritățile militare studiau potențialul uman și material din zonele de trecere a trupelor și celor adiacente. Materialele selectate sunt depozitate în fondurile „Arhivele de evidență militară” și ”Armata Moldovenească” a Arhivei Militare Centrale din Federația Rusă. Avem în vedere informațiile oficiale: *Privire asupra Basarabiei* de gen. Kozarovsky, *Note din Basarabia* de gen. Tucikov, *Descrierea militaro-statistică a oblastiei Basarabia* de cpt. Rozelion-Sașalsky ș.a. Sursele acestea furnizează informații sumare și despre satele răzeșești.

O tentativă de a prezenta situația demografică și structura socială a Moldovei aparține recensământului parțial, din 1772-1773 și 1774, care a fost sistematizat și editat prin hărnicia și talentul regretatului istoric Pavel Dumitriu [36]. Materialele includ statistică demografică, referințe la straturile sociale, ocupația băștinașilor, apartenența etnică ș.a. din 2299 de târguri și sate. Calculele noastre arată că răzeșii alcătuiau 24% [37] de la numărul populației investigate. Se pare că procentul dat în raport general este aproape de realitate.

În sec.XIX imperialismul rusesc atinge cote amenițătoare.În cancelariile imperiale sunt elaborate planuri de cuceriri masive. Planul prințului Ciartorijsky (ianuarie 1806), unul din cvele mai agresive proiecte ale țarismului, prevedea mutarea frontierei imperiale pe Dunăre și includerea necondiționată în componența Rusiei a oblastiilor „Olteanskaya”, „Munteanskaya”, „Sobstvenno Moldavskaya” și „Bessarabskaya” [38].Alt fel zis,rușii vroiau să anexeze tot spațiul național al românilor.Însă obțin numai Moldova de Răsărit intitulată din 1813 Basarabia. Țarismul proclamă aici o politica „liberală”,ceea ce, în viziunea oficialităților, ar fi atras atenția românilor de peste Prut și a popoarelor din Balcani, candidate pentru a fi „eliberate” pe parcurs.

Politica „liberală” avea și o a doua latură: colonizarea și rusificarea Basarabiei în perspectivă.Cu această ocazie țarismul a aplicat inițial un joc politic bipolar.Rămâneau neatinsă structura socială,dreptul local,organizarea teritorial-administrativă,limba română,sfera productivă etc.Însă,provincia a fost subalternată comandamentului al Armatei dunărene,căruia i se supuneau guvernatorul militar și civil. Însă, din 1821 intervin modificări esențiale: politica „liberală” este lichidată cu desăvârșire,iar în 1828 a fost suspendat copmplet autonomia. Se vede că Basarabia devine un poligon de exerciții pentru înaltele curți din Sankt-Petersburg, ceea ce repercurtează cu șterbirea demnității naționale a băștinașilor și lichidarea treptate a valorilor autohtone,iar în perspectivă și de înlocuire al acestora cu cele din import.

Imediat după anexare autoritățile țariste au trimis în provincie o serie de funcționari cu scopul de a comenta potențialul economic,structura socială,dreptul local (obiceiurile pământului), demografia,modul de viață etc.Însă descrierile purtau un caracter publicistic și chiar primitiv. Pe deasupra observațiile erau privite în comparație cu realitățile din Rusia.Autorii evidențiau existența în ținut a unei clase distincte cu titlul de răzeși. Însă aceste materiale nu prezintă interes pentru știință.

O careva excepție fac datele statistice demografice. Materialele selectate presupun că în 1812 populația Basarabiei alcătuia cca180-240 de mii de oameni[39].Însă aceste cifre pot fi suspectate deoarece în anii următori avem alte informații: în 1813 au fost atestate 769 de așezări, din care 151 erau sate de răzeși[40] cu 72 286 de gospodării (361 430 locuitori),iar în 1817 - 88 792 gospodării[41] (443 960 oameni), inclusiv 17 792 de gospodării răzeșești (88 960 oameni sau 20%).Toate stările sociale din ținut stăpâneau proprietăți funciare (țarină,imaș și fânaț) egală cu 508 282 falci (1 fâlcie = 14,3 m²), din care răzeșilor le revenea 63 719 falci[42] sau 12,5%. Pentru comparație: în 1816 fondului funciar din jud.Orhei,Iași și Hotin constituia 2 229 060 des inclusiv cel răzeșesc alcătuia 394 387 des[43] sau 17,7%.

Prin urmare,observăm o tendință de scădere evidentă a ponderii răzeșilor în raport cu numărul total al populației din Basarabia. Dacă în 1772-1773,1774 acest indice alcătuia 24%,apoi în 1817 – 20%,iar în 1859 – 14,6%[44]. Asupra fenomenului dat nu a influențat în mod hotărâtor politica țarismului de colonizare a provinciei.Dacă în 1811-1815 sporul populației din Basarabia era de 24,45%,în 1815-1833- 1,43%,1833-1850-

0,16%,iar în 1850-1857 devine negativ[45].Cauza principală ține de procesul descompunerii obștii în urma infiltrării în satul răzeșesc a elementelor alogene.Conform „extractelor” din 1817 în județele Tighina,Codru,Greceni și Ismail răzeșii și proprietățile lor au fost lichidate cu desăvârșire[46] pe fonul general al mișcărilor de trupe străine și a politicii țariste.

În ce privește rădăcinile și caracterul obștii răzeșești autorii exprimau unanim conceptul ocinal[47]. Așa către mijl. sec.XIX –înc.sec.XX sunt editate o serie de lucrări calitative semnate de cunoscutul statist A.Skalkovsky[48], juriștii M. Șimanovsky[49], A.Egunov[50], M. Ravvici[51], omul cult basarabean L.Casso[52] ș.a. Remarcăm în mod special meritele juriștilor pentru înaltul profesionalism și nu în ultimul rând pentru comentarea dreptului răzeșesc în genere,arătând unitatea celor două maluri ale Prutului.În mod implicit au remarcat rădăcinile romane și bizantine ale dreptului răzeșesc.

Istoriografia sovietică inițial recurge la plagierea viziunilor exprimate autorii ruși din sec.al XIX-lea.Pe deasupra informațiile erau canonizate în spiritul ideologiei oficiale,având la baza conceptul marxist despre lupta de clasă. În așa fel istoricii au bănuț exploatarea socială și în satele răzeșești[53],ceea ce nu putea să aibă loc din simplul motiv că răzeșii stăpâneau proprietăți,inclusiv și funciare.Concluzia dată a rezultat cu o altă aberație – introducerea în circuit a unei sintagme sincrete numită ”țărani-răzeși”.Această invenție a calamniat cercetarea problemei.Dorința istoriografiei sovietice de a ieși din cadrul succeselor incontestabile ale istoriografiei naționale românești a finalizat cu elaborarea în anii șaizeci-șaptezeci ai sec.XX a teoriei noi bazată pe ideea „anticontinuității”,care a afectat nu numai obștea,dar și tipologia feudalismului moldovenesc.

„Anticontinuitatea” avea ca punct de pornire ideea despre dependența „feroce”otomană,care în realitate contura numai relații vasalo-suzerane tipice epocii medievale.Istoricii sovietici au agravat cazul,racordându-se la geopolitica agresivă a țarismului. Pe acest fon plăsmuit și antiștiințific a fost elaborată teza precum că relațiile valaho-otomane au influențat negativ asupra tipologiei feudalismului moldovenesc și acesta a evoluat din forma lui inițială privat-ocinală la unul de stat[54] confortabil Porții Otomane.

Concomitent,susțin istoricii sovietici, are loc și o redresare structurală a obștii sătești (volohe). Aceasta din sec.XV este absorbită de proprietatea ocinală feudală[55].Condiția dată a emanat apariția unei neoplasme,în care domina legislația voievodală. Din sec.XVII, pe parcursul a două-trei generații[56], constată dânșii, s-a obținut un alt „țesut” ocinal[57] intitulat „comunitatea rurală răzeșească”.Pentru a-și convinge adeptii a fost găsit și un „conflict” din interiorul istoriografiei românești între părtașii teoriilor fiefale și a celei comunitare,care formula „două tendințe” diametral opuse[58] și,deci,antagoniste.Arsenalul invențiilor este complat prin suprimația vităritului asupra agriculturii în structura economiei agrare moldovenești[59],ceea ce

corelează cu teoria imigraționistă rossleriană. Inepțiile au urmărit un singur scop – crearea artificială a două popoare estromanice, unul fiind moldovenii, un produs raportat la interesele politice ale rușilor, iar altul – românii aflați în opoziție permanentă.

Invențiile istoriografice sovietice s-au dovedit a fi nu numai ideologizate, vulnerabile și controversate, dar și deosebit de grave pentru întreaga istorie națională. Într-un caz romanizarea este recunoscută „definitivă și multiplanică” [60], iar în altul anatemizată [61]. Eronată apare intenția de a suplini presupusul „vacuum demografic” după evacuarea lui Aurelianus. Acesta ar fi fost compensat de migrațiile slavilor [62], iar în sec. XI-XII s-ar fi produs simbioza slavo-romanică rezultată cu „etnogeneza volohilor” și ulterior al „moldovenilor” [63] – profitanți ai „dreptului voloh” și a „obștii volohe” [64], din care s-a desprins obștea și dreptul răzeșesc. Asistăm la fabricarea unui nou popor separat de la romanici/vlahi(români)/români care în sec. X ar fi fost incluși „definitiv în componența Rusiei Kievene” [65]. Ieșirea Moldovei de sub tutela Haliciului, un alt „suveran” al teritoriilor moldovene, a avut loc între 1240-1242 cu ocazia invaziilor mongolo-tatare [66]. Exercițiile istoricilor sovietici, după cum se vede, falsifică istoria românilor în genere.

Inițiativa neroziilor îi aparține acad. N.S. Derjavin. Inspirat de năvălirea din iunie 1940 acesta publică un material intitulat „Provenirea poporului moldovenesc”, prin care își informează cititorul că Dacia sub aspect demografic reprezenta „un tip protoslav, la care trebuie atribuiți... și dacii cu geții” [67], iar românii colonizează teritoriile Daciei abea în sec. VIII [68]. După Derjavin spațiul din jurul Carpaților de la Nistru până la Tisa, Dunăre și Marea Neagră aparține Rusiei încă din antichitate. Cu trei decenii mai târziu un grup de istorici sovietici extrag o altă concluzie ciudată: „Dacă în cultura balcano-dunăreană existența elementului slav nu provoacă nici o îndoială, apoi prezența elementului estromanice pe teritoriul Moldovei nu are acoperire științifică” [69].

Autorii sovietici mai prudenți resping postulatele false, susținând ideea continuității românilor. După cucerirea Daciei pământurile arabile au trecut în posesia „*praedium populi Romani*” [70], iar obștea a fost adaptată la interesele fiscale romane [71]. Deci, în versiunea lor, romanii nu au lichidat obștea sătească, păstrând „straturile autohtone ale populației sătești, care trăiau în baza obiceiurilor moștenite, cu precădere în zonele îndepărtate de la marile centre” [72]. După evacuarea lui Aurelianus obștile au rămas să funcționeze, fiind *principală formă de organizare a populației rurale* [73], din care eventual se va desprinde orânduirea feudală.

Întreaga epocă medievală menține formele de organizare tradiționale. Obște își păstrază structurile sale strict interne, inclusiv și diferențierea socială. Până și documentele sec. XIX reflectă această situație. Un raport al administrației basarabene către către autoritatea ținutală Rusia Nouă și Basarabia din 17 februarie 1833 constată nu fără sens că răzeșii „provin din oameni simpli, uneori mazâli, uneori confesori, iar alții din nobili” [74] și chiar negustori [75]. Informații similare sunt destul de multe, totalitatea cărora denotă statutul obișnuit al vieții comunităților răzeșești. Aceiași stare de lucruri

constată actele domnești de felul „**Dima cu răzeșii săi**” au ridicat pâră[76] în 1590, noiembrie, 10 și Petru vv întărește mănăstirii Pobrata hotarele satelor Mereni și Dobrușa, atingând hotarele satelor Petecica, Răcești, Zahorna, Cotujeni, Pistriul hotărnicite de sluga domnului Belici. Este exprimată o situație când un sat are un răzeși „principal” înstărit, ceea ce reflectă polimorfia structurii sociale a obștii sătești moștenite, probabil, încă din obștile teritoriale. Desigur, odată cu mersul istoric răzeșii au suportat presiuni din exterior. Pretendenți la stăpânirile funciare comunale prin dobândirea statutului de corezeși și, deci, a drepturilor de membru plenipotențiar ai obștilor puteau fi elementele nerăzeșești înstărite, funcționarii publici, mănăstirile etc. Însă acestea exploatau felul de organizare a obștii și dreptul răzeșesc, obținând pe parcurs prioritățile dorite.

Oricum, obștea răzeșească reprezintă o continuitate de organizare tipică care au funcționat permanent în spațiul de trai al românilor din cele mai vechi timpuri. Nu pot fi îndreptățite tentativele de a întrerupe procesele de aici sau de a produce un nou substrat („țesut”) sau alcătuință socială. Diferențierea socială și descompunerea neîntreruptă a obștilor finalizate cu dominația proprietății individuale[77] și dispariția definitivă a acestei orânduirii trebuie privite sub unghiul de vedere al dezvoltării societății umane în genere, iar concret - ca product al relațiilor burgheze.

Astfel, satul răzeșesc reprezintă un etalon al felului de organizare al societății medievale moldovenești bazate pe principiile continuității. Pe acest fon „restructurarea tipologică” a feudalismului moldovenesc își pierde valoarea istorică, iar obștea răzeșească trebuie scoasă de sub influență ideologică și intereselor geopolitice și trecută în conceptul istoriografic național formulat pe parcursul ultimilor două-trei secole.

Note:

1. Dimitrie Cantemir, Descrierea Moldovei, București, 1965, p.214
2. A.D.Xenopol, Istoria românilor din Dacia Traiană, vol.II, București, 1986, p.365; N.Iorga, Constatări istorice cu privire la viața agrară a românilor, București, 1908, p.15-16
3. A se vedea: Al.Zub, A.D.Xenopol – orizont bibliografic și documentalist, în „A.D.Xenopol..Studii privitoare la viața și opera sa”. Coordonatori I.Boicu și Al.Zub. Ed.Acad.Române, București, 1972, p.21
4. A.D.Xenopol, op.cit., p.364
5. Ibidem., p.365
6. Radu Rosetti, Pământul, sătenii și stăpânii în Moldova, București, 1907 pp.169-170
7. Ibidem, p.170
8. Ibidem, p.169
9. Idem
10. Titu Călinescu, Câteva cuvinte despre originea moșnenilor și răzeșilor, București, 1908, pp. 6-13 ș.a
11. Sebastian Radovici, Moșnenii și răzeșii. Originea și caracterele juridice ale proprietății lor, București, 1908, pp.1-22 ș.a. Radovici afirmă că răzeșii pentru anumite servicii primeau de la domnitori moșii. Un document - citat din 1432 stipulează că Ilie și Ștefan vv dau lui Pan Moisa un sat ca răsplată pentru servicii (p.38). În 1446 Ștefan vv hărăzește lui Ostapco Ogorlicu un sat pe Răut (p.40)
12. Titu Călinescu, op.cit., p.33
13. Ibidem, p.59
14. S.Radovici, p.38-39
15. Ю.К.Колосовская. О романизации Дакии, în rev. «Вестник Древней истории», nr.1/1957, p.82
16. Л.Л.Полевой.Ранефеодальная Молдавия. „Știința”, Chișinău, 1985, pp.107-108

17. Arhiva Națională a RM, fond.6, inv.2,dos.408, f.73. Sușkov,membru al Consiliului Suprem al Basarabiei în Delațiunea sa din 27 martie 1827 recomandă contelui Palen,șef al Basarabiei să se formeze un organ special pentru reglamentarea litigiilor dintre răzeși și vecinii lor în conformitate cu actele medievale (Ibidem,f.f. 69-73)
18. Catalogul Documentelor Moldovenești, vol.1-4, București, 1957-1970.Calculule aparțin autorului.
19. P.Poni,Statistica răzeșilor, București, 1921, p.30. Acest autor citează o Carte Domnească a vv Gr. Calimah din 1767 în care se indică la funcția răzeșilor ca „strajă țării”; [D.Dragnev], Politica lui Ștefan cel Mare în ținuturile de est („de margine”) ale Moldovei, în Demir Dragnev,Igor Cașu,Emil Dragnev,Virgil Pâslariuc, Ștefan cel Mare și Sfânt în contextul epocii sale și a posterității, Civitas, Chișinău, 2004, pp.39-46
20. În literatura istorică, filologică și juridică etimologia noțiunii de „răzeși” se explică în mod diferit. Autorii extrag acest cuvânt din slavonă (ръзати), latină (haeredes), maghiară,poloneză, turanică etc. Oricum, din punct de vedere morfologic cel mai real este proveniența slavonă. Comparați: hărăzi, hărăzesc,hărăzire (slav. харизать)
21. A se vedea: Ф.А.Грекул. К вопросу о дедичах-резешах и резешском землевладении в Молдавии, în «Славяне в эпоху феодализма». К столетию акад.В.И.Пичеты. Наука, Москва, 1978, p. 198
22. [D.Dragnev], op.cit., p.41
23. A se vedea: Д.М.Драгнев.Сельское хозяйство феодальной Молдавии *конец ХУП-нач.ХIХ в. Știința, Chișinău,1975
24. Demir Dragnev,op.cit.,p.43
25. Proprietatea funciară răzeșească include suprafețe arabile,pășune,toloace,păduri,ape,locuri inutilizabile. Membrii obștii moșteneau cota-parte din fiecare suprafață.Astfel,un o stăpânire cu o lățime de parmaci,palme,coturi reprezenta o fâșie întinsă pe o lungime de câțiva km.Conform dreptului răzeșesc proprietatea purta un caracter ideal (conservat) cu tendințe spre întărirea stăpânirii reale (desconservate) (A se vedea: Я.С.Гросул,В.М.Драгнев и П.В.Советов. Основные этапы развития и разложения резешского землевладения в Молдавии.К истории земельных правоотношений. în «Учен.зап.Кишинев.универ.», vol. 79, 1965, p.171 ș.a.).De obicei primăvara membrii obștii ieșeau pe moșie și stabileau locul de stăpânire pe un an pentru fiecare copârtaș,iar ca să „țină minte” i se aplica o palmă violentă la braț. Însă măsurile preventive nu rezultau de fiecare dată cu instalarea liniștii între vecini,căci unii mutau voluntar țăruișii,ceea ce provoca conflicte și dezbateri judiciare de lungă durată.
26. Ștefan Ștefănescu, op.cit., p.28
27. A.Galben, Din „obiceiul pământului” al Moldovei feudale (sec.XVIII-prima jumătate a sec.XIX), „Știința, Chișinău,1986, pp. 45-64 ș.a.
28. Din motive inexplicabile A.Galben nu diferențiază noțiunile de țaran,răzeși și corăzeș (exemplu: p.45). Țăranii nu stăpâneau proprietate funciară,în schimb erau liberi social.Răzeșii stăpâneau ideal suprafețe de pământ arabile și nearabile și în comun celelalte proprietăți (mori,crâșme etc).Corăzeșii reprezentau elemente sociale infiltrate în satul răzeșesc prin căsătorii cu unul din membrii obștii (profitau de dreptul ereditar și al femeilor),obținerea confirmărilor false al „membrității”obștii date,uz de serviciu,șantajuri etc.
29. P.Gore,Răzeșii, în “Viața Românească”. Revistă literară și științifică, 3/1920, XII, mai, Iași,1920, pp.406-416. Ф.Маршалковский.Политика русского правительства по отношению к резешам Бессарабии в дореформенный период, în «Социально-экономическое развитие Бессарабии в ХIХ в.». Вопросы истории. Межвузовский сборник, „Știința”, Chișinău, 1977, pp-59-74;
30. Н.Н.Șthal,Contribuții la studierea satelor devălmașe românești, vv.1-3, București,1958-1965
31. С.Сihodaru, Câteva constatări în legătură cu proprietatea feudală și situația țărănimii în Moldova în a doua jumătate a sec.al XV-lea, în „Studii și cercetări științifice”,Istorie,Iași, an.XII, 1961, p.31-66
32. Ibidem,p.41
33. Victor Tufescu,Răspândirea satelor răzeșești, în „Arhivele Basarabiei, anul VI, nr.1,1934, pp.18-23
34. P.P.Panaitescu,Obștea țărănească în Țara Românească și Moldova, București, 1964
35. A se vedea: Л.Б.Алиев. Проблемы сельской общины в классовых обществах, în rev. «Вопросы истории», 2/1977, pp. 98-110; Ф.Л.Шапиро. Проблемы генезиса и характера русской общины в свете новых изысканий советских историков, în «Ежегодник по аграрной истории», Вологда (Rusia), 1976, pp-44-46. F.Șapiro se referă la răzeși prin prisma obștii rusești. Cu toate că între cele două tipuri de obști există diferențe principiale rădăcinile îndepărtate au supăortat indiscutabil similitudini.
36. Moldova în epoca feudalismului,vol.VII,partea I,Recensămintele populației Moldovei din anii 1772-1773 și 1774 de P.Dumitriu, Editura „Știința”,Chișinău,1975, 606 p. (În grafie rusească). Numele de familie în versiune sovietică era falsificat. În anii nouăzeci ai sec.XX istoricul revine la numele de familie original: Dmitriev în Dumitriu, contribuind și pe această cale la reîntronarea conștiinței naționale a românilor basarabeni, din care a făcut parte.
37. Ф.Я.Маршалковский, М.П.Мунтян. Резешы Молдавии (конец ХУШ-сер.ХIХ вв.) Știința, Chișinău,1983, p.18. S-a calculat cu media de 5 persoane la o gospodărie.

38. Zapiska lui Adam Cartoryjsky din 11/23 ianuarie 1806, în «Сборникъ Императорского Русского историческаго Общества», vol. 82, Sankt-Petersburg, 1892, p.254
39. А.Защукъ. Статистика и этнография Бессарабской области în „Зап.Одес.общ.ист. и древн.», tom. V, Odesa, 1867, p.493; Л.С.Берг. Бессарабия. Страна-люди-хозяйство. Sanct-Petersburg, 1918, p.64; История Молдавии. Том 1. Chişinău, 1951, p.346;
40. Arhiva Națională a Republicii Moldova, fond.5, reg.2, dos.3, ff.20-23, 38-39, 43-45, 52-58.
41. Роспись землевладения и сословнаго строя населения Бессарабии по данным переписи 1817 года, în «Труды Бессарабской губернской Ученой архивной комиссии. Томъ третій. Под ред. И.Н.Халиппы, Chişinău, 1907, pp.8-220. Calculele aparțin aut. Statistica nu include jud. Iași.
42. Ibidem
43. А.А.Скальковскій. Что такое Бессарабія. Manuscris, în Arhiva Statului din Odesa, fond 144, reg.1, dos.19, ff.8-9 și viceversa. Calculele aparțin aut. (1 des.= 0,65 ha).
44. А se vedea: Ф.Маршалковский, М.Мунтян, op.cit., p.18
45. Ibidem
46. И.Н.Халиппа. Роспись землевладения и сословнаго строя населения Бессарабии по данным переписи 1817 года. în „Труды Бессарабской губернской Ученой Архивной Комиссии”. Томъ Ш. Кишиневъ, 1907, с.174-220
47. П.Свиньин. Описание Бессарабской области въ 1816 году, în «Зап.Одес.общ.ист.и дрвн.», Odesa, 1856; Ф.Ф.Вигель. Замечания по нынешнему состоянию Бессарабии, Moskova, 1923 ș.a.
48. А.А.Скальковскій. Историческое введение въ статистическое описание Бессарабской области, în «Журналъ Минист.Внутр.Дѣл», XIII/1946; Idem. Опыт статистическаго описания Новороссійскаго края. Odesa, 1850 etc.
49. М.В.Шимановскій. О рязьсахъ и рязьскомъ владении, Odesa, 1898; Idem, О рязьсахъ, Odesa, 1899
50. А.Н.Егуновъ. Сборникъ мѣстныхъ въ Бессарабіи узаконеній по предметамъ гражданскаго права. Chişinău, 1869; Idem. Мѣстные гражданскіе законы Бессарабіи, Sankt-Petercburg, 1881
51. М.В.Раввич. Сборникъ сенатскихъ разъясненій по вопросамъ изъ мѣстныхъ законовъ Бессарабіи, Chişinău, 1893
52. Л.А.Кассо. Византийское право в Бессарабіи, Moskova, 1907
53. История Молдавии, том 1. Chişinău, 1951, pp.176-180
54. П.В.Советов. Исследования, pp.350-455 ș.a.
55. Ibidem, p.85
56. А se vedea. Д.М.Драгнев и П.В.Советов. Перестройка структуры землевладения в Молдавии ХУ-ХУШ вв., în rev. «История СССР», 1/1968, pp.70-92
57. П.В.Советов. Исследования по истории феодализма. Том 1 (Очерки истории землевладения в ХУ-ХУШ вв.), Știința, 1972 (În continuare: П.В.Советов. Исследования), pp.112-113
58. Ibidem, pp.52-53
59. История народного хозяйства Молдавской ССР (с древнейших времён до 1812 г.), Chişinău, 1976, p.147-161 (În continuare: История народного хозяйства Молдавской ССР)
60. История народного хозяйства Молдавской ССР, p.37
61. Ibidem, p.38
62. Ibidem, pp.40-56
63. Ibidem, p.57
64. Ibidem, pp.59-60. Către sec.XV obștea volohă a fost înghițită de proprietatea feudală (П.В.Советов. Исследования, p.85)
65. История Молдавии, vol.I, Chişinău, 1951, p.57
66. История народного хозяйства Молдавской ССР, p.62
67. Акад.Н.С.Державин. Происхождение молдавского народа, în rev. «Советская наука», 12/1940, p.4
68. Ibidem, p.14
69. Н.А.Мохов, В.С.Зеленчук, П.В.Советов. Итоги и перспективы работы Научного Совета по проблеме «Славяно-волошские связи и происхождение молдавской народности», în Culegerea de articole «Славяно-волошские связи», Știința, Chişinău, 1978, p.6
70. А se vedea, spre ex.: А.Д.Дмитриев. Падение Дакии, în rev. «Вестник древней истории» (în continuare VDI), 1/1949, pp.76-85
71. Ю.К.Колосовская. Op.cit., p.82
72. Ibidem. А se vedea și: Н.Ф.Чаплыгина. Ареал романизации и проблема античного наследия в истории Молдавии, în „Молдавский феодализм. Общее и особенное. Chişinău, Știința, 1991, p.22
73. Ștefan Ștefănescu, Istoria medie a României, București, 1991, p.27
74. Arhiva Regională de Stat Odesa, fond.1, inv.249, dos.153, f.47v

75. Arhiva Națională a RM, fond. 6, inv. 2, dos. 408, f. 71

76. Catalogul Documentelor Moldovenești, v. 1, 1387-1620, București, 1957, p. 212, doc. 860 (În continuare: CDM)

77. Arhiva Națională a RM, fond. 5, inv. 3, dos. 170, f. 2. Arhivele depozitează un număr impresionant de acte care demonstrează individualizarea proprietății obștești. Un document din mai 1818, spre exemplu, ne informează că răzeșii satelor Teleșeuca, Sămănachi, Pârlița și Românești din jud. Orhei până la 1815 "au avut stăpânire devălmașă (cu Ioan Sicoraș), iar din acel timp și-a dat samovolnic cota-parte" unui arendaș și mai intenționează să "acapareze și părțile noastre".

UNELE MODALITĂȚI DE PROMOVARE A GRUPURILOR DE INTERES ÎN PROCESUL DE LEGIFERARE

dr. conf. Gheorghe NEAGU

Rec.: dr.conf.univ. Elena Botnari

Legiitorul se află în epicentrul ciocnirii diverselor aspirații sociale și este influențat de multiplele grupuri de interes. La etapa actuală, principalul obiect al grupurilor de interes îl reprezintă *redistribuirea puterii și proprietății*. Cele mai organizate straturi sociale în activitatea ce ține de aceste două domenii sunt :

- a) fosta nomenclatură;
- b) persoanele, care au acumulat, în perioada transformărilor economico-sociale, un capital enorm.

Celelalte grupuri sociale (majoritatea absolută a populației) se mai află încă în proces de organizare.

Grupurile de interes care dispun de mijloace de influență bine puse la punct asupra structurilor puterii, de regulă, sunt numite grupuri de presiune. Prof. A. Iorgovan definește grupurile de presiune ca fiind o organizație constituită pentru a apăra interesele unei categorii a populației, exercitând presiuni asupra puterilor publice până obțin o decizie conform acestor interese. [1] Mijloacele de acțiune ale acestor grupuri pot fi grupate în :

- mijloace de acțiune directă asupra puterii (intervenții directe la parlamentari, miniștri, cabinete ministeriale, înalți funcționari);
- mijloace de presiune asupra partidelor, menite a le menține o sensibilizare permanentă, pentru a integra problema grupului în programul politic (informații, memorii, lansarea candidaților în campania electorală);
- mijloace de acțiune asupra opiniei publice (publicații, manifestări, reclame comerciale) [2].

Majoritatea mijloacelor de acțiune sunt grupate în expresia „Lobby”, cu o semnificație politică de „culoar al parlamentului” sau „influențare a parlamentarilor”.

Este necesar să menționăm că în literatura de specialitate nu există o definiție acceptată sau legalizată a termenului de lobby. Lobby-ul este tentativa de a influența opinia sau activitățile cuiva în domeniul legislativ în principal, în instituții precum parlamentul, consiliul local, într-un minister sau într-o organizație. „Putem defini lobby-ul ca acțiunea de influențare și obținere a votului legislativului în favoarea sau împotriva unei măsuri legislative, iar lobbystul, ca persoană care acționează în numele unui grup de interes special,

care încearcă să influențeze înaintarea sau votul asupra unei legi sau a unor decizii ale administrației guvernamentale” [3].

După cum am afirmat deja, în țara noastră numai anumite grupuri sociale sunt suficient de bine organizate și, în consecință, își pot promova interesele, inclusiv pe plan legislativ. Datele mai multor investigații vin să confirme această afirmație. Astfel, la mijlocul anilor 90 ai secolului trecut, mai mult de 4/5 din experții intervievați considerau că în procesul elaborării și adoptării actelor legislative, opinia diverselor grupuri sociale din țară se lua în considerare într-o măsură mică sau de ea nu se ține cont deloc [4]. În cadrul unor sondaje realizate la începutul sec. XXI pe eșantioane naționale, la întrebarea „Cum considerați, D-voastră, vorbind la general, în țara noastră se i-au în considerație interesele unor grupuri ori se ține cont de interesele tuturor oamenilor? (în procesul luării deciziilor, așadar și a deciziilor juridice – observația ne aparține – Gh. N.) au fost obținute următoarele rezultate :

1. Se i-au în considerație interesele unor grupuri – 71,5 (cinci)% (2002), 71,6 % (2003);
2. Se i-au în considerație interesele tuturor oamenilor – 11,7 %, 15,0% (2003);
3. Îmi vine greu să răspund -16,7 % (2002), 13,4% (2003). (Tranziția în administrația publică locală. Chișinău, 2003, p.13).

Această realitate este condiționată de o serie de factori. Vom insista asupra unui factor major: cea mai mare parte a populației țării se mai află încă în proces de organizare și, deocamdată, nu dispune de mijloace prin intermediul cărora ar fi capabilă să-și promoveze interesele. Astfel, la întrebarea „Cum credeți, în ce măsură oameni ca DVS, pot influența hotărârile importante, care se iau la nivelul întregii țări?” au fost obținute următoarele date:

1. În foarte mare măsură – 2%(noiembrie 2001), 2%(noiembrie 2002), 1 % (noiembrie 2003), 5% (noiembrie 2004), 4,8% (decembrie 2005);
2. În mare măsură -6 % (noiembrie 2001), 6 % (noiembrie 2002), 8 % (noiembrie 2003), 20% (noiembrie 2004), 10,8% (decembrie 2005);
3. În mică măsură -18% (noiembrie 2001), 19% (noiembrie 2002), 20% (noiembrie 2003), 31% (noiembrie 2004), 27,3% (decembrie 2005);
4. În foarte mică măsură / deloc – 58 % (noiembrie 2001), 52% (noiembrie 2002), 61 % (noiembrie 2003), 30 % (noiembrie 2004), 43,5% (decembrie 2005);
5. NS/NR – 16% (noiembrie 2001), 22% (noiembrie 2002), 10% (noiembrie 2003), 14% (noiembrie 2004), 13,7% (decembrie 2005). (Institutul de Politici Publice. Barometrul de Opinie Publică. Republica Moldova. Noiembrie 2004, p. 94; Institutul de Politici Publice. Barometrul de Opinie Publică. Republica Moldova. Decembrie 2005, p.35).

Intervievații „cred că instituțiile democratice și de piață, cele existente și cele în proces de formare, au fost înființate pentru interese înguste și pentru a obține drepturi de proprietate, dar nu în scopuri naționale.

În Republica Moldova mai multe persoane fizice, grupuri și asociații din sectoarele public și privat continuă să influențeze în mod constant asupra proceselor de elaborare a

legilor, regulamentelor decretelor și a altor acte normative în folosul lor. Indiferent de faptul dacă aceasta are loc în parlament, în cadrul executivului sau al corpului judecătoresc, scopul urmărit este tragerea foloaselor personale în detrimentul societății în ansamblu. Unul din factori este includerea intenționată în textul actelor oficiale a unor imprecizii și denaturări, care obstrucționează implementarea lor. Au fost înregistrate mai multe cazuri de vânzare și cumpărare a actelor normative și a deciziilor în curțile de justiție și în tribunalele economice, de finanțare ilegală de către anumite grupuri economice private sau de partide politice a campaniilor electorale” [5].

De fapt „este vorba despre o formă de corupție care acționează cu mijloace legale. Legile sunt formulate cu bună știință cu lacune pentru a putea legaliza anumite afaceri. Prin această uzanță cercurile închise de oameni de afaceri apropiați puterii pot realiza afaceri în dauna bugetului, concurenții sînt scoși de pe piață, creîndu-se practic o situație de monopol. Un mic viciu de procedură este folosit pentru eliminarea concurenței incomode” [6].

În noiembrie 2006, 55% din populație considera că Republica Moldova nu era guvernată de voința poporului. Această atitudine era în creștere printre locuitorii mediului urban, persoanele cu studii superioare și cele cu nivel socio-economic ridicat [7].

Consecințele negative grave ale promovării pe plan legislativ a grupelor de interes sunt conștientizate de către structurile internaționale ce monitorizează procesele sociale din țara noastră, de către unele instituții, segmente sociale din țara noastră. Eforturile conjugate ale acestor forțe au condus la faptul că în Planul de acțiuni pentru realizarea Strategiei naționale de prevenire și combatere a corupției pe anul 2005, compartimentul „Acțiuni prioritare” pentru trimestrul III al anului 2006 era prevăzută adoptarea Legii „Cu privire la conflictul de interese” [8].

Datele invocate mai sus reprezintă un argument în plus în favoarea elaborării unui act legislativ ce ar reglementa activitatea de lobby. Unele încercări întreprinse în această direcție nu s-au încununat de succes. Primul proiect al Legii privind activitatea de lobbyism în Republica Moldova a fost supus unei critici vehemente [9].

Hotărârea Guvernului Republicii Moldova nr. 227 din 3 martie 2003 „Planul de măsuri privind eficientizarea activității autorităților publice în vederea executării sarcinilor trasate de Dl Vladimir Voronin, Președintele Republicii, în cadrul ședinței Guvernului Republicii Moldova din 15 februarie 2003 și a obiectivelor Programului de activitate a Guvernului pe anii 2001 – 2005 „Renașterea Economiei – Renașterea Țării” era prevăzută elaborarea proiectului actului legislativ în cauză[10]. Această tentativă, de asemenea, nu s-a încununat de succes.

Legea urmează să stabilească sensul unor noțiuni precum lobby, lobbyist, activitate de lobby etc., dar și cadrul general de funcționare a unei astfel de activități în Republica Moldova.

Reglementările naționale în ceea ce privește activitatea de lobby sunt destul de vag definite. Ne vom referi aici doar la câteva prevederi constituționale care dau dreptul la o oarecare activitate lobbyistică. Avem în vedere art. 52, 41 și 42 din Constituția Republicii Moldova privitor la dreptul de petiționare și dreptul de asociere în partide, alte organizații social-politice și sindicate în care se prevede:

„Art.52-(1) Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivităților pe care le reprezintă”.

„Art.41- (1) Cetățenii se pot asocia în partide și în alte organizații social - politice...”

„Art.42 – (1) Orice salariat are dreptul de a întemeia și de a se afilia în sindicate pentru apărarea intereselor sale”

Se poate observa că aceste reglementări se referă doar la dreptul fiecărei persoane de a se putea adresa autorităților în nume propriu sau prin intermediul unei organizații din care face parte. Activitatea în cauză este realizată de către fiecare cetățean în parte, iar nu de profesioniști care cunosc activitatea autorităților statului.

O altă prevedere ce ar putea susține activitatea de lobby în Republica Moldova ar pute-o constitui cea din art 65 al Legii Fundamentale care se referă la caracterul public al ședințelor Parlamentului. Aceasta, însă, nu dă decât dreptul persoanelor de a putea asista la ședințele Parlamentului (atunci când nu se hotărăște altfel) și se referă la transparența activității parlamentare și nu la posibilitatea cetățenilor de a influența în vre-un fel prin opinia lor deciziile autorităților.

Un alt mod în care cetățenii ar putea să se facă ascultați de către autorități este cel oferit de activitatea parlamentarilor în teritoriu. Cu acest prilej, ei pot intra în contact direct cu parlamentarii și pot să – și exprime dorințele, dorințe care să fie promovate în parlament de către aleșii poporului. Însă există și în acest caz impedimente datorită faptului că nu este adoptată o lege a parlamentarului în R. Moldova.

Experiența internațională oferă repere semnificative pentru reglementarea unei activități care, oricum se desfășoară [11]. În condițiile în care absența reglementării s-a dovedit a fi un factor favorizant pentru corupție, adoptarea legii privind activitatea de lobbying poate fi utilă combaterii acesteia.

După cum remarcă D. Postovan măsurile de combatere a aspectelor negative ale lobbyismului „ trebuie să includă și pe cele de „curățire” a câmpului juridic de norme care contribuie, favorizează corupția. Aceste norme se numesc corupțigene. Normele corupțigene, de obicei, exprimă interesele unor grupe, care au și „cumpărat” aceste norme.

Ca aceasta să nu se întâmple proiectele de Legi trebuie să treacă o expertiză minuțioasă care ar răspunde la întrebarea – care pot fi consecințele adoptării unei astfel de Legi din punct de vedere al prevenirii corupției” [12].

De rând cu activitatea de lobbying există și alte mijloace de promovare pe plan legislativ a grupurilor de interes în așa mod încât legislația să exprime interesul de compromis, general. Există cinci tipuri de mecanisme care dețin un rol esențial în promovarea responsabilității verticale :

1. Furnizarea afirmativă sau „activă” a informației de la guvern către public;
2. Colectarea sistematică de către guvern a comentariilor publice asupra proiectelor de legi sau de regulamente;
3. Utilizarea diferitelor consilii consultative sau a altor mecanisme consultative,

care contribuie la elaborarea politicilor, legislațiilor și a regulamentelor;

4. Furnizarea selectivă sau „pasivă” a informației de către guvern la cerere printr-un regim formal de acces la informație și
5. Sistemul de proceduri administrative, care acordă publicului posibilitatea de recurs administrativ, iar, la dorință, de recurs în Curtea de apel. [13]

Fiecare din aceste tipuri și mecanisme poate influența și restrânge procesul de luare a deciziilor. Furnizarea activă a informației este un efort continuu al unui organ de informare a populației cu privire la activitatea lui și la procesul de reglementare. Furnizarea comentariilor publicului referitor la proiectele de legi este o posibilitate de a influența noile abordări în cadrul juridic. Mecanismele consultative constituie canale de comunicare, prin intermediul cărora grupurile de interes își aduc contribuția la aplicarea noilor reglementări. Furnizarea selectivă a informației permite transmiterea informației mai detaliate despre modul în care o oarecare agenție execută o politică. Procedura administrativă permite părților afectate să conteste anumite decizii concrete în cazuri specifice. Subiectele transparenței și participării sunt iminente fiecărei dintre aceste mecanisme, care completează eforturile de asigurare a responsabilității prin exercitarea presiunii asupra oficialilor aleși [14].

Este lesne de înțeles că unul dintre mecanismele principale de exprimare a intereselor îl reprezintă partidele politice. Partidele politice au menirea să exprime viziunile și interesele raționale ale alegătorilor lor. Ele pot deveni un instrument de asigurare a concurenței politice, care, la rândul său, poate avea un efect pozitiv asupra legiferării.

Până în prezent, însă, partidele politice din țara noastră nu și-au îndeplinit în volum deplin funcțiile de instruire politică și de mobilizare a cetățenilor la realizarea obiectivelor preconizate. Astfel, ponderea cetățenilor care au încredere în partidele politice nu depășește valoarea de 25%, iar mai mult de 2/3 din populație se îndoiesc de capacitatea partidelor politice de a face față cerințelor înaintate. *La întrebarea dacă se consideră că partidele politice respectă interesele poporului sau sunt preocupate de propriile interese, cca 50% din respondenți au răspuns că acestea se îngrijesc, în general, de propriile interese.* Numai 6 % din respondenți considerau că partidele politice se interesau de bunăstarea populației. [15] În noiembrie 2006 numai 2% din respondenți aveau deplină încredere în partidele politice, iar 20% - oarecare încredere, în timp ce 70% din intervievați manifestau neîncredere [16].

În consecință, *partidele politice nu au contribuit deplin la implicarea cetățenilor ca participanți activi la procesul decizional.*

În același timp, nici cetățenii Republicii Moldova nu au exercitat presiuni suficiente asupra partidelor și a guvernării pentru a-și promova interesele. În acest context este util să ne referim și la rolul organizațiilor neguvernamentale în promovarea, pe plan legislativ, a interesului general. În ultimul deceniu numărul organizațiilor neguvernamentale din țară a crescut constant de la 50 în 1993 până la circa 2800 în 2002 [17].

Organizațiile neguvernamentale își aduc contribuția la o guvernare responsabilă prin ridicarea nivelului de transparență și informare privitor la activitățile guvernării. De exemplu, problema promovării intereselor publice reprezintă o temă specială în cadrul

Forumului Organizațiilor Neguvernamentale din Republica Moldova, organizat o dată în doi ani de Consiliul Organizațiilor neguvernamentale cu suportul financiar al Băncii Mondiale. Fundației Soros-Moldova și a altor donatori internaționali și locali. O serie de organizații care activează în domeniul politicilor publice, oferă consultații, participă la analize politice, la elaborarea de recomandări cu caracter politic. De asemenea, ele își dezvoltă rapid capacitatea de a monitoriza implementarea politicilor ce joacă un rol important în organizarea dezbaterilor publice.

În ansamblu, activitatea organizațiilor neguvernamentale din țară se distinge prin două caracteristici :

1. organizațiile neguvernamentale contribuie la dezvoltarea capacităților de promovare a intereselor publice, axându-se pe monitorizarea implementării legilor existente și pe noi inițiative legislative și reforme instituționale ;
2. organizațiile neguvernamentale își aduc contribuția la conștientizarea de către cetățeni a drepturilor lor politice, economice și sociale

Totuși, în pofida unor realizări, foarte multe organizațiile neguvernamentale din țară se află încă în stadiul de formare, nu au devenit autonome și economic independente. Este foarte redus numărul organizațiilor neguvernamentale din localitățile rurale. Nu întâmplător, gradul de încredere al populației în aceste structuri este destul de mic. Astfel, foarte multă încredere / oarecare încredere în organizațiile neguvernamentale în februarie 2001 aveau 22% din respondenți, în mai 2004 – 23 % [18], în noiembrie 2006 – 35% [19]. Majoritatea cetățenilor erau de părerea că organizațiile neguvernamentale nu pot influența deciziile luate atât la nivel central, cât și la nivel local. Astfel opinau în 2001 – 2003 mai mult de 70 % din populația țării. [20].

Carențele din activitatea partidelor politice, agenților societății civile s-au reflectat nefast asupra interacțiunii dintre cetățeni și stat. Pe de o parte, cetățenii au fost excluși din procesul de luare a deciziilor, pe de altă parte, guvernarea a devenit mai puțin transparentă și responsabilă [21].

Pornind de la această realitate , structurile implicate în acest proces depun eforturi în vederea redresării situației. Astfel, în vederea evaluării obiective a problemelor cu care se confruntă societatea, a reprezentării cât mai largi în Parlament a opiniilor diverselor grupuri de cetățeni, eficientizării democrației participative și a procesului de luare a deciziilor, încurajării inițiativelor civice, extinderii și perfecționării cadrului legislativ prin participarea cât mai largă a alegătorilor la acest proces, Parlamentul a adoptat în data de 29 decembrie 2005 Concepția privind cooperarea dintre Parlament și societatea civilă [22] . Printre modalitățile concrete de colaborare se prevăd : consilii de experți (Comisiile permanente ale Parlamentului creează, pe lângă comisii, consilii permanente de experți din componența organizațiilor societății civile conform direcțiilor principale de activitate ale comisiilor), consultare permanentă (Parlamentul va pune la dispoziția societății civile proiectele de acte legislative. În acest scop, proiectele vor fi plasate pe web-site oficial al Parlamentului. Organizațiile societății civile interesate vor putea accesa liber informația și prezenta expertize, analize de impact, comentarii, opinii, evaluări, propuneri și alte materiale), întruniri ad-hoc pentru consultări asupra unor probleme concrete de pe agenda

Parlamentului și asupra altor probleme de interes național, audieri publice (audierile publice vor fi organizate cel puțin o dată pe an de către fiecare comisie parlamentară permanentă întru consultarea organizațiilor societății civile în probleme de pe agenda Parlamentului sau în alte probleme de interes național. La conferința anuală urmează să se decidă noi direcții de cooperare între Parlament și organizațiile societății civile. Remarcăm de asemenea faptul că reprezentanții societății civile vor putea fi incluși în grupurile de lucru create de Parlament și de organele de lucru ale acestuia în vederea elaborării sau definitivării unor proiecte de acte legislative[23].

Potrivit hotărârii Biroului permanent al Parlamentului din 16 februarie 2006 , o propunere venită din partea unei organizații va fi recepționată de comisiile permanente în termen de 15 zile lucrătoare de la data plasării proiectului de acte legislativă pe pagina oficială a Parlamentului .

Chiar dacă de la adoptarea Hotărârii nr. 373-XVI a Parlamentului Republicii Moldova din 29 decembrie 2005 nu a trecut prea mult timp, există deja exemple demne de urmat în ceea ce privește participarea societății civile la promovarea grupurilor de interes. Astfel, reprezentanții societății civile au organizat și desfășurat 6 dezbateri publice a proiectelor de legi vizând domeniul audiovizualului. La fiecare dintre ele au participat între 30 și 70 de reprezentanți ai instituțiilor sociale preocupate de sectorul în cauză. Dezbaterile publice s-au soldat cu peste 400 de propuneri și recomandări de îmbunătățire a legislației audiovizualului. Dezbaterile publice s-au axat, în principal, pe conținutul proiectului Codului Audiovizualului, au vizat majoritatea articolelor lui și au reliefat problemele-cheie, soluționarea cărora, inclusiv pe cale legislativă, poate impulsiona dezvoltarea judicioasă a presei electronice . [24]

Experiența acumulată pe parcursul anului 2006 demonstrează o îmbunătățirii cooperării societății civile cu Parlamentul. Astfel, fiecare al treilea proiect de lege publicat pe site-ul Parlamentului a primit propuneri din partea societății civile. *Dintre aceste propuneri, au fost luate în considerație, parțial sau integral, circa două treimi*

Printre exemplele reușite ale acestui proces se numără câteva legi privind administrația publică locală, modificarea Codului Electoral, legi ce vizează protecția socială și, într-o anumită măsură, chiar Codul Audiovizualului [25].

Experiența acumulată demonstrează , în același că activitatea de cooperare dintre societatea civilă și Parlament lasă de dorit în ceea ce privește transparența și realizarea feedback-ului. Parlamentul fie că nu publică toate proiectele de lege, fie le publică pe site-ul oficial doar după ce acestea au fost votate în prima lectură. De asemenea, nu întotdeauna este explicată neacceptarea unei propuneri venite din partea societății civile [26].

Note:

1. A. Iorgovan. Drept constituțional și instituții politice. Teorie generală. Ed. „Galeriile J.L.Calderon”, București, 1994, p. 185
2. Bădescu Mihai. Drept constituțional și instituții politice. București, Lumina Lex, 2001, p.25
3. Ștefan Deaconu. Necesitatea unei legi a lobby-ului în România // Dreptul, 2001, nr.2, p.58-59
4. Клименко, А.И.Тимуш. Преступность в Молдове. Кишинев, 1995, с.150
5. Guvernare responsabilă pentru dezvoltarea umană. Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova 2003, p. 50-51

6. Dumitru Postovan. Fenomenul corupției : problemele prevenirii și combaterii // Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova : aspecte teoretice și practice. Materialele conferinței internaționale Chișinău, 19-20 noiembrie 2004. – Chișinău, 2004, p. 29
7. www.ipp.md, 15.04.2007
8. Hotărârea Parlamentului nr. 300-XVI din 24 noiembrie 2005 „Cu privire la Programul legislativ pentru anii 2005-2009 // Monitorul Oficial al republicii Moldova, nr.5-8,p.16
9. A se vedea în acest sens : Eugen Martîncic, Activitatea de lobbyism în Moldova : esența, starea și reglementările juridice // Revista Națională de Drept, 2000, nr.1, p. 21-23
10. Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 227 din 3 martie 2003
11. A se vedea în acest sens : (Liliana Mișuț. Reglementarea activității de lobbyng //Studia Universitatis Babeș-Bolyai. Jurisprudenția, 2003, nr.1
12. Dumitru Postovan. Fenomenul corupției : problemele prevenirii și combaterii // Prevenirea și combaterea corupției în Republica Moldova : aspecte teoretice și practice. Materialele conferinței internaționale Chișinău, 19-20 noiembrie 2004. – Chișinău, 2004, p.35
13. Guvernarea responsabilă pentru dezvoltarea umană. Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova 2003, p.38
14. Ibidem, p.38-39
15. Ibidem, p.58
16. www.ipp.md, 16.04.2007
17. Guvernarea responsabilă pentru dezvoltarea umană. Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova 2003,p.51
18. Institutul de Politici Publice. Barometrul de Opinie Publică Republica Moldova 2004, p.9
19. www.ipp.md 16.04.07
20. Guvernarea responsabilă pentru dezvoltarea umană. Raportul Național al Dezvoltării Umane. Republica Moldova 2003,p.52
21. Ibidem, p . 43
22. Monitorul Oficial al Republicii Moldova,Nr.5-8 din 13 ianuarie 2006
23. Monitorul Oficial al Republicii Moldova,Nr.5-8 din 13 ianuarie 2006
24. <http://www.ipp.md> 16.04.07
25. E nevoie de o îmbunătățire a cooperării cu Parlamentul //Vocea poporului, 2006,22 decembrie, p.2
26. Ibidem

PREMISELE APARIȚIEI CONCEPȚIEI STRUCTURII CONȘTIINȚEI SOCIALE

lector univ., Valeriu PARNAVEL
Rec.: dr.conf.univ. Boris Coroliuc

Concepția structurii conștiinței sociale, produs al timpului său, s-a trecut împreună cu el. Ce-i drept, multe idei ale concepției date se folosesc și astăzi, necătfînd la baza lor teoretică incorectă. Asemenea influență dezorientată are loc în virtutea analizei critice neterminate a concepției structurii conștiinței sociale. În literatura de specialitate analiza fenomenului dat prezintă doar o constatare a neajunsurilor concepției, iar dezvăluirea rădăcinilor lor lipsește[1]. La fel lipsesc evidențierea și analiza temeliei teoretice a concepției, analiza comparativă cu concepții analogice. Sub așa aspect evaluarea critică efectuată a concepției structurii conștiinței sociale rămâne unilaterală, superficială și distructivă. Cauza analizei neterminate poate fi modificarea orientării cercetărilor filosofice în legătură cu schimbările sociale cardinale din ultimele două decenii.

Concepția structurii conștiinței sociale, necătfînd la neajunsurile evidențiate, la epuizarea posibilității de dezvoltare, rămâne actuală. Ideile concepției sînt folosite și solicitate, posibil în virtutea că ele satisfac unor necesități și căutări. În așa ipostază

concepția stricturii conștiinței sociale este una din încercările puțin numeroase de a interpreta teoretic procesul istoric al dezvoltării spirituale a societății, luat în totalitatea fenomenelor spirituale, ca un întreg unic, structuralizat lăuntric. Această ipostază a concepției trebuie dezvăluită, analizată, comparată cu concepții analogice.

În articolul dat se face o primă încercare de a prezenta un ansamblu de premise istorice, care au contribuit la apariția și formarea concepției influente, dar teoretic incorecte.

Concepția (și denumirea) structurii conștiinței sociale, fenomen al filosofiei sovietice, s-a format la sfârșitul anilor 50 ai sec. XX ca rezultat al contopirii câtorva factori – politici, științifici.

Jumătatea a doua a anilor 50 a pus începutul unei perioade a URSS-ului, mai târziu numită dezgheț („оттепель”), care a avut o influență binefăcătoare și asupra științelor sociale, umanistice. Evenimentul politic central al acestui timp rămâne demascarea cultului personalității lui Stalin. Al doilea factor politic semnificativ pentru dezvoltarea științelor sociale a fost iluzia politică oficială despre terminarea construirii socialismului în URSS și trecerea la etapa construirii comunismului, documentată în Programul al III-lea a PCSS în anul 1961.

Demascarea cultului personalității lui Stalin a slăbit presa autoritar-politică asupra științelor sociale și umanistice: a fost anulată interzicerea oficială a psihologiei, sociologiei, politologiei. Lingvistica s-a eliberat de restricțiile ideologice staliniste, a început publicarea lucrărilor politic neutre a filosofilor și cercetătorilor umanitariști occidentali, s-a înviorat cercetarea noțiunilor filosofice ca conștiința și existența, conștiința socială și existența socială, baza și suprastructura, ideologia și psihologia socială, viața spirituală a societății. Aceste tendințe noi formau temelia unei cotituri spre psihologismul culturii intelectuale în URSS, proces întrucîtva întîrziat în comparație cu procesul analog din Occident, dar, în genere, mărturiseau despre o ameliorare a atmosferei în științele socioumanistice.

Proiectele politice, lipsite de teme, relativ construirii comunismului obligau filosofia și științele sociale la îndeplinirea unei sarcini ideologice noi – de a fundamenta teoretic un complex enorm de probleme concomitente și reciprocitate. Printre ele erau sarcini de ordin spiritual, drept exemplu, educația omului nou, administrarea proceselor spirituale, înfruntarea rămășițelor trecutului la masele populare, însușirea realizărilor culturii, științei, artelor ș. a. Deci, factorii enumerați indică la apariția în fosta URSS a unei necesități în concepție, care ar prezenta diversitatea fenomenelor spirituale într-un aspect integru, sistematic, lăuntric coerent. Din cele expuse mai sus se poate conchide, că motivul de bază a apariției concepției structurii conștiinței sociale poate fi determinat ca ideologic. Mai departe vor fi prezentate premisele ei științifice, care au alcătuit mijloacele existente pentru formarea („materializarea”) necesității apărute.

Premisele științifice ale concepției structurii conștiinței sociale, luate izolat una de alta, sunt: poziția dominantă a filosofiei marxiste; tendința de interpretare empirică, enumerativă (sau, la general, pozitivistă) a conținutului teoretic a noțiunilor filosofice, printre care și a categoriei „conștiința socială”; lipsa cercetărilor (și, firesc, a ideilor) de socio-psihologie, psihologie istorică, etnopsihologie din cauza interzicerii oficiale a psihologiei; răspîndirea largă a ideilor structuralismului în științele umaniste. Concepția

structurii conștiinței sociale, luată ca un ansamblu de idei, constituie o îmbinare neobișnuită a două noțiuni – cheie (conștiința socială și structura) din două sisteme filosofice diferite – marxistă și structuralismul francez.

Caracterul neobișnuit al îmbinării constă în faptul că două noțiuni cu conținut de nivel opus au format temelia concepției. Contrarietatea conținuturilor e destul de firească. Noțiunea „structura” înseamnă mod de alcătuire internă a unui corp sau sistem din elemente. În așa sens ea posedă conținut pur științifico-special și este lipsită de conținut teoretico-filosofic. Categoria „conștiința socială” aparține clasei cunoștințelor filosofice, deci, conținutul prezintă o generalizare a unor trăsături universale cu evidențierea în ea a aspectului uman – poziției și condiției omului în acest întreg, atitudinii lui către lume.

Îmbinarea neobișnuită a două noțiuni a fost posibilă în virtutea factorului, numit în articolul dat ca premisă – tendința pronunțată din fosta filosofie sovietică de pozitivizare a conținutului ei teoretic. În particular, conținutul teoretico-filosofic a categoriei „conștiința socială”, cunoscut ca reflectare a existenței sociale și posedând de un aspect uman, a fost interpretat empiric, enumerativ (forma de manifestare a pozitivizării) ca o totalitate de fenomene spirituale: reprezentări, concepții, idei, teorii politice, juridice, estetice, etice, filosofie, morală, religie și multe alte forme de conștiință.

La prima vedere, astfel de interpretare pare a fi o concretizare a conținutului teoretic cum, propriu-zis, și se prezenta procedeul dat. Dar o astfel de concretizare duce de fapt la înlocuirea conținutului teoretico-filosofic cu un conținut științifico-special. Aceasta devine evident dacă aplicăm ideea structurii. Ea nu poate fi aplicată la interpretarea conștiinței sociale ca reflectare a existenței sociale, dar devine ceva firesc sau chiar necesar în cazul interpretării conștiinței sociale ca totalitatea fenomenelor spirituale, deoarece o reprezintă ca o sistemă lăuntric organizată. Dar interpretarea de la urmă, luată ca atare și cu atât mai mult în îmbinare cu ideea structurii, face imposibil conținutul problemei fundamentale a filosofiei, mai mult decât atât, o face de prisos, inutilă în înțelesul pozitivist cunoscut.

În baza celor expuse se poate de menționat că concepția structurii conștiinței sociale prezintă o formație eterogenă, eclectică. Cu toate acestea conținutul ei reflectă, oricum de straniu n-ar părea, căutări științifice contemporane. Cunoașterea premiselor și clarificarea mecanismului legăturii noțiunilor-cheie a concepției structurii conștiinței sociale ajută de a înțelege modul de rezolvare propus a problemelor în dezbateri, de a vedea rădăcina neajunsurilor fenomenului filosofic dat.

Note:

1. Даниелян М.С. К вопросу о структуре общественного сознания. – Историко-филологический журнал АН Армянской ССР. – 1966. – №2(33). – с. 115–130.
2. Бурдина А.И. К вопросу об определении категории общественного сознания. – Проблемы философии. Междуведомственный научный сборник, выпуск 41. – Киев, 1977. – с. 3–10.
3. Любомирова Н.В., Толстых В.И. Социально-философский анализ сознания: познавательная ситуация. – Вопросы философии. – 1986. – №10. – с. 35–48.
4. Толстых В.И. Общественное сознание и его формы. – Москва. – 1986. – с. 3–69.
5. Перетяцкий Г.Ф. Методология исследования формообразовательных процессов общественного сознания. – Харьков. – 1987. – 198 с. Рукопись депонирована в ИНИОН АН Российской Федерации.

EFECTELE RELAȚIILOR SOVIECTO-ENGLEZE ASUPRA ROMÂNIEI ÎN 1924

dr. conf. univ., Lidia Pădureac

Rec.: dr. hab., conf.univ. Nicolae Enciu

Restabilirea țărilor lumii după primul război mondial (1924) a creat un anturaj nou internațional. Diplomația română continua să respecte în politica externă obiectivele stabilite anterior. Refuzul Moscovei de a trata râul Nistru ca hotar în contextul recunoașterii internaționale a puterii sovietice acutiza starea tensionată a raporturilor dintre cele două țări. Pentru normalizarea situației, Bucureștiul a operat și prin intermediul unor terțe părți, inclusiv Anglia. Contactele sovieto-engleze s-au dezvoltat cu intensitate diferită pe parcursul perioadei 1924-1926 și pe fiecare segment de timp oficialitățile române au menținut poziția fermă vizând atitudinea față de Kremlin.

În 1924 diplomația română a fost pusă într-o situație confuză: Anglia se afla în pragul recunoașterii URSS, iar aliatul tradițional al României – Franța, manifesta o stare apatică față de această chestiune. Valul recunoașterii internaționale a Uniunii Sovietice lovea din spate diplomația română. Bucureștiul a încercat să minimalizeze efectele negative ale dezechilibrului creat prin dinamizarea legăturilor cu Londra și continua convorbirile neoficiale cu Sovietele. În situația în care Marile Puteri revizuiă atitudinea față de Soviete, României îi era dificil să-și identifice poziția potrivită fără a putea prognoza comportamentul foștilor aliați. Pentru a sonda poziția cercurilor politice și economice franceze în legătură cu posibile tratative dintre România și Uniunea Sovietică a fost trimis la Paris Alecu Constantinescu (ministrul agriculturii) (Universul, 13 ianuarie 1924, 1), iar N.Titulescu a fost chemat de la Londra pentru a fi consultat asupra punctului de vedere al guvernului englez în privința convorbirilor româno-sovietice (Universul, 2 martie 1924, 1).

Începând cu 1 februarie 1924, când Anglia a recunoscut *de jure* URSS, ambele state au fost antrenate în convorbiri, obiectivul căror consta în reglementarea problemelor lăsate neacoperite la stabilirea raporturilor diplomatice. Șeful delegației sovietice, Cr. Rakovski, era predispus să înceapă conferința de la Londra cu prezentarea unui program de colaborare economică limitată, pentru a putea obține înlesniri de credit prevăzute în legile ce favorizau comerțul de export “*Trade Facilities Act*” (Политбюро Ц. К. П.К. П. (б) 2001, 27). În aprilie la Moscova se lucra în vederea pregătirii convorbirilor cu Anglia. Pe seama lui M. Litvinov au fost lăsate organizarea delegației și avizarea informațională. În faza finală a pregătirilor s-a implicat și I.Stalin. El cerea includerea lui Litvinov (competent în problemă) în delegația sovietică în ciuda protestelor engleze. (Политбюро Ц. К. П.К. П. (б) 2001, 26) (În 1918 Litvinov a fost expulzat din Marea Britanie).

Chiar dacă conferința sovieto-engleză avea scopul reglementării relațiilor economice, au fost atinse și subiecte politice. La deschidere, Rakovski a declarat că Europa va fi stabilă, numai dacă va respecta voința popoarelor și va lua în considerație aspirațiile lor de independență națională, “de aceea guvernul sovietic este pregătit să sprijine prin efort comun și să susțină schimbarea ascendentă a frontierelor conform principiilor etnografice, recurgând la plebiscit în toate cazurile necesare, cum de exemplu am sugerat la conferința de la Viena în cazul Basarabiei”. [1]

Uniunea Sovietică se autoprezenta în calitate de arbitru care nu numai “respectă” drepturile popoarelor, dar chiar insistă asupra acestora. Orice incertitudine a diplomației engleze în privința unor probleme internaționale era folosită de Soviete ca prilej pentru posibile dezbateri. La Moscova se știa că Anglia nu avea angajamente stricte de garantare a tratatului de la Versailles, deoarece era nemulțumită de unele prevederi ale acestuia. În cadrul conferinței de la Londra delegația sovietică a probat rezistența acordurilor de la Paris sugerînd idea revizuirii lor. Presa engleză a criticat discursul lui Litvinov, insistînd că conferința nu a fost preconizată pentru punerea în discuție a acordurilor de la Versailles sau a problemei de dezarmare. Diplomații sovietici s-au forțat să creieze iluzia luării în dezbateri a unor probleme internaționale.[2] La București convorbirile sovieto-engleze erau examinate circumspect. Despre evenimentele din Londra Ministerul Afacerilor Străine (M.A.S.) era sistematic informat de N. Titulescu. Diplomatul era îngrijorat de încercarea Sovietelor de a menaja discuțiile în direcția dorită.[3] N. Titulescu menționa că are știri din izvor oficial despre intenția Rusiei de a cere deschiderea discuțiilor asupra tuturor tratatelor, inclusiv cel al Basarabiei. Sondată Marea Britanie comunica că este parte semnatară a acestor convenții naționale, din care motiv nu va admite discuții asupra lor.[4]

Convorbirile de la Londra erau anevoioase. Delegația sovietică nu putea obține rezolvarea problemelor economice în interesul său. Declarațiile demagogice făcute de C. Rakovski au fost blamate de primul ministru englez J. Ramsay MacDonald. Dînsul menționa că țara sa nu pune în discuție dreptul Uniunii Sovietice să-și organizeze acea formă de guvernare internă pe care o consideră mai bună, dar cea mai importantă condiție a relațiilor reciproc avantajoase este ca URSS să aprecieze chestiunea la fel ca Anglia și să refuze la propaganda directă sau indirectă în această problemă. “Poporul țării noastre, declara primul ministru, va cere mai mult decît obligațiuni formale”(*Документы внешней политики СССР 1957, 202*). Discursul a fost o replică deschisă ce demasca ipocrizia declarațiilor moscovite lansate simultan cu implicarea Uniunii Sovietice în afacerile interne a altor state prin finanțarea și organizarea unor campanii destabilizatoare. S-a făcut a înțelege că Anglia nu se va da mințită. Pentru a ameliora situația delegației sale, Guvernul Sovietic se adresează Guvernului Marii Britanii prin nota din 30 aprilie. Londra era avertizată că a fost indusă în eroare atunci cînd a semnat Protocolul de la Paris în privința Basarabiei. Erau stipulate frazele standard folosite de Moscova precum că Basarabia ar fi pămînt al Imperiului Țarist, care a fost cucerit de România, iar Sfatul Țării nu ar fi exprimat voința poporului. În finalul notei se menționa că Guvernul sovietic consideră responsabili de “cucerirea violentă” a Basarabiei Alianții, care au aprobat “ocuparea” acestei regiuni (*Документы внешней политики СССР 1957, 221-226*). Falsificarea conținutului informației prezentate era evidentă (nici o învinuire nu rezistă criticii), scopul acesteia fiind provocarea unor discuții prin care Uniunea Sovietică să găsească subiect de “îrguială diplomatică”. Era o tactică a Kremlinului, care atunci cînd nu putea obține rezultatul scontat punea în acțiune alte mijloace ce aveau subtext de amenințare.

Pentru România era importantă reacția Londrei. În acest sens N. Titulescu s-a întîlnit cu importanți oameni politici: D. Lloyd George, Eyre Crowe, subsecretar de stat permanent la Foreign-Office, Pansanby, subsecretar parlamentar la Foreign-Office, Lampson, secretar la

secțiunea românească, Niemaier, prim controlor al Tezaurului britanic și delegat britanic în comitetul experților, Waterhouse, șeful de cabinet al primului ministru.[5] Pentru București, discuțiile cu aceste personalități aveau un obiectiv dublu să constate ce acțiuni va întreprinde Londra și să prezinte punctul de vedere român. L.George l-a asigurat pe N. Titulescu că nu va autoriza deschiderea discuției asupra Basarabiei la conferința sovieto-engleză, concomitent sugera României ideea să-și întărească mijloacele de apărare pînă la intrarea Rusiei în Societatea Națiunilor.[6] De rînd cu acțiunile politice, Sovietele încercau să creeze iluzia unui posibil atac armat. Reprezentantul român a rugat primul ministru englez să condiționeze încheierea acordului prin angajarea Rusiei de a păstra pacea cu vecinii. Răspunsul a fost că “aceasta se va face în ceasul în care se va ajunge la acordul cu Rusia.”[7] Totuși, în timpul convorbirilor anglo-sovietice a fost atinsă chestiunea tratatelor, L.George continuînd să dea îndrumări României în privința comportamentului față de Kremlin. El sfătuia România să evite “orice complicații interne în Basarabia” care ar putea servi pretext pentru intervenția sovietică.[8] Presa din occident făcea o analiză a potențialului militar rus și a celui român, afirmînd prin aceasta posibilitatea unui eventual conflict. Efectivul armatei ruse era evaluat la 440000 ostași, iar al armatei române – 12000 ostași. Se concluziona că România este incapabilă să lupte.[9] În presă erau prezente detalii secrete despre starea armatei ruse, oficialitățile moscovite s-au stăruit ca aceste date să fie publice. La fel a fost lansată ideea că din cauza relațiilor româno-turce Londra și-ar fi minimalizat simpatiile față de România. [10] Kremlinul a pregătit cu minuțiozitate campania de propagandă: aceste zvonuri plusate la situația reală de la hotar trebuiau să intimideze România, în căutarea noilor garanții ea avea să se adreseze foștilor aliați, inclusiv Angliei, care trebuia convinsă de existența unui pericol real pentru acceptarea unor concesiuni – exact ce își dorea delegația sovietică la Londra.

Oficialitățile engleze s-au documentat despre situația creată și informau Bucureștiul că nu se crede în posibilitatea unui atac rus. Anglia repeta promisiunea de a nu admite redeschiderea discuțiilor privind Basarabia și “a făgăduit că va declara rușilor că orice asistență britanică este condiționată de dovezi pacifice din partea Rusiei către oricine”.[11] Deloc întîmplător, în timpul desfășurării convorbirilor sovieto-engleze a avut loc vizita suveranilor români la Londra (a participat și ministrul de externe I.Gh.Duca). Rezultatele vizitei au fost considerate de succes pentru ambele părți (Dobrinescu 1986, 93). Cu toate acestea N.Titulescu transmitea la București informații potrivit cărora “lipsa ratificării tratatului din partea Italiei și refuzul Franței și Serbiei să dea României concurs contra sovietelor a încurajat mult Moscova”, totuși “atîta timp cît negocierile anglo-ruse vor dura, sigur nu vom fi atacați”. [12] Această siguranță a determinat primul ministru englez să dea noi asigurări privind integritatea teritorială a României (Dobrinescu 1986, 93). În baza informațiilor primite de la ambasadele din străinătate la M.A.S. român considerau că organizarea campaniei de presă în vederea unui posibil atac militar rus aparține oficialităților sovietice ce urmăreau scopul de a-i face pe englezi mai concilianți în timpul convorbirilor. Se punea accentul pe faptul că R.MacDonald, fiind un renumit pacifist, va dori să evite posibilitatea unui război în estul Europei. Conferința de la Viena a adus Moscovei “materialul de care avea nevoie pentru a înapăimînta lumea prin spectrul

posibilității unui război ruso-român.” [13] Secretarul de stat la M.A.S. german în discuție cu reprezentantul român la Berlin, Nanu menționa convingerea sa că cea mai importantă chestiune pentru ruși la acel moment era conferința de la Londra, “toate celelalte vin pe planul al doilea, orice hotărâre vor lua rușii cu privire la alte chestiuni, depinde de rezultatul conferinței de la Londra”. [14] Deși convorbirile au fost complicate, la 8 august a fost încheiat acordul sovieto-englez, care pentru a intra în vigoare, necesita doar ratificarea.

În timpul ultimei ședințe a conferinței sovieto-engleze (12 august 1924) delegația sovietică a făcut publică declarația, o parte considerabilă a căreia se referea la Basarabia (acordul deja era încheiat și reprezentanții sovietici puteau să-și permită comentarii). C.Rakovski menționa că în decursul perioadei celor 6 ani de lipsă a relațiilor diplomatice între guvernul britanic și Uniunea Sovietică, Rusiei Sovietice i-au fost ofensate interesele vitale și demnitatea printr-un șir de fapte la care a participat și guvernul britanic. “Numai printr-o refacere binevoitoare și succesivă a acestor fapte popoarele sovietice vor putea fi convinse de amicitia britanică” (Документы внешней политики СССР 1957, 424), declara Rakovski. În context Anglia era acuzată de recunoașterea unirii Basarabiei, fiind repetată toată informația transmisă în notele de protest din 1920 și 1924 (Документы внешней политики СССР 1957, 421). Continuarea jocului diplomatic de către delegația sovietică își are mai multe explicații: necesitatea de a crea un anturaj favorabil pentru ratificarea acordului sovieto-englez; folosirea convorbirilor cu tematică economică în scopul propagării intereselor politice; promovarea idii de recunoaștere a statutului URSS ca mare putere pe arena internațională; crearea blufului precum că Uniunea Sovietică luptă pentru realizarea principiilor de bază a dreptului internațional. În principiu, declarația concepută la Kremlin a fost destinată atât oficialităților care, deși nu puteau cădea pradă demagogiei, fiind bine informate, totuși erau avertizate să gândească serios la pretențiile înaintate, cât și maselor populare care, manipulate fiind, puteau crea un gen de coloană a cincilea pentru diplomația sovietică în statele occidentale. În baza notei guvernului URSS din 30 aprilie și a declarației delegației sovietice din 12 august 1924 putem constata că scenariul conferinței de la Viena a fost regizat anticipat de Moscova, la fel ca și celelalte acțiuni (campania de presă, concentrarea de armată la hotar) pentru a obține mai multe pîrghii de influență în modelarea convorbirilor cu Anglia.

După încheierea conferinței sovieto-engleze, N. Titulescu s-a adresat oficialităților britanice în vederea obținerii unor garanții în scopul apărării integrității teritoriale a României (Dobrinescu 1991, 17). La București s-a urmărit comportamentul Angliei față de pretențiile sovietice, deși acestea n-au evoluat pînă la subiect de discuție. Despre refuzul Londrei de a se angaja în dezbateri privind tratatele de pace din 1919-1920 vorbea ministrul de externe sovietic Cicerin. La sesiunea a II a CCE al URSS de legislatura a doua el declara că, “chiar dacă guvernul lui MacDonald a respins propunerile de revizuire a acordurilor semnate de diferite state după încheierea războiului, Uniunea Sovietică a mers la sacrificiu pentru a stabili relații de prietenie cu Anglia (Документы внешней политики СССР 1957, 490). Intenția Uniunii Sovietice de a face schimbări în relațiile internaționale devine clară. Propaganda și mișcările subversive organizate prin intermediul Kominternului se manifestă

cu o intensitate nouă. Recunoașterea internațională, deschiderea reprezentanțelor politice și economice în străinătate favorizau extinderea sferei de acțiune pentru puterea sovietică.

În septembrie–octombrie 1924 începe înrăutățirea raporturilor anglo-sovietice. La 15 septembrie CC al PC englez a primit o “scrisoare a Kominternului” (autenticitatea acesteea este discutată și în prezent în istoriografie) cu semnătura președintelui Prezidiului CE a Internaționalei Comuniste Zinoviev. Scrisoarea conținea instrucțiuni pentru englezi în vederea lichidării regimului politic existent în Anglia (Документы внешней политики СССР 1957, 510-511). Oficialitățile Londoneze au reacționat cu învinuiri aspre la adresa Uniunii Sovietice. La 24 octombrie J.Gregori, responsabil de secțiunea nordică a MAS, s-a adresat lui C. Rakovski (la acel moment reprezentantul US la Londra) după explicații. Sovieticii afirmă că scrisoarea este o falsificare. Conform informației serviciilor secrete sovietice, scrisoarea a fost pregătită de un careva Pakrovski, care ar fi fost remunerat cu 500 lire de rezidentul serviciului secret englez din Riga – Blek. Responsabil pentru pregătirea materialului anti- URSS era D.Popov, fostul șef al serviciului secret la Vranghel (Политбюро ЦКРКП (б) 2001, 53). Toate informațiile, nume de familii n-au fost făcute publice de Kremlin de aceea crează și mai multe nedumeriri, dând un argument în plus celor care consideră că scrisoarea a fost veridică.

Biroul Politic n-a apreciat seriozitatea acetui incident care, de fapt, a influențat schimbarea conducerii Marii Britanii. Parlamentul englez a acordat vot de neîncredere guvernului condus de J.Ramsay MacDonald. În urma alegerilor din 29 octombrie laburiștii și liberalii au suferit înfrângere. Victorie a obținut Partidul Conservator, prim-ministru a devenit Stanley Boldwin. Moscova nu a prevăzut efectele cazului “scrisoarea Kominternului” asupra opiniei publice engleze. Astfel se explică că Biroul Politic al CC a discutat despre raporturile cu Anglia abia peste o lună de la declanșarea conflictului (25 noiembrie 1924). Acțiuni vor fi întreprinse, dar prea târziu pentru un rezultat favorabil. În timpul vizitei delegației tred-unioanelor engleze condusă de J.Persell sovieticii s-au înțeles ca acesta să facă o declarație prin care să afirme că “scrisoarea Kominternului” este un fals. În ședința din 25 noiembrie Biroul Politic cerea urgentarea obținerii acestei declarații. Drept rezultat ea va fi publicată în ziarul *Daily Herald* și va fi inclusă în textul notei sovietice de răspuns care nu aducea nici un argument serios pentru a dezminți scrisoarea (Политбюро ЦКРКП (б) 2001, 54). Consecința jocului de tăcere îndelungată din partea Moscovei a fost modificarea raporturilor anglo-sovietice.

În condițiile create, N.Titulescu reîncepe sondarea Londrei pentru a înțelege dacă atitudinea față de România a rămas neschimbată. Diplomatul considera că interesele României trebuie să fie susținute de Franța și “dacă nu se poate concursul britanic, ceea ce ar fi perfect, de bunăvoința Angliei” (Dobrinescu 1986, 93-94). Îngrijorare explicabilă, întrucât în octombrie 1924, la Est de România, a fost creată RASSM, care trebuia să servească drept cap de pod pentru URSS în scopuri militare și politice și să “zdruncine unitatea României Mari” (Cugetul 1992, 55-58). Deși anturajul creat nu convenea Angliei, aceasta nu se grăbea (și cel puțin nu crea impresie că ar dori) să dea garanții militare țărilor europene limitrofe cu URSS.

În 1924 raporturile româno-sovietice au fost influențate parțial de Anglia. Partea sovietică intuia că Londra ar avea un interes special față de România, deoarece prima a ratificat acordul din 28 octombrie 1920. Kremlinul a supraapreciat importanța factorului român pentru Anglia, punându-l în contextul convorbirilor sovieto-engleze. Pentru București era important ca Marea Britanie să nu accepte provocarea în vederea revizuirii acordurilor existente. După 1924 se observă reducerea intensității relațiilor anglo-române, nu din cauza unor probleme, ci din motivul lipsei subiectului de discuție. Răceala intervenită în raporturile sovieto-engleze în toamna anului 1924 a fixat pentru România o tonalitate relativă de calm, întrucât în absența convorbirilor, Basarabia nu mai putea fi folosită drept șantaj diplomatic de Moscova.

Note:

1. Arhiva Ministerului Afacerilor Externe din România (în continuare AMAER), fond 71, 1920-1944 URSS, vol 77, f.91.
2. Ibidem.
3. Ibidem.
4. Ibidem, f.105.
5. AMAER, fond 71, vol.77, f.108.
6. Ibidem.
7. Ibidem.
8. Ibidem, f.111.
9. Ibidem, f.164-165.
10. Ibidem, f.166.
11. Ibidem, f.142.
12. Ibidem, f.150.
13. Ibidem, f.184.
14. Ibidem, f.187.

Bibliografie:

1. V.F.Dobrinescu, Bătălia diplomatică pentru Basarabia (Iași 1991).
2. V.F.Dobrinescu, Relațiile româno-engleze 1914-1933 (Iași 1986).
3. V.F.Dobrinescu, Diplomația României. N.Titulescu și Marea Britanie (Iași 1991).
4. Memoriu cu privire la necesitatea creării Republicii Sovietice Socialiste Moldovenești. Cugetul 5-6, 1992, 55-58.
5. L.Pădureac, Relațiile româno-sovietice (1917-1934) (Chișinău 2003).
6. O. Țăcu, Problema Basarabiei în relațiile sovieto-române în perioada interbelică (1919-1939) (Chișinău 2004).
7. Universul, 13 ianuarie 1924.
8. Universul, 2 martie 1924.
9. Документы внешней политики СССР, т.VII (Москва 1957).
10. Политбюро ЦКРК.П (б) – ВКП(б) и Европа: Решения «Особой папки» 1923-1929 (Москва 2001).

PARADIGMĂ A CUNOAȘTERII ȘI STUDIERII ETNOGRAFIEI

dr., conf. univ. Viorica Țurcanu

Rec.: dr.conf.univ. Teo-Teodor Marșalcovschi

Tendențele etnografiei și etnologiei în prezent constituie elaborarea unor enunțuri teoretico-empirice, care conțin atât principiile teoretice ale științei cât și fundamentele ei empirice: paradigmele.

În cercetarea noastră termenul de paradigmă poate fi asimilat unor componente: generalizări simbolice, modele euristice, exemple tipice – matrice disciplinară. Constatăm faptul că nu există o paradigmă universală în etnografie și etnologie. Reeșim din faptul, că universalitatea paradigmei este o condiție a maturității științei etnografice, etnografia este o știință multiparadigmatică.

Considerăm că există interferență între 5 paradigme, în opinia noastră, prezente în etnografia contemporană: 1) paradigma faptului; 2) paradigma locului; 3) paradigma comportamentului conform tradiției; 4) paradigma împrumuturilor unor elemente din alte culturi (interculturalitate); 5) paradigma pluriculturalității.

Paradigma în etnografie cuprinde orientări strategice, adică definiții, noțiuni, diagrame, scheme conceptuale, orientări în vederea selectării problemei specifice etnosului.

Paradigma în etnografie înseamnă ordonarea și sistematizarea procedurilor și a cunoașterii sociale – a înțelepciunii populare constituite de-a lungul secolelor și transmise din generație în generație.

Paradigma presupune posibilitatea verificării empirice? Da. Argumentul este că paradigmele sunt modele teoretico-empirice care pot fi folosite pentru a verifica validitatea enunțurilor empirice corespunzătoare relațiilor prescrise teoretic.

Când modelul la care pot fi raportate enunțurile poate fi generalizat? Când aceste enunțuri se dovedesc valide. Atunci statutul modelului poate fi ridicat până la rangul de lege.

Statutul legilor științifice în științele sociale se bazează pe obiectivitatea determinismului social. În legile științifice, în științele sociale categoriile determinismului, repetabilitatea, necesitatea, cauzalitatea se manifestă prin intermediul acțiunilor oamenilor.

Menționăm faptul că bazele unei concepții generale asupra acțiunii umane și referitor mijloacele de sporire a eficienței ei au fost puse în primele decenii a secolului XX de savantul polonez Tadeusz Katarbinski, care în lucrarea „Tratat despre lucrul bine făcut” (fiind un prim pas de analiză sistematică, din perspectivă gnoseologică, logică și epistemologică) a deschis norme și criterii, modele și tehnici pentru sporirea eficienței acțiunilor umane.

Structura comportamentului uman acțional cuprinde o serie de motivații, ce îndeplinesc rolul de creare a disponibilităților privind eficiența acțiunii umane.

Motivația nomologică, psihologică și axiologică în procesul predării studenților facultății de istorie pentru practica etnografică pe teren, în sate din republică, trebuie să se manifeste în interacțiune: 1) motivația nomologică – nomos – lege; logos – știință –

înseamnă descrierea, descifrarea esenței, naturii obiectului ce urmează a fi perceput, înțeles, modificat, pentru a cunoaște legile structurii și dezvoltării lui dialectice, dinamice; 2) motivația psihologică se referă la factorii psihici ai omului – dorința, răbdarea, pasiunea, perseverența, capacitatea de muncă – cunoștințele la cursurile teoretice la științele socio-umane – care favorizează capacitățile fizice și intelectuale ale studentului ocupat cu cercetarea; 3) motivația axiologică include valorizările care se efectuează.

Modelul praxiologic are următoarea structură: agentul instructiv-educativ – școala, familia, societatea civilă – cunoștințele la facultate – activitatea în grupă (cerc) de cercetare științifică – instructajul înainte de practică – practica la etnografie (etnologie).

Studentii care doresc, care iubesc satul cu mediul său rustic, cu tradițiile, obiceiurile, datinile și ritualurile originale, au posibilitate să scrie teză de curs la anul II, utilizând și materiale empirice din expediție, iar cei mai capabili și harnici studenți scriu și teză de licență pe baza materialelor culese în mai multe expediții.

Viitorul profesor de istorie va studia ținutul natal cu elevii acumulând materiale pentru muzeul școlii, satului, despre habitatul diferitor generații și etnii.

Un model de cercetare etnografică este lucrarea cu caracter monografic privitoare la așezarea rurală. Ne vom referi la analiza monografiei „Slobozia mare. Prin fereastra istoriei”, scrisă despre satul natal de Omul de cultură, etnograful, muzicianul, poetul, folcloristul Vasile Plăcintă.

Lucrarea de etnografie și folclor exprimă un tablou integrat, reprezentativ al principalelor componente ale habitatului sătenilor din Slobozia Mare raionul Cahul. „Cartea de identitate”, după cum remarcă profesorul universitar, doctor Ioan Brezeanu reprezintă lucrarea domnului Vasile Plăcintă, deoarece în continuitate istorică sunt descrise, analizate, valorificate pentru generația de azi și mai cu seamă pentru cei ce vor veni portul popular, tradițiile, obiceiurile, datinile, ritualurile strămoșești.

Harta satului trebuie să o cunoască fiecare elev, indiferent de faptul este prezentă în muzeul localității (dacă este muzeu) sau nu. Coordonatele geografice (așezarea, vecinătăți, solul, clima, hidrografia, flora, fauna); scurt istoric, de la prima mențiune documentară 13 iunie 1436 până în prezent; date etnografice (agricultura, uneltele, aratul, semănatul, prășitul, secerișul, harmanul, pomicultura și viticultura, păstoritul, meșteșugurile – cojocăritul, morăritul, țesutul, tâmplăritul, fierăritul; locuința; portul popular); toponimia – oponime, hidronime, floronime, faunonime, etnonime, antroponime; populația; antroponime; viața spirituală. Etnografia locală (ocupații, unelte, locuință, îmbrăcăminte) sunt amplu descrise în interacțiune cu viața spirituală a satului, cu cultura populară, cu multiplele semnificații și modalități specifice de exprimare artistică: creații epice, lirice, folclorul copiilor, zicători, proverbe, cântece, jocuri, dansuri – majoritatea cântecelor fiind însoțite și de textele muzicale. Materialul ilustrativ – fotografii, hărți, tezaurul documentelor prezintă valoroase completări la conținutul lucrării.

Un model interesant de studiere, de abordare a vieții spirituale a familiei este elucidat de savantul istoric Vasile Grosu în cartea „Creații folclorice”. Lucrarea include balade, legende, cântece, poezia populară a obiceiurilor calendaristice, obiceiuri de nuntă, snoave și

anecdote, proverbe, zicători, folclorul copiilor, descântece, superstiții, semne prevestitoare, blesteme, glume, expresii, amintiri versificate, scrisori versificate.

Reieșind din faptul că paradigma în etnografie cuprinde orientări strategice – noțiuni, definiții în vederea selectării specificului, autenticului, menționăm faptul că o mare însemnătate o are dicționarul etnofolcloric; domnul Vasile Plăcintă evidențiază semnificația, esența unor dansuri, jocuri, rituri, sărbători și melodia, măsura respectivă: Polobocul – numele unui joc popular, având și text (cântece). Face parte din familia jocurilor *De doi* și are măsuri binare a câte opt măsuri. Plugușor – străvechi rit de fertilitate în folclorul românesc ce a suferit numeroase suprapuneri cu alte genuri și influențe... în Moldova se umblă cu plugul, în ceată poartă bice, clopoței, buhai și unul cântă la fluier. Urarea cu plugul, în Basarabia de sud este un străvechi obicei agrar menit să aducă belșug în roadele câmpului. Fecunditatea este sugerată prin obiectele cu valoare simbolică ce însoțesc plugul. În mitologia populară boul (taurul) este simbolul fertilității și virilității; buhaiul (buga) imită mugetul taurului. La plug se pun crengi de brad, iar la jugul boilor panglici cu care pocnesc în timpul hăitului, clopote și tălângi. Urarea este un lung poem în versuri în care sunt descrise cu umor toate muncile agricole de la arat până la coptul colacului. Ruperea colacului – obicei de nuntă întâlnit în jud. Galați și Basarabia de Sud, obiceiul își are originea în epoca antică. Acesta este un simbol al îndestulării casei. La ieșirea horei miresei din casă, mirele și mireasa, împreună cu nașii se opresc în prispa casei. Nașa rupe colacul în patru (semnul crucii) deasupra capului miresei. Mireasa ia câte o bucată de colac și aruncă în mulțime după semnul crucii. Nuntașii încearcă să apuce din pâinea miresei. Fiecare bucată de colac este aruncată spre câte un punct cardinal, începând cu răsăritul.

În concluzie menționăm, că „curbele etnografice” ar putea să aproximeze limitele de variabilitate. Modelele interne vor fi utilizate înaintea celor externe.

MULTIDIMENSIONALITATE CULTURALĂ: VALOARE ȘI MANAGEMENT

dr. conf. univ., Viorica Țurcanu,
Rec.: dr. conf. univ., Elena Zolotariov,

Un obiectiv de maximă importanță al METS este eficientizarea procesului educațional.

Secția management a expus diverse teme printre care și „programul de modernizare a sistemului educațional pentru anul 2006 – 2009”. Proiectul „O educație de calitate în mediul rural din Moldova” etc.

Direcția Învățământ, Tineret și Sport, mun. Bălți (șef managerul de performanță, Omul de Cultură, Ciobu Andrei Ion) a organizat la 24 februarie 2006 la Școala medie de cultură generală Nr. 19 „Alexei Mateevici” din satul Elizaveta seminarul didactico-metodic pentru directorii adjuncți responsabili de educație „Valorile spirituale – fondalul pe care se desfășoară explicarea teoretică și implicarea practică a elevilor în propria formare”

Agenda seminarului a fost:

8.25-8.35 – Întâlnirea participanților în școală de către elevi cu un mesaj de salut și felicitare cu sărbătoarea Dragobetele.

8.35-8.50 – Salutul

8.55-9.40 – Ora de dirigenție: „Grădina sufletului”. Clasa a II-a, diriginte Mărcăuțanu Iulia; Ședința Cercului Folcloric „De strămoși – lăsate, de urmași – păstrate”. Cercel Galina, cl. V – VIII; „O familie, o baștină, o Patrie e tot ce-mi doresc”, Cibotaru Alexandra, clasa III „a”; „Dacă dragoste nu e, nimic nu e”, Pânzaru Maria, cl. IX; „Sacru – între divin și uman”, Vasilachi Viorica, cl. VI „a”; „Și noi, copii avem drepturi”, Tudos Larisa, clasa IV „a”; „Un prieten face mai mult decât o comoară”, Laba Alexandra, cl. VIII „a”; „Frumosul etern”, Capcelea Valentina, cl. III „b”.

10.55-11.30 – Training

12.15-13.00 – Activitatea extrașcolară: „Mai frumoasă decât dragostea poate fi doar dragostea”.

13.00-13.30 – Evaluarea seminarului

Dragobete, purtătorul dragostei și buneii dispoziții. În multe zone ale țării Dragobete se numește Cap de Primăvară, fiind sărbătorit la 24 februarie.

Managementul resurselor în Republica Moldova favorizează premize, condiții și posibilități de a fi satisfăcute necesitățile economice, sociale, morale, estetice, religioase – menținându-se integritatea culturală și diversitatea biologică.

Existând o armonie în procesul instructiv-educativ, orele de dirigenție în școala medie de cultură generală completează, îmbogățesc și valorifică potențialul teoretico-științific al elevilor. Curriculum de învățământ cuprinde diferite științe despre natură, societate, personalitate, prin intermediul lor urmărindu-se instruirea și formarea intelectuală a elevilor.

La școala din satul Elizaveta am participat la un seminar foarte interesant și util, organizat la 24 februarie 2006 de Direcția Învățământ, Tineret și Sport, moderatorii – managerii școlii Mărcăuțanu Valeriu, directorul școlii și Valentina Gorobeț, director adjunct pentru educație – avându-se în vedere unitatea naturii și științei și necesitatea de armonie a spiritului uman, - al copilului la diferite vârste: 9 – 10 ani, 14 – 15 ani.

Menționăm anumită contribuție în plan metodologic de către d-l Mihail Zasadnii – locțiitorul Direcției Învățământ, Tineret și Sport al municipiului Bălți și d-nei Lilia Sava – șefa Centrului Metodic Municipal. Inima – Sufletul acestei măsuri calificată de toți directorii adjuncți pentru educație din Municipiul, ca exelentă a fost doamna profesoară Valentina Gorobeț. În mesajul său de deschidere a Seminarului directorul școlii a menționat particularitățile culturii unui neam și rolul școlii în valorificarea tezaurului național. D-na Gorobeț Valentina a specificat că școala modernă acordă în procesul instructiv-educativ capacități, aptitudini, abilități. Dar există și contradicții, uneori conflicte. Profesorul este o punte între instrucțiuni și realizări, nu vrea să sece izvorul; se zbate între veșnicul „vreau” și lumescul „pot”.

Reforma care are loc în domeniul educației în școlile republicii, prevede dezvoltarea personalității elevului, reieșind din particularitățile interne, finalizând cu acea inteligență

umană, care este în interacțiune cu intelectul copilului și factorii externi-obiectivi și subiectivi.

Fiind în centrul procesului educativ elevul, ei au descris, analizat, imaginat, reamintit mai mult timp, profesoara doar coordonând și fiind uneori mediator. (Zic așa fiindcă s-a înfăptuit munca în echipă și un lider a grupei prezenta mesajul colectivului grupei). Și-a atins scopul (probabil a fost un obiectiv și al profesoarelor și al elevilor) de a spune părerea proprie pe baza intelectului copilului.

Alt moment ce ne-a impresionat, a fost faptul că copiii au povestit, recitat, cântat, dansant etc. din plăcere. Fiind în formă școlărească – foarte comodă, frumoasă, frumoși la chip și la suflet cu abilități și dorință de a cunoaște și mai mult – având clase ce sclipeau de curățenie și cu material didactico-metodic bogat, acești copii minunați ne-au captivat prin cumsecădenia, străduința, amabilitatea și dorința de a răspunde: mîna ridicată, voința fiind maximă – de a-și expune opinia, părerea, a analiza.

Seminarul a avut **motto**: „Dascăle, fii soare care emană căldura umană, fii teren fertil pentru dezvoltarea sentimentelor umane; seamănă cunoștințe nu numai în memoria și conștiința elevilor tăi dar în primul rând în sufletele și inimile lor” – de Lucian Blaga.

E cunoscut faptul că nerespectându-se principiul proporționalității, organismul învățământului este diform, dar diformitatea se răsfrânge nefast asupra spiritului elevilor. La școala Nr. 19 „Alexei Mateevici” am văzut, am simțit, am sesizat în practică că cunoștințele obținute la diverse discipline – științe, istorie, literatură, desen, muzică, etc. întregesc câmpul valoric al elevului și contribuie la valorificarea tezaurului acumulat de generații de oameni.

În procesul pregătirii și prezentării lecțiilor de dirigiență menagerii și profesorii s-au bazat și pe principiul proporționalității și principiul corelației alături de principiile: obiectivității; principiul dezvoltării; principiul legăturii dintre teorie și metodă, principiul interferenței dintre teorie și practică; așa dar este prezentă sinteza simultană cât și marea sinteză succesivă ce s-a realizat în cadrul lecțiilor prezentate prin principiul proporționalității și principiul corelației. (Concretizăm faptul că luând în considerație unitatea naturii și științei și nevoia de unitate a spiritului uman profesorii și legiuitorii (Ministerul) au fost și sunt preocupați de organizarea sintetică a materiilor de învățământ). Sinteza în mic și în mare, simultan și succesiv. Aceasta înseamnă că organizarea sintetică a fiecărei materii și a fiecărei clase (simultan) și organizare sintetică a tuturor materiilor din curriculum pentru toate clasele (succesiv). Corelația reclamă o interpătrundere a materiilor atât simultan cât și succesiv.

Menționând faptul, că potrivit disciplinelor de studiu predate până acum, în clasele VII se realizează armonia programei și deci, unificarea cunoștințelor elevilor - în ultimele clase de gimnaziu cunoștințele ating ultima treaptă de abstractizare și generalizare.

La orele de dirigiență, cât și la ședințele cercului folcloric profesoarele Mărcănteanu Iulia, Cercel Galina, Cibotaru Alexandra, Vasilachi Viorica, Pânzaru Maria, Tudos Larisa, Laba Alexandra, Capcelea Valentina împreună cu elevii au reușit să utilizeze cunoștințe din Axiologie și Epistemologie – ultima îmbrățișând puterea de creație a spiritului uman; dar importanța epistemologiei rezultă din faptul că, discutând valoarea cunoașterii, discută

valoarea științei, prin aceasta îl face pe elev să-și cunoască propriile sale limite. Având în vedere caracterul relativ al cunoașterii și științei, concluzionăm că epistemologia aduce un corectiv foarte eficace sentimentului de grandoare (înșușirea a ceea ce impresionează prin proporții mari și frumusețe deosebită) pe care îl trezește în sufletele elevilor cuceririle științei.

La lecțiile de dirigenție s-a resimțit pronunțat personalitatea elevului, profesorul îndrumând, fiind moderator – 80 % s-au manifestat elevii – vorbirea orală, scrierea pe fișe, pe tablă, scheme etc. – subiectul fiind elevul. Intenția profesorilor de a respecta individualitatea elevului a reușit; aceasta prevede tendința Ministerului Educației, Tineret și Sport: profesorii și responsabilii de la minister – manageri cu multă experiență muncesc, unindu-și străduințele pentru individualizarea învățământului, pentru adaptarea procesului educativ nu numai la diferitele vârste ale psihologiei, ci după fiecare tip psihologic, după fiecare individualitate.

S-a simțit vădit acest lucru în expunerea viziunii proprii a elevilor la toate clasele, dar în special la clasa IX: aici la vârsta de 16 ani se manifestă psihologia adolescenței, - adolescentul începe prin nevoia de interiorizare a persoanei, ea fiind perioada de actualizare a funcțiilor spirituale și de reliefare a aptitudinilor. Viața constituie și multe bariere dar și dimensiuni nelimitate – care pot fi valorificate prin experiență și tradiție.

E foarte binevenită promovarea a așa lecții de dirigenție în clasele mari, deoarece adolescența fiind etapa de formare a caracterului individual – etapa de socializare, perioada de integrare a elevului în viață, în comunitate, în societate, aici rolul educației e hotărâtor. Familia și școala poartă răspundere, alături de persoana însuși, de educația elevului.

Elevii reușit au alcătuit câmpul lexical al naturii: soare, pădure, izvorul, pământ, deasemenea și câmpul lexical al frumosului, au analizat legenda culorilor, motivația, aparatul categorial al cromaticii fiind descris în „culori multiple”. În clasa III „B” la genericul orei de dirigenție „Frumosul etern” profesoara Valentina Capcelea a utilizat muzica – ciripitul păsărilor în natură, elevii au asociat frumosul cu natura – eternitatea, veșnicia.

Elevii împărțiți în trei echipe au lucrat cu fișe, fiecare grupă selectându-și o maximă, de pildă: „Frumosul și frumusețea e splendoarea adevărului”. (Platon, filozof grec din antichitate).

Profesoara a pus întrebare: „Dacă a-ți fi vrăjitor, ce ai face?”. La acest capitol elevii au fost foarte receptivi, ingenioși, imaginația fiind la grad înalt: „A-și sădi mai multe flori, perdele de pădure etc.”.

La ora de dirigenție cu genericul „Sacru – între divin și uman” elevul Negelea Gleb a desenat gazeta de perete tematică – îndrumat de profesoara Viorica Vasilachi. Ideea conducerii de vârf a republicii, de a contribui la renovarea, restaurarea mănăstirii Căpriană, Curchi, a trezit aprobare și cunoaștere despre valorile ce includ aceste complexe de cultură. Evaluarea efectuată de diriginții de clase a fost succintă, laconică, argumentată, urmând analiza făcută de directorii – adjuncți, care au apreciat toate orele de dirigenție cu nota 10.

Concluzionăm că activitatea extrașcolară „Mai frumoasă decât dragostea poate fi doar dragostea”, prezentată de elevii școlii la Casa de Cultură și lecțiile de dirigenție au

arătat că școala educă cetățeni responsabili în fața lor și a comunității, apți să se implice activ în edificarea și promovarea principiilor democratice, ale toleranței și ale respectului față de diferențele dintre popoare, esențială rămânând conștiința identității naționale și integrarea în spațiul universal prin valori general-umane.

Profesorii, elevii și-au exprimat sugestiile, opiniile într-o frumoasă limbă literară – limba este definită totodată drept o manifestare a culturii unui neam, iar cultura, la rândul ei, în felul în care ea este definită la momentul actual de majoritatea cercetătorilor, drept sumă a tradițiilor, obiceiurilor unui popor, a științei, dezvoltate de aceasta, a religiei acceptate, a artei și literaturii create de el – este un produs social (în virtutea esenței și funcțiilor sale), limba fiind o formă de materializare și de păstrare a unor valori de civilizație.

Trainingul promovat în 4 grupe de profesori-directori adjuncți – moderat de d-na Valentina Gorobeț a fost foarte cognitiv, util, propunându-se multe materiale didactice: scheme, chestionar și rezultatele anchetării (prezentăm doar chestionarul).

VALORILE ÎN VIAȚA NOASTRĂ

Chestionar

Asupra căror valori se pune accentul în educația D-ră?

Vă puteți aminti o întâmplare din copilăria D-ră care v-a demonstrat importanța acestor valori?

Coincid valorile D-ră cu sistemul de valori al majorității copiilor de aceeași vârstă cu D-ră?

Ați avut divergențe cu părinții pe marginea unor sisteme de valori?

Cum ați ajuns la un numitor comun?

Cine a avut mai multă dreptate în cazul de mai sus – părinții sau D-ră?

Sunt oare deosebiri în felul cum au fost educați părinții D-ră și cum vă educați D-ră?

Dar asemănări?

De ce au survenit schimbări în educația generațiilor?

Care sunt activitățile comune ale familiei D-ră?

Care pot fi cauzele cele mai dese de apariție a conflictelor?

Cine este în familia D-ră capul familiei, de ce?

S-a pus accentul pe intelectul copilului, pe educația istorică, pe cunoașterea și utilizarea în practică a valorilor, pe legătură dintre familie și școală, societate. S-a atins scopul scordat: pregătirea pentru viață a elevului.

Seminarul a fost promovat la un nivel foarte înalt.

OM, SOCIETATE, MEDIUL ȘI SĂNĂTATEA

dr. medic-igienist categorie superioară Valentin ARAPU,

Rec.: dr.conf.univ. Viorica Țurcanu.

Municipiul Bălți și întreaga Republica Moldova parcurge o etapă extrem de dificilă, condiționată de gravitatea problemelor cu care se confruntă întreaga societate în calea sa spre economia de piață. Economia de piață preconizează ample revendicări vizînd

deetatizarea proprietății de stat, decentralizarea moderată a puterii de stat, instaurarea unui stat bazat pe drept, democratizarea societății etc. Toate aceste procese evaluează în condiții extrem de dificile de ordin social, politic, economic și ecologic.

Se fac primii pași în găsirea unei modalități de folosire a legităților ecologice care influențează asupra dezvoltării mediului ambiant și formării unei generații sănătoase și rezistente la diferite poluări. Problema interacțiunii mediului ambiant și starea de sănătate a populației a devenit o necesitate obiectivă. În condițiile de trecere de la sistemul economiei planificate la cel al economiei de piață o mare însemnătate economică și socială capătă ocrotirea mediului ambiant și folosirea rațională a resurselor naturale. Datele selectate și analizate a cercetărilor sociologice din municipiul Bălți și din localitățile Glodeni, Fălești, Sîngerei, Rîșcani confirmă că relațiile “om – natură” și “societate – mediu” depind de nivelul de percepere a problemelor mediului de către populație.

Analiza problemelor socio-medico-ecologice a permis depistarea suportului social-psihologic, care determină comportarea omului în mediul naturii.

Scopul cercetării a fost de a depista calitatea mediului, starea sănătății populației și elaborarea măsurilor de asanare a mediului din localități.

Implementarea intensivă a tehnologiilor avansate au schimbat radical pozițiile componentilor în interacțiunea socio-ecologică, ceea ce a determinat necesitatea de conștientizare a problemei de sănătate. Populația determină proprietățile caracteristice societății la etapa de dezvoltare, fiind reprezentată de diverse pături și grupuri sociale, oameni de diferite profesii, nivel de calificare și cunoștințe, etc. Evident, că în asemenea situații create problema “om – societate – mediu ambiant” este tratată în modul cel mai divers.

Prosperarea societății depinde într-un fel sau altul de natura autohtonă. Natura, la rîndul ei, se află în dependență de acțiunea omului. Pentru a ne convinge de acest lucru s-a întreprins un studiu sociologic pe un șantion de 250 respondenți.

În rezultatul studiului s-a constatat, că populația rămîne a fi distanțată de aceste probleme și cauzele ce influențează asupra mediului ambiant sunt următoarele:

- Atitudinea negativă față de natură – 88%;
- Nivelul scăzut al culturii sanitaro-ecologice – 80%;
- Tăinuirea faptelor despre starea reală a situației ecologice – 78%;
- Neajunsuri în învățămînt și educație sanitaro-ecologică – 59%;
- Cunoașterea insuficientă a urmărilor cauzate de atitudinea nepăsătoare a omului față de natură – 54%.

La întrebarea “Sunteți satisfăcuți de starea ecologică din localitatea unde locuiți?” s-au înregistrat următoarele răspunsuri:

- nesatisfăcător – 81%;
- satisfăcător – 15%;
- nu s-au determinat – 4%.

Un pericol mare pentru starea de sănătate a populației îl constituie poluarea produselor alimentare cu nitrați. Nitrații se acumulează în fructe, legume și această acumulare este condiționată de dozele de îngrășăminte minerale, de perioada de utilizare a

lor, de condițiile climaterice etc. Mai frecvent sunt afectate sfecla, ciapa verde, varza, morcovul și mărul. Pentru profilaxia intoxicațiilor se va exclude consumul porțiunilor necoapte de lângă coada castraveților, a zămoșilor și se va reduce consumul legumelor din sere. În structura stării sănătății populației rolul principal revine bolilor netransmisibile.

Fiind conștient de faptul că mediul ambiant influențează în primul rând negativ asupra sănătății, s-a făcut un studiu și în acest domeniu, rezultatele fiind următoarele: 48% din respondenți au caracterizat situația sănătății lor ca nesatisfăcătoare; 49% – a rămas fără schimbări și doar 3% nu au menționat dereglări de sănătate. Din cei care au menționat dereglări de sănătate 24% aveau bronșite, 16% – pneumonii, 9% – boli ale inimii, 3% – astmul bronșic și 48% – alte boli respiratorii (anghină, gripă, faringită), toate fiind cauzate de influența negativă a mediului ambiant poluat.

Pentru stoparea a declinului ecologic și ameliorării situației în teren, respondenții au solicitat:

- 1) Conștientizarea populației în problemele protecției mediului ambiant – 89%;
- 2) Asigurarea îndeplinirii legilor ocrotirii mediului ambiant – 88%;
- 3) Implementarea tehnologiilor noi fără reziduri – 58%;
- 4) Sporirea exigențelor socio-ecologice față de persoanele fizice și juridice – 52%;
- 5) Perfecționarea sistemului de supraveghere ecologică teritorială – 43%;
- 6) Majorarea alocațiilor financiare și folosirea lor după destinație – 38%.

În această ordine de idei pe fondalul propagării modului sănătos de viață, problema ecologizării și protecției mediului ambiant este tratată în presă sub orice nivel.

Deși populația este insuficient informată, ea se pronunță fără echivoc în favoarea activității surselor de informare în masă prin intensitate, profunzime și orientare practică. Se cere a fi pus accentul pe propagarea cunoștințelor ocrotirii naturii și interacțiunii socio-ecologice în colectivele muncitorești de la întreprinderi și obiecte indiferent de forma de proprietate, fapt atestat prin chestionarea acestei categorii de oameni. Din cei chestionați 35% au răspuns că acest lucru se petrece, 34% – că așa lucru nu se petrece, 25% – nu au dat nici un răspuns și 6% – simt dificultăți în alegerea răspunsului.

Referindu-se la conștientizarea maselor în problema protecției mediului ambiant e necesar de subliniat că un rol aparte revine legislației în vigoare și orientării în drept în procesul educației ecologice. Numai 7% din respondenți cunosc bazele legislative ale ocrotirii mediului ambiant, 33% cunosc aceste legi parțial, 60% nu cunosc absolut nimic din acest domeniu.

Comportamentul populației față de situația ecologică în mare măsură este racordat cu:

- păstrarea frumuseții naturii – 96%;
- păstrarea echilibrului în natură – 88%;
- păstrarea bogățiilor naturale pentru urmași – 69%;
- menținerea stării sănătății populației – 48%;
- menținerea vieții pe Pământ – 29%.

Diverse sunt opiniile populației pentru care optează în interacțiunea socio-ecologică, însă este îngrijurătoare și alarmantă situația când 60% de populație rămâne în afara

cunoștințelor legislative ale ocrotirii mediului ambiant. Prin influența monitoringului “mediu – sănătate” se vor crea posibilități de a aplica măsuri orientate spre lichidarea sau micșorarea acțiunilor nefavorabile ale factorilor mediului asupra sănătății.

Studiul efectuat indică necesitatea de promovare a unor noi măsuri orientate spre utilizarea tehnologiilor fără reziduri și deminuire a factorilor toxici în mediul ambiant. Influența calitativă a factorilor sociali asupra mediului poate fi explicată prin lărgirea activității de plantare a pădurilor, protecție a masivului verde, înverzire a străzilor, asigurarea consumului produselor alimentare ecologic pure. Starea ecologică a ajuns la un nivel critic, când populația demult a început să degradeze din punct de vedere fizic și genetic. E vorba nu numai despre ecologia mediului în genere, ci în primul rând de ecologia populației, omului.

Obținerea schimbărilor pozitive, esențiale în starea sănătății pot fi realizate doar pe calea extinderii sistemului de educație și propagandă a atitudinii umane față de natură.

Propaganda științelor socio-medico-ecologice a devenit o verigă de conexiune a teoriei științifice cu practica utilizării raționale a naturii contribuind la ameliorarea stării de sănătate a populației Republicii Moldova.

Este necesar ca ocrotirea sănătății să fie asigurată pe parcursul întregii vieți a fiecărui om, în virtutea normativelor tehnice existente, iar autoritățile publice, agenții economici să nu facă economie pe baza sănătății umane și să manifeste o atitudine responsabilă în problemele protecției mediului ambiant și sănătății publice.

Note:

1. Legea privind protecția mediului înconjurător . Moldova Suverană, 1993.
2. Programul de educație pentru sănătate a populației și promovarea modului sănătos de viață. Hotărîrea Guvernului Republicii Moldova nr. 100 din 29.09.1998.
3. V.T.Arapu, Mediul ambiant și sănătatea populației.Bălți, 2006, p.10-13.
4. M.Bernea, Gh.A.Calcîi, Ecologia umană.Sănătatea populației în interdependență cu mediul.București, Editura medicală, 1979, p. 800.
5. A.Capcelea, Republica Moldova pe calea dezvoltării durabile-realizării și probleme. Chișinău, 1995, p.34, 45-49.
6. G.V.Mereniuc, Poluarea mediului ambiant și sănătatea populației.Chișinău, editura Știința, 1991, p.44-45, 47-48, 73.
7. G.Friptuleac, L.Alexa, V.Băbălău, Igiena mediului.Chișinău, ed. Știința, 1998, p. 132-133, 159-160.
8. N.Opopol, Ecologia ființei umane în teritoriul Moldovei. Curierul Medical, Chișinău, 1992, nr. 3-4, p.16-19.

